

**СПЕЦИЈАЛНИ ИЗВЈЕШТАЈ О
ПРАВИМА ДЈЕЦЕ СМЈЕШТЕНЕ У
УСТАНОВЕ, СА ПОСЕБНИМ
ОСВРТОМ НА НОРМАТИВЕ И
СТАНДАРДЕ**

Октобар 2010. године

Садржај

I Увод.....	5
1.1. Методологија	7
II Правни оквир.....	9
2.1. Међународни стандарди	9
2.1.1. Препоруке Комитета УН-а за права дјеце	11
2.2. Законодавни оквир у БиХ.....	13
2.2.1. Уставни оквир	13
2.2.2. Законодавни оквир.....	15
2.2.3. Законодавство о невладиним организацијама	24
2.2.3.1. Улога невладиног сектора у области социјалне заштите.....	25
2.2.4. Улога и важност центара за социјални рад.....	26
2.2.5. Надзор и инспекција рада установа социјалне заштите.....	28
III Анализа стања	29
3.1. Смјештај у установе и удружења.....	29
3.1.1. Центар за дјецу без родитељског старања “Дуга”, Кулен Вакуф	29
3.1.2. „Дјечији дом“, Мостар	31
3.1.3. Дјечији дом „Рада Врањешевих“, Бања Лука.....	32
3.1.4. „Дом и породица“, Зеница	34
3.1.5. Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“, Сарајево	36
3.1.6. Дом за дјецу без родитељског старања Тузла	37
3.1.7. Дом за дјецу и омладину „Кисељак“, Зворник	39
3.1.8. Породични центар „Папа Иван Павао II“, Вионица-Читлук	40
3.1.9. Основна школа и дјечији дом „Al Walidein-Gazzaz“, Сарајево.....	42
3.1.10. Штадлеров дјечији дом Египат, Сарајево.....	43
3.1.11. Установа за прихват и одгој дјеце „Мала школа“, Вареш.....	45
3.2. Породични смјештај	46

3.2.1. Фондација Рудолф Валтер Село мира Турије, Лукавац.....	46
3.2.2. „Пријатељска кућа“, Добој.....	48
3.2.3. Сиротиште “Дуга”, Градачац.....	49
3.2.4. Социјално-педагошка животна заједница (СПЖЗ)	50
3.2.4.1. Социјално-педагошке животне заједнице Републике Српске	50
3.2.4.2. Социјално-педагошка животна заједница(СПЖЗ) Унско-санског кантона	52
3.2.5. СОС Киндердорф дјечија села (Сарајево, Грачаница).....	57
3.2.5.1. Дјечије село, Грачаница	58
3.2.5.2. Дјечије село, Сарајево	59
3.2.6. Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту “Мајчино село”, Међугорје-Бијаковићи	59
3.3. Смјештај дјеце са посебним потребама	60
3.3.1. Центар за дјецу и младеж са потешкоћама у развоју „Дуга”, Нови Травник.....	60
3.3.2. Центар за дјецу и омладину са посебним потребама „Los Rosales“ Мостар	62
3.3.3. Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Кораци наде”, Тузла	64
3.3.4. Центар „Заштити ме“ Бања Лука	65
3.3.5. Дом за дјецу ометену у тјелесном или психичком развоју „Марија-наша нада” Широки Бријег	66
3.3.6. Удружење „Хуманост-социетас хуманитатис“, Зеница	67
3.4. Смјештај дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем.....	68
3.4.1. Васпитно-поправни дом за малољетнике, Туњице.....	68
3.4.2. Дисциплински центар за малољетнике, Сарајево.....	69
3.4.3. Завод за васпитање мушке дјеце и омладине „Хум“, Сарајево	71
IV Случајеви повреда људских права	71
4.1. Проблем саобраћајнице испред Дома за дјецу без родитељског старања у Тузли.	72
4.2. Смјештај дјечака у установу противно његовој вољи	72
4.3. Кршење права хранитељица у Социјално-педагошким животним заједницама (СПЖЗ) Унско-санског кантона и ненамјенско коришћење Ђачког дома у Бихаћу	72
4.4. Дјечији дом “Кисељак”, Зворник	73
4.5. ЈУ Дјечији дом “Бјелаве”, Сарајево	73

V Запажања и забринутости омбудсмена	74
5.1. Недостатак статистичких података.....	74
5.2. Занемаривање улоге центара за социјални рад.....	75
5.3. Недефинисан однос установа и оснивача.....	75
5.4. Стање објеката у којима су смјештена дјеца	76
5.5. Здравствена заштита	76
5.6. Образовање	77
5.7. Комуникација са биолошком породицом, пријатељима, окружењем	77
5.8. Проблеми дјеце са посебним потребама	78
5.9. Проблеми дјеце у васпитно-поправном дому, васпитно–поправним установама, дисциплинском и дневном центру	78
VI Препоруке	79
Анекс I – Распоред посјета	83
Анекс II – Основни подаци о установама	86
Анекс III – Подаци о запосленима у установама.....	92

I Увод

Институција омбудсмена за људска права БиХ, Одјел за права дјетета (у даљем тексту: омбудсмени), уз подршку *Save the Children Norway*, Регионалне канцеларије у Сарајеву, у 2010. години је спровела истраживање о стању у **установама за смјештај дјеце без родитељског старања, установама за дјецу друштвено неприхватљивог понашања и дијелу установа за дјецу са потешкоћама у развоју**. У оквиру истраживања организован је обилазак 33 установе у цијелој БиХ за које су информације добијене од надлежних министарстава¹, невладиних организација, грађана, у раду на терену и из предмета које су омбудсмени запримили.

Цијенећи значај обезбјеђења уживања права дјетета у областима социјалне и здравствене заштите и образовања, као најзначајнијим областима за формирање особе у одрастању, а свјесни чињенице да се уставним уређењем БиХ надлежности различитих нивоа власти испреплићу или чак преклапају управо у овим областима, омбудсмени су одлучили да истраживање заснују прије свега на оцјени стања на терену. Током посјета установа остварен је **директан увид** у стање објеката и окружења у којем живе дјеца, као и увид у структуру и образовање запослених у установама, посебно директора и васпитача, те провјера начина супервизије њихових радних способности. Посебна пажња је посвећена питању финансирања установа, механизмима за заштиту дјеце од свих облика дискриминације, као и механизмима за оцјену квалитета њиховог живљења, а с обзиром на доб дјетета и стандарде који се примјењују у установама.

Истраживачки тим је у истраживање ушао са одређеним искуственим сазнањима и/или претпоставкама о правима корисника у систему правне и социјалне заштите, међутим током истраживања су се отворила и/или продубила нека важна питања која због своје озбиљности у потпуности доводе у питање опстојност успостављеног концепта збрињавања дјеце у установама. Ова питања се прије свега односе на:

- a. оснивање² и вишегодишње функционисање установа за смјештај дјеце без родитељског старања које нису званично под надзором органа власти и о којима се информација не може добити у министарствима социјалне заштите, док се истовремено у те установе упућују дјеца рјешењима центара за социјални рад;
- b. несигурност/неизвјесност финансирања установа. Наиме, несистематски приступ финансирању установа за збрињавање дјеце има за посљедицу различито успостављене модалитете финансирања, које стављају установе у различит положај, а што за посљедицу има и различите услове за смјештај дјеце, што у коначници резултира различитим третманом дјеце исте категорије. Тако су неке установе због чињенице да располажу вишком пословног простора у могућности да додатна средства обезбиједје од закупа тог простора, док се друге установе финансирају искључиво од износа који за дјецу уплаћују центри за социјални рад из којих су дјеца упућена, а те уплате су често нередовне;

¹ Према званичном податку добијеном од ресорних министарстава, у РС има 6, а у ФБиХ 14 установа у које су смјештена дјеца без родитељског старања.

² Регистроване као хуманитарне организације у складу са Законом о удружењима и фондацијама ФБиХ, а према Закону о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице с дјецом ФБиХ могу се бавити социјалном заштитом.

- c. оптерећеност органа старатељства административним пословима које могу обављати и општински органи, што се посебно односи на издавање рјешења о правима из области социјалне заштите, укључујући и право на инвалиднине. На овај начин се онемогућава пуна посвећеност професионалном раду, укљученост и редовна сарадња органа старатељства са установама за смјештај дјеце у пружању свих видова стручне помоћи потребне дјечи;
- d. локације установа за смјештај дјеце, које се често налазе далеко од саобраћајница или нпр. дома здравља, школа, или се ради о објектима неприлагођеним климатским условима и сл.;
- e. именовање директора установа који немају адекватне квалификације, или се не врше довољно квалитетне провјере кандидата, тако да су регистровани случајеви да се на овим позицијама налазе особе против којих се водио кривични поступак по основу објективне одговорности за несретне догађаје у установи или особе који имају разорену породицу или не плаћају издржавање за своју дјецу уколико су повјерена другом родитељу. Присутне су и појаве да се на позицији директора налазе особе које не поштују закон, на начин да не запошљавају раднике у складу са нормативним актима и одобреним буџетом, већ се ангажовање радника врши по уговору о дјелу на дужи временски период, чак и условима када су та радна мјеста систематизована унутрашњим актом о систематизацији,
- f. непостојање јасних критеријума и надзора над процедуром избора СОС мајки, од којих су неке и саме жртве рата, домаћице и имају своју дјецу те су новим ангажманом оптерећене додатном одговорношћу и за другу дјецу;
- g. ангажовање дјеце у радионицама организованим у установама, под изговором да се то ради само за њихову практичну обуку, иако је очигледно да радионице имају радно вријеме и пружају услуге трећим лицима. То истовремено индицира да се сва дјеца циљано усмјеравају управо на занатска занимања – пекара, аутомеханичара, кројача и фризера и да се не развијају њихове амбиције за образовањем у академском смјеру.

Обилазак и директан контакт са особљем, а дијелом и дјецом јасно је показао шаролику слику и разноликост услова и стандарда живљења које пружају ове установе. Ситуација на терену је потврдила постојање неуједначене праксе осигурања смјештаја и живљења дјеце и одсуство минимума заједничких стандарда у пружању наведене услуге, што се без сумње директно рефлектује на квалитет живљења дјеце, формирања дјеце као личности, посебно у ограничениости стицања разноврсних вјештина, знања и свеукупних способности за будући самосталан и достојанствен живот.

Нажалост, због недостатка статистичких података³, не може са сигурношћу рећи колико има поуздан дјеце без родитељског старања у БиХ.⁴

Такође, нема поузданих података ни о дјечи која су под ризиком да се раздвоје од родитеља, односно ставе под старатељство⁵ будући да се ради о хетерогеној популацији

³ Статистички програм БиХ за период 2009-2012 година, као статистички приоритет званичне статистике у БиХ, одређен је и као обавеза и приоритет БиХ у процесу евроатлантских интеграција, развојним пројектима, стратешким циљевима и политикама БиХ, као и обавеза званичне статистике да буде произвођач квалитетних међународно упоредивих информација. У оквиру стратешких смјерница, појединачни секторски приоритети у области демографске и социјалне статистике обухваћени су и пописом становништва, те унапређењем и хармонизацијом постојеће социјалне политике, као и увођењем у редовну производњу статистике здравља и криминалитета.

⁴ Процјена је да у БиХ има око 3000 дјеце без родитељског старања, око 1000 у установама, дјечијим селима и животним заједницама, а највећи број у хранитељским породицама (професионални хранитељи или рођаци).

која се састоји од више група и подгрупа дјеце која различитим поводима долазе у контакт са системом правне и социјалне заштите.

Међутим, реферисање стручњака у јавности и омбудсменима директно исказује сумњу да је само дио дјеце без родитељског старања обухваћен заштитом, и да је број дјеце која требају сигурност и бригу друштва у озбиљном и сталном порасту.

1.1. Методологија

Методологија која је коришћена у изради Специјалног извјештаја о правима дјеце смјештене у установе прије свега је анализа стања сачињена на основу посјете установама, те анализа правног оквира у оквиру којег установе егзистирају и функционишу, укључујући и надзор над њиховим радом. Поред анализе у изради извјештаја је као методолошки инструмент коришћен структурирани интервју који је обављен са управом и запосленима у установи, а дијелом и дјецом, те на крају анализа релевантне документације о свакој појединој установи, као и анализа случајева везаних за заштиту права дјеце смјештене у установу, а која су актуализована током истраживања. Све наведено је резултирало закључним разматрањима и препорукама омбудсмена органима власти у БиХ, које су дате на крају овог извјештаја.

Правни оквир је обухватио међународне стандарде, прије свега Конвенцију о правима дјетета, Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, препоруке УН-овог комитета упућене Босни и Херцеговини након разматрања извјештаја о примјени Конвенције; Устав БиХ, уставе ентитета и Статут БДБиХ, законе из социјалне, здравствене и кривичноправне области на нивоу БиХ, ентитета и БДБиХ,⁶ укључујући анализу институционалног оквира и надзора, односно дјеловања инспекцијских органа.

С обзиром на то да су предмет истраживања дјеца без родитељског старања, дјеца са посебним потребама и дјеца друштвено неприхватљивог понашања категорије, дакле у већини случајева дјеца која су по закону корисници услуга социјалне заштите, у Извјештају је дата и информација о посјетама центрима/службама за социјални рад (у даљем тексту: ЦСР), уз посебан критички осврт на услове њиховог рада, те дата препорука за измјену законске регулативе о центрима за социјални рад.

У оквиру посјета установама: (а) обављен је разговор са управом и запосленима у установи; (б) извршен обилазак просторија у којима бораве, уче/раде дјеца; (ц) у неким установама осварени контакти са дјецом смјештеном у установе.

За вријеме припреме посјета установама обављени су консултативни састанци са представницима ресорних министарстава, а о сврси и циљевима истраживања као и о датумима посјета званично су информисана и ресорна министарства и саме установе обухваћене истраживањем.

У свим активностима везаним за израду овог извјештаја истраживачки тим се руководио основним принципима Етичког кодекса истраживања о дјечи⁷, одредбама Закона о омбудсмену за људска права БиХ⁸, те Правилима функционисања омбудсмена за људска права БиХ.⁹

⁵ Родитељи умрли или напустили/занемарили старање о дјечи, или привремено спријечени да се старају о њима, а дјеца остала у широј породици.

⁶ У БДБиХ тренутно нису организоване установе за смјештај дјеце без родитељског старања, дјеце са посебним потребама и дјеце друштвено неприхватљивог понашања, али је правним оквиром обухваћен и БДБиХ, с обзиром да их је могуће организовати.

⁷ "Сл. гласник БиХ", број 26/06

⁸ Закон о омбудсменима за људска права БиХ, "Сл. гласник БиХ", број 19/02 и 32/06

⁹ Правила за функционисање омбудсмена за људска права БиХ, "Сл. гласник БиХ", број 45/04

Истраживачки тим је за коначну оцјену стања и поређење постигнутог у посљедњих пет година дијелом користио и материјал о дјечи у установама дјечије заштите Институције омбудсмена Федерације БиХ из септембра 2005. године, као и других институција и организација.

II Правни оквир

2.1. Међународни стандарди

Конвенција УН-а о правима дјетета за БиХ (у даљем тексту: Конвенција) обавезујући је међународни стандард у заштити права дјете. Њене одредбе имају снагу уставне норме, због чега се принципи Конвенције могу увијек директно примјењивати. Основни принципи, међу којима је посебно значајан **принцип - најбољи интерес дјетета** - обавезују на примјену све јавне и приватне институције за социјалну заштиту, судове, административне органе или законодавна тијела.¹⁰ Тај принцип заједно са **принципом недискриминације и поштовања мишљења дјетета**, уз очекивану стандардну професионалност, мора се увијек усмјеравати и/или одређивати одлуку надлежних органа и у њима стручних лица за поступање/смјештај дјетета без родитељског старања.

У члану 20. Конвенције уређује се питање права дјетета на смјештај, према којем:

1. Дијете које је привремено или трајно лишено породичне средине или којем у његовом најбољем интересу није дозвољено да остане у том кругу, има право на посебну заштиту и помоћ државе.
2. Државе чланице, у складу са својим националним законима, обезбјеђују алтернативну бригу за такво дијете.
3. Таква брига треба да обухвата, између осталог, смјештај у другу породицу, кафалах према исламском праву, усвојење, или ако је нужно смјештај у одговарајуће установе за бригу о дјечи. При разматрању рјешења треба обратити пажњу на чињеницу да је пожељан континуитет у подизању дјетета, а и на етничко, вјерско, културно и лингвистичко поријекло дјетета.”

У члану 21. Конвенције утврђено је да “Државе чланице које признају и/или допуштају систем усвојења осигуравају да најбољи интереси дјетета буду одлучујући и:

- a. осигуравају да усвојење дјетета одобрава само надлежни орган који утврђује, у складу с одређеним законом и процедурама и на основу свих релевантних и поузданих информација, да се усвојење допушта с обзиром на положај дјетета у вези с родитељима, рођацима и законским старатељима и, по потреби, да су заинтересоване особе свјесно дале сагласност за усвојење на основу савјета који може бити потребан;
- b. признају да се међудржавно усвојење може сматрати алтернативном могућношћу бриге о дјетету ако се дијете не може смјестити у другу породицу или бити усвојено, или ако се о њему не може водити брига на погодан начин у земљи његова поријекла;
- c. обезбјеђују да дијете на које се односи међудржавно усвојење ужива заштиту и стандарде једнаке онима који постоје у случају усвојења у оквиру једне земље;
- d. предузимају све одговарајуће мјере да у случају међудржавног усвојења смјештај не би имао за посљедицу неоправдану финансијску корист за оне који у томе учествују;

¹⁰ Члан 3. Конвенције о правима дјетета

- е. унапређују, гдје је то погодно, циљеве овог члана склапањем билатералних или мултилатералних аранжмана или споразума и настоје, у том оквиру, да смјештај дјетета у другој земљи обаве надлежни органи или тијела.”

Када се говори **о дјеци са посебним потребама**, релевантна је одредба члана 23. Конвенције према којој се држава обавезује да призна ментално заосталом или физички инвалидном дјетету право на потпун и достојанствен живот у условима који обезбјеђују његово достојанство, подстичу самосталност и олакшавају активно учешће дјетета у заједници. Право дјетета на посебну његу држава ће према расположивим средствима подстицати и обезбјеђивати тако што ће пружати помоћ дјетету према условима које задовољавају и дијете и они који се о њему брину.

Уважавајући посебне потребе дјетета са инвалидитетом, држава ће помоћ пружати бесплатно, увијек када је то могуће, имајући на уму финансијска средства родитеља или других особа које се о њему брину, и која је тако осмишљена да инвалидно дијете има успјешан приступ образовању, обуци, услугама здравствене заштите и рехабилитације, припреми за запошљавање и могућност рекреације, што све доприноси остваривању што потпуније друштвене интеграције и личног развоја дјетета, укључујући његов културни и духовни развој.

Надаље, чланом 25. Конвенције утврђено је да се држава обавезује да уважава право дјетета које су надлежни органи збринули ради заштите, бриге или лијечења његовог физичког или менталног здравља на периодичне провјере лијечења које се омогућава дјетету уз све остале околности његовог збрињавања.

Конвенција о правима особа са инвалидитетом и Опциони протокол¹¹ један је од значајних међународних докумената релевантан за остваривање права дјете са инвалидитетом, укључујући и дјецу смјештену у установе. Ратификацијом ове конвенције, према садашњем стању законодавства у БиХ, мораће се измијенити и допунити закони у дијелу који се односе на запошљавање, социјалну и здравствену заштиту, образовање, учешће у јавном и културном животу особа са инвалидитетом те доступност свих јавних услуга, а нарочито јавног саобраћаја.

У члану 1. као сврха Конвенције наводи се промовисање, заштита и обезбјеђивање пуног и равноправног уживања свих људских права и основних слобода свих особа с инвалидитетом и промовисање поштовања њиховог урођеног достојанства.

Особе са инвалидитетом су оне особе које имају дуготрајна тјелесна, ментална, интелектуална или чулна оштећења, која у међудјеловању са различитим препрекама могу спречавати њихово пуно и ефикасно учешће у друштву на равноправној основи са другима.

У члану 5. ставу 4. Конвенције држава се обавезује на посебне мјере потребне за убрзање или остваривање *de facto* једнакости особа са инвалидитетом које се неће сматрати дискриминацијом према одредбама Конвенције.

Питање права **дјете друштвено неприхватљивог понашања** уређено је чланом 37. Конвенције о правима дјетета према којем се државе обавезују да осигурају да ниједно дијете не буде изложено мучењу или другим окрутним, нељудским или понижавајућим поступцима или казнама, да не може бити лишено слободе незаконито или самовољно, те да се са дјететом лишеним слободе поступа тако да се поштује његово достојанство, узимајући у обзир потребе његовог узраста и обавезно право на хитну правну и другу одговарајућу помоћ.

¹¹ Ратификовала их Парламентарна скупштина БиХ у децембру 2009. и објављени у "Сл. гласнику БиХ" -међународни уговори број 11/09

Према одредбама члана 39. Конвенције о правима дјетета, држава је обавезна да предузима одговарајуће мјере за бољи физички и психички опоравак и социјалну реинтеграцију дјетета које је жртва неког облика занемаривања, експлоатације, злоупотребе, мучења или неког другог облика окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања.

У члану 40. Конвенције државе чланице признају право сваког дјетета за које се тврди или које је оптужено или за које је признато да је прекршило кривични закон да се с њим поступа на начин који је у складу са подстицањем његових осјећаја достојанства и вриједности, што јача његово поштовање за права човјека и основне слободе других, узимајући у обзир доб дјетета и жељу да се побољша његова реинтеграција и да оно преузме конструктивну улогу у друштву. Због тога ће се у поступању према таквом дјетету имати на уму одговарајуће могућности засноване на одредбама међународних инструмената.

Разноврсност расположивих могућности подразумијева бригу, савјетовање, надзор, правно заступање, условно кажњавање, прихват, образовање путем програма стручног усмјеравања и других могућности институционалне бриге како би се осигурало поступање с дјецом које одговара њиховој доби и које је пропорционално и околностима и почињеном дјелу.

2.1.1. Препоруке УН-овог комитета за права дјеце

Босна и Херцеговина је извјестила УН-ов комитет за права дјетета (у даљем тексту: УН-ов комитет) о стању права дјетета у БиХ, на који је УН-ов комитет 2005. године доставио закључна разматрања¹² према којима БиХ још увијек није у цјелини поступила, иако се приближава вријеме за достављање новог извјештаја¹³.

За област **породичног окружења и алтернативних облика старања о дјеци** УН-ов комитет:

- a. примјећује **важан посао и широке мандате центара за социјални рад** као органа власти надлежних за старатељство, који се баве и питањима као што је смјештај дјеце у институције примјеном закона који се тичу усвојења, административне и друге помоћи дјеци и породицама и друго;
- b. изражава забринутост због незаконитог међународног усвојења дјеце без родитељског старања, да процес усвајања није у складу са чланом 21. Конвенције, те да БиХ није потписала Хашку конвенцију о заштити дјеце и сарадњи у области међудржавног усвојења;
- c. примјећује **да се број установа које су преузеле бригу о дјеци без родитељског старања више него удвостручио током** и након оружаног сукоба. УН-ов комитет изражава забринутост због могућности да те институције постану мјесто потенцијалне дискриминације због, између осталог, ограниченог приступа здравственој заштити, недостатка одговарајуће обуке у области животних вјештина, недостатка обученог стручног кадра, лошег стања смјештајних објеката и недостатка одговарајућих ресурса.
- d. УН-ов комитет је забринут и због чињенице да се након смјештаја дјетета у неки од алтернативних облика старања мало напора улаже у поновно уједињење дјетета и породице.

Стога је УН-ов комитет препоручио:

¹² CRC/C/15/Add.260

¹³ У 2011. години

1. да се центрима за социјални рад обезбиједи одговарајући људски и финансијски ресурси и систематична обука особља, као и предузимање свих других неопходних мјера којима би се загарантовали квалитет, ефикасност и транспарентност свих активности ових институција;
2. да држава предузме неопходне законске, административне и друге мјере како би у потпуности ускладила националне процедуре за усвајање са чланом 21. Конвенције, те да размотри могућност потписивања Хашке конвенције о заштити дјеце и сарадњи у области међудржавног усвојења;
3. да се смјештај дјетета без родитељског старања у институције користи само у крајњој нужди, тј. само када то препоруче стручњаци и у најбољем интересу дјетета. Држави се препоручује да врши систематске периодичне провјере смјештаја дјетета у складу са чланом 25. Конвенције;
4. да држава изради квалитетне стандарде за хранитељство и у знатној мјери смањи вријеме које дјеца без родитељског старања проводе у институцијама. Посебно се препоручује издвајање довољних средстава за исправно функционисање и мониторинг старатељских институција и хранитељског смјештаја.

Везано за област основне здравствене и социјалне заштите, УН-ов комитет је поздравио предузимање разних законских мјера које је учинила БиХ с циљем заштите дјеце с инвалидитетом, али са забринутошћу примјећује да и даље постоје дискриминаторске праксе и предрасуде према особама с инвалидитетом, укључујући и дјецу, као и да тим особама недостаје задовољавајућа медицинска њега и одговарајуће могућности за образовање.

Комитет са жаљењем констатује да се одредбе Оквирног закона о основном и средњем образовању у БиХ које се односе не инклузију недоследно примјењују.

Имајући у виду наведено чињенично стање, УН-ов комитет је препоручио држави да устраје у активном улагању напора за унапређење стања у овој области, а што између осталог укључује:

- a. провјеру постојећих политика и пракси које се тичу дјеце с инвалидитетом, посвећујући дужну пажњу Стандардним правилима о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом и препорукама Комитета усвојеним на дан опште дискусије о дјечи са инвалидитетом;
- b. улагање напора с циљем детекције онеспособљења у оквиру образовног система и обезбјеђивања евалуације свеукупних потреба ученика са инвалидитетом;
- c. предузимање конкретних и специфичних мјера које ће дјеци са инвалидитетом омогућити да у највећој могућој мјери користе своје право на образовање које ће им олакшати инклузију у редовни образовани систем, укључујући и струковно образовање;
- d. улагање већих напора у обезбјеђивање неопходних стручних и финансијских ресурса, нарочито на локалном нивоу, као и промовисање и ширење програма рехабилитације у заједници, укључујући и родитељске групе за самопомоћ;
- e. јачање кампање за подизање свијести, како би се промијенили негативни ставови јавности према особама са инвалидитетом;

У области малољетничког правосуђа, УН-ов комитет је, разматрајући Извјештај БиХ о примјени УН-ове конвенције о правима дјетета, забиљежио информације да сви судови имају савјете за особе млађе од 18 година, док првостепени судови имају судије за особе млађе од 18 година, али не постоје одвојени малољетнички судови *пер се*. Комитет је истакао своју забринутост због:

- a) недостатка података о броју особа млађих од 18 година које су у сукобу са законом;

- b) неодговарајућих механизма за спровођење истраживања, студија и евалуација у вези са активностима превенције или адекватношћу постојећих мјера;
- c) стигматизације дјеце која су у сукобу са законом;
- d) недостатка алтернативних мјера за притвор и одговарајућих видова рехабилитације дјеце која су у сукобу са законом;
- e) недостатка одговарајућих објеката за лишавање слободе особа млађих од 18 година, које се често затварају у затворске објекте заједно са одраслим особама;
- f) лоших материјалних услова објеката за притвор особа млађих од 18 година које су лишене слободе;
- g) неадекватног приступа образовању за особе млађе од 18 година које се налазе у притвору.

УН-ов комитет за права дјеце, имајући у виду наведене забринутости, препоручио је држави да у потпуности усагласи систем малољетничког правосуђа са Конвенцијом, нарочито члановима 37, 39. и 40, као и осталим стандардима УН-а у области малољетничког правосуђа, као што су Правила УН-а о минималним стандардима за малољетничко правосуђе (Пекиншка правила), Смјернице УН-а за спречавање малољетничког правосуђа (Ријадске смјернице), Правила УН-а за заштиту малољетних особа лишених слободе и Бечке смјернице за препоруке Комитета које су проистекле из опште расправе о малољетничком правосуђу.

2.2. Законодавни оквир у БиХ

2.2.1. Уставни оквир

Устав БиХ прописује да ће БиХ и оба ентитета обезбиједити највећи ниво међународно признатих људских права и основних слобода,¹⁴ а општи принципи међународног права ће бити дио интегралног законодавства БиХ и ентитета.¹⁵

Устав БиХ, такође, у прелазним и завршним одредбама прописује да сви закони, прописи, судске процедуре које су на снази на територији БиХ у тренутку када Устав ступи на снагу остају на снази у оној мјери у којој нису у супротности са Уставом, док другачије не одреди компетентни орган БиХ.¹⁶

У смислу наведене уставне одредбе, Правилник о општим, техничким и стручним условима за оснивање и рад организација у области социјалне заштите из 1988. године требало би да примјењују инспектори надлежног министарства приликом инспекцијског прегледа¹⁷.

Ово је значајно истаћи, јер су Правилником предвиђени стандарди који обухватају локацију објеката, грађевинске карактеристике, површине простора за купатила, игру, рад, заједнички простор дјеце по дјетету/броју дјеце, освјетљење, број васпитача и сл., а на терену је ситуација врло шаролика због чега би примјена Правилника за посљедицу требало да има изрицање оштрих мјера, и побољшање ситуације, што није случај.

¹⁴ Из члана II Устава БиХ

¹⁵ Из члана III 3. б) Ибидем

¹⁶ Анекс II Устава, континуитет прописа

¹⁷ "Сл. гласник СРБиХ", број 17/88

Устав ФБиХ је, подјелом овлашћења између **федералне и кантоналне власти, социјалну и здравствену политику** прописао као надлежност оба нивоа¹⁸, с тим што се овлашћења могу спроводити заједно или *zasebno*, или од кантона, а координирано од федералне власти. С тим у вези, кантони и федерална власт се међусобно договарају на трајној основи о својим овлашћењима. Федерална власт има право да ствара политику и доноси законе везано за сваку од ових области,¹⁹ док је спровођење социјалне политике и успостављање служби социјалне заштите у надлежности кантоналних власти.²⁰

Сваки кантон у спровођењу обавеза из социјалне политике и успостављања социјалних служби предузима све потребне мјере заштите људских права и слобода, међу којима су заштита породице и дјеце, социјална и здравствена заштита²¹ који су наведени у Уставу ФБиХ и Додатку Устава, те извршава своје обавезе водећи рачуна о националном саставу становништва у свакој општини,²² с тим што може своја овлашћења пренијети на општину на својој територији или на федералну власт.²³

Општинска власт је такође обавезна да предузима све потребне мјере с циљем осигурања заштите права и слобода наведених у Уставу ФБиХ и Додатку Устава, при томе водећи рачуна о националном саставу свог становништва.²⁴

Устав РС прописује да су у **надлежности ентитета** све функције осим оних Уставом БиХ изричито пренесене на институције државе,²⁵ те да се уставно уређење РС темељи *интер алиа* на гарантовању и заштити људских слобода и права у складу са међународним стандардима.²⁶ РС јамчи минимум социјалне сигурности грађанима и осигуравање функционисања јавних служби у складу са законом, а преко фондова и буџета.²⁷ РС уређује и осигурава, *интер алиа*, остваривање и заштиту људских права и слобода, социјално осигурање и друге облике социјалне и здравствене заштите.²⁸

Статутом БДБиХ²⁹ Дистрикт је установљен као јединствена административна јединица локалне самоуправе под суверенитетом Босне и Херцеговине.³⁰ Дистрикт је правно лице и посједује правну способност неопходну за обављање своје функције, укључујући способност стицања права и обавеза; те право да тужи и да буде тужен на суду.³¹ Здравствена и

¹⁸ Из члана III 2. Устава ФБиХ

¹⁹ Из члана III 3. Ибидем

²⁰ Из члана III 4. Ибидем

²¹ Члан II 2. Ибидем

²² Члан V 1.1. Ибидем

²³ Члан V 1.2. (1) Ибидем

²⁴ Члан VI 1.

²⁵ Члан 3. Устава РС

²⁶ Члан 5. Ибидем

²⁷ Члан 61. Ибидем

²⁸ Амандман XXXII који замјењује члан 6. Устава РС

²⁹ Пречишћени текст донијела Скупштина БДБиХ дана 14. 01. 2010. године ("Сл. гласник БДБиХ", број 2/10)

³⁰ Члан 1. став 1. Статута БДБиХ

³¹ Члан 5. став 1. Ибидем

социјална заштита су у надлежности надлежне јавне власти БДБиХ,³² која се спроводи кроз јавну управу коју структурално чине и одјељења Владе Дистрикта.³³

2.2.2. Законодавни оквир

У области социјалне заштите у БиХ надлежност поступања је дефинисана у неколико закона донесених на више нивоа власти, који нису засновани на ујединаченим принципима, нити су једнако примијењени у пракси.

Закон о министарствима и другим органима управе БиХ³⁴ којим је установљено Министарство цивилних послова БиХ утврђује надлежност овог министарства за обављање послова и извршавање задатака из надлежности БиХ, те утврђивање основних принципа координирања активности, усклађивање планова и кроз Сектор за рад, запошљавање, социјалну заштиту и пензије, ентитетска тијела власти, дефинисање стратегије на међународном плану за питање здравствене и социјалне заштите. У оквиру своје активности Министарство је донијело стратешки документ ***Политика у области инвалидности у БиХ***³⁵ којим се оцјењује постојећа заштита особа са инвалидношћу. У документу се у поглављу оцјене постојећег стања каже:

“Постојећи прописи недвосмислено наглашавају право сваког дјетета на васпитање и образовање под једнаким условима. Тешкоће на које наилазе дјеца и млади са инвалидитетом у остваривању овог права су лоши просторни и материјални услови, архитектонско-урбанистичке и информационе баријере, неујединачена распрострањеност мреже установа, недовољно оспособљен стручни кадар, предрасуде, као и неприлагођени уџбеници, литература и дидактичка помагала. Постоји развијен систем специјалних школа у којима се образује мањи број дјеце и младих са инвалидитетом, но статус ових установа није ријешен и најчешће немају услове за адекватно образовање. Институције образовања у већини случајева не планирају средства неопходна за реализовање програма инклузивног образовања за дјецу и младе са инвалидитетом. У току самог процеса образовања наставног особља не постоје предмети који их припремају за рад с дјецом и младима са инвалидитетом. Неприступачно и неодговарајуће образовање искључује већину особа са инвалидитетом, чиме су њихов развој и оспособљавање за живот и рад умањени или онемогућени.

У социјалној заштити особа са инвалидитетом доминирају мјере усмјерене на новчану подршку и институционално збрињавање, док су службе за социјалне услуге неразвијене, углавном системски неуређене и везане за одређене пројекте. У већини случајева, постојећи кадар и институционални механизми су неадекватни потребама, склони су стереотипима и тешко се отварају за нове приступе. Ова област је базирана на правима и статусима, а не на индивидуалним потребама и има приступ заснован на систему одређивања категорија особа са инвалидитетом. Откривање и евиденција особа са инвалидитетом нису институционално адекватно уређени тако да се за велики број особа са инвалидитетом не могу планирати програми социјалне заштите. Висина новчаних давања је недовољна за стварне потребе особа са инвалидитетом и њихових породица. Новчана давања за туђу његу и помоћ често се третирају као приход за издржавање особа са инвалидитетом, а не као подршка за самостално функционисање. Породица је основна и једина служба за подршку особа са инвалидитетом, јер друштво није развило механизме подршке ни за породицу ни за особе са инвалидитетом. Особама са инвалидитетом ограничено су доступна помоћна средства и

³² Члан 8. став 1. Ибидем

³³ Члан 45. став 2. т. а) Ибидем

³⁴ "Сл. гласник БиХ", број 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 59/09

³⁵ "Сл. гласник БиХ", број 76/08

опрема, службе за тумачење, њега и помоћ, асистенција, помагала, а како би их обезбиједиле и набавиле оне саме морају финансијски значајно партиципирати. Алтернативни облици збрињавања у заједници нису развијени, а тамо гдје их има ограничених су капацитета и нису доступни свим особама са инвалидитетом.

Захваљујући активностима самих особа са инвалидитетом и њихових удружења, као и различитим програмима реформе у систему образовања, социјалне заштите и здравства, развијају се пилот- програми служби подршке као примјери добре праксе у појединим срединама; већина ових служби подршке, у јавном и цивилном сектору, нису институционализоване, нити одрживе, утицај им је ограничен и међусобно не сарађују. Постојеће стање је већину особа са инвалидитетом довело до стања изразитог сиромаштва, додатно оптеретило њихове породице, а њима онемогућило да активно учествују у приватном и јавном животу и тиме изразито повећало њихову социјалну искљученост.

Капацитет система који гарантује социјалну сигурност није адекватан потребама и не обезбјеђује минимум за преживљавање, те је уско везан за финансијске могућности система у којем се реализује. Не постоји државна и ентитетска политика система социјалне сигурности. Нису усаглашени приступи између различитих сектора и присутна је дискриминација по основу инвалидности када је у питању гарантовање социјалне сигурности. Финансирање мјера социјалне сигурности у области инвалидности у Босни и Херцеговини је значајно испод европског просјека и просјека у регији. Заштита дјеце са инвалидитетом и њихових породица није адекватно ријешена и не укључује све аспекте дјечије и друге заштите, а посебно у Федерацији Босне и Херцеговине.”

Закон о Федералним министарствима и другим тијелима Федералне управе³⁶ установљава Федерално министарство социјалне политике, расељених особа и избјеглица као надлежно за управне, стручне и друге послове утврђене законом који се односе на надлежности Федерације.

У оквиру Министарства организован је **Сектор за социјалну заштиту и заштиту породице и дјеце** у чијој су надлежности сљедећи послови:

- планирање и програмирање социјалне заштите и заштите породице и дјеце у Федерацији БиХ;
- израда преднацрта, нацрта и приједлога закона и других прописа и општих аката, као и припрема измјене и допуне прописа из области социјалне заштите и заштите породице и дјеце;
- давање стручних мишљења о преднацртима, нацртима и приједлозима међународних споразума и уговора; стручна обрада системских и других питања која служе за израду закона, других прописа и општих аката;
- припремање стручних правних мишљења и објашњења за примјену закона, других прописа и општих аката поводом упита грађана, правних лица и других субјеката, или по службеној дужности;
- спровођење политике и закона, те других прописа и општих аката и с тим у вези утврђивање стања у области социјалне заштите и заштите породице и дјеце;
- израда стручних извјештаја, анализе, мишљења и програма, праћење и проучавање стања и појава на основу прикупљених података или података које достављају други органи или правна лица и обрада тих података са приједлогом мјера за рјешавање утврђених проблема;

³⁶ "Сл. новине ФБиХ", број 19/03,38/05,2/06,8/06,61/06

- надзор над стручним радом и надзор над законитошћу рада установа социјалне заштите од значаја за Федерацију БиХ;
- вођење управног поступка и рјешавање у управним стварима у другом ступњу у области породичних односа (усвојење, старатељство, односи родитеља и дјеце и др.), обрада предмета усвојења дјеце од страних држављана, поступање по алиментационим захтјевима у иностранству, у складу са законским и другим прописима из ове области, и у том правцу непосредна сарадња са општинским и кантоналним органима управе и усклађивање њиховог рада са програмима социјалне заштите и заштите породице и дјеце у Федерацији БиХ;
- праћење примјене прописа, као и стања у области социјалне заштите (дјеца без родитељског старања, дјеца ометена у физичком и психичком развоју, васпитно занемарена и запуштена дјеца, дјеца чији је развој ометен породичним приликама, одрасла, стара и немоћна лица без породичног старања, материјално неосигурана и за рад неспособна лица, лица са друштвено негативним понашањем и остала лица у стању социјалне потребе), праћење заступљености, учесталости и облика асоцијалног и социо-патолошког понашања дјеце и односа према дјечи и давање стручних мишљења и сугестија за побољшање постојећег стања;
- планирање, програмирање и праћење рада установа социјалне заштите; процјена и планирање потребних средстава корисницима и извршавање прописа из области социјалне заштите и заштите породице и дјеце, прописа из породичних односа, заштите материнства и остваривање права по основу порођаја и васпитања дјеце, додатака на дјецу, као и други послови из дјелатности социјалне заштите и заштите породице и дјеце;
- остваривање права социјалне заштите и заштите породице и дјеце, њихово усклађивање према закону и контрола законског и намјенског трошења тих средстава;
- праћење стања материјалних услова рада установа социјалне заштите у Федерацији БиХ, невладиних и других хуманитарних организација и органа

Органи који спроводе социјалну заштиту у ФБХ³⁷ су: Федерално министарство рада и социјалне политике, Федерално министарство расељених лица и избјеглица, Министарство здравства и социјалне политике Унско-санског кантона; Министарство рада, здравства и социјалне политике Посавског кантона; Министарство за рад, социјалну политику Тузланског кантона; Министарство за рад, социјалну политику и избјеглице Же-до кантона; Министарство за рад, социјалну политику, здравство, расељене и избјегле Босанско-подрињског кантона; Министарство здравства и социјалне политике Средњобосанског кантона; Министарство здравства, рада и социјалне политике Херцеговачко-неретванског кантона; Министарство здравства, рада и социјалне заштите Западнохерцеговачког кантона; Министарство за рад, социјалну политику, расељена лица и избјеглице Кантона Сарајево; Министарство рада, здравства, социјалне заштите и прогнаних Кантона 10.³⁸

Из самих назива ресорних министарстава на нивоу ФБиХ и кантона може се уочити неуједначеност приступа овој области. У неким кантонима је министарство надлежно за социјалну заштиту и здравство, а у неким за социјалну заштиту и рад, док има министарстава гдје је надлежност утврђена за све три области. Ово је значајно ако се узме у

³⁷ Федерална и кантонална власт надлежна је за област социјалне политике, док су кантони посебно надлежни за спровођење социјалне политике и успостављање служби социјалне заштите – Устав ФБиХ, члан III 2. и 4.

³⁸ Кантони су задужени да одреде износе социјалне помоћи, као и услове и процедуре за коришћење права на социјалну заштиту, што директној зависи од буџета кантона, због чега се могу појавити различитости зависно од кантона и тиме генерирати дискриминација

обзир министарство као цјелина у којем некада ради веома мали број запосленика, од којих је значајан број административно особље запослено у кабинету министра, што за посљедицу има да се веома мали број запосленика унутар министарства бави специјализовано питањем социјалне заштите, чиме се доводи у питање сам квалитет овог облика заштите.

У кантонима су као установе социјалне заштите организовани центри/службе за социјални рад, а у службама за општу управу остварује се, нпр., право на дјечији додатак којим могу бити обухваћена и дјеца без родитељског старања и дјеца са потешкоћама у развоју.

Закон о министарствима Републике Српске³⁹ утврђује да Министарство здравља и социјалне заштите РС врши управне и друге стручне послове који се односе, *интер алиа*, и на очување и унапређење здравља грађана и праћење здравственог стања и потреба становништва, а у области социјалне заштите то је:

- друштвена брига о породици и дјечи,
- дјелатност друштвених организација и удружења грађана у социјално-хуманитарној области
- пружање информација путем медија и других видова информисања о раду у области социјалне заштите
- и други послови у складу са законом и другим прописима РС и БиХ.

Органи који спроводе социјалну заштиту у РС и у првом степену рјешавају о правима су: центри за социјални рад, као установе социјалне заштите са јавним овлашћењима чији су оснивачи општине (има их укупно 45) и службе за послове социјалне и дјечије заштите које се обављају у оквиру административне управе града/општине или на нивоу реферата (има их 17).⁴⁰

Статутом БДБиХ прописано је да су органи у области социјалне заштите одјељења здравствених и других услуга организовани за давање услуга јавног здравства и социјалне заштите на нивоу БДБиХ⁴¹ и центар за социјални рад/установе социјалне заштите.

Законом о установама⁴² прописује се да оснивачи установа у области дјечије и социјалне заштите могу бити страна и домаћа правна и физичка лица у свим облицима својине. За обављање јавне службе оснивају се јавне установе.

Установа не може почети обављати дјелатност док надлежни орган не утврди да су испуњени законски услови.⁴³

Назив установе упућује на дјелатност установе, а у њен назив се може унијети име умрле историјске и друге знамените личности.⁴⁴

Законом о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштити породице с дјецом ФБиХ прописује се да дјелатност социјалне заштите обављају

³⁹ "Сл. гласник РС", број 70/02, 33/04, 118/05, 33/06

⁴⁰ Стр. 11 Стратегије унапређења социјалне заштите дјеце без родитељског старања са планом акције за период 2009-2014, РС

⁴¹ "Сл. гласник", бр. 19/07 (члан 25. т.б)

⁴² У ФБиХ преузет ранији пропис ("Сл. лист РБиХ", бр. 6/92, 8/93 и 13/94)

⁴³ Члан 9. Ибидем

⁴⁴ Члан 21. и 22. Ибидем

установе социјалне заштите, које имају својство правног лица и на које се односе прописи о установама, ако овим законом није другачије уређено.⁴⁵

Даље, у истом закону се даје могућност хуманитарним организацијама, удружењима грађана, вјерским заједницама и организацијама које оне оснивају, грађанину појединцу и страном физичком или правном лицу да могу обављати дјелатност социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и породице с дјецом.⁴⁶

Законом о социјалној заштити РС прописује се да се ради остваривања социјалних права грађана оснивају установе социјалне заштите, а да послове социјалне заштите могу обављати грађани и друге установе и предузећа у складу са законом.⁴⁷ Програмима инвалидских, социјално хуманитарних, стручних и других организација и удружења грађана доприноси се унапређењу социјално-економског и друштвеног положаја, рехабилитацији и социјализацији инвалида у стању социјалне потребе. Над стручним радом у обављању дјелатности и појединих послова из дјелатности социјалне заштите врши се надзор.⁴⁸

Оба закона уређују смјештај дјеце без родитељског старања смјештајем у установу или хранитељство.

У БиХ се не може са поузданошћу добити тачан податак о броју и врсти организација невладиног сектора које се баве пружањем социјалних услуга, не може се добити информација о томе на којем нивоу су те организације регистроване⁴⁹, колики је број њихових корисника, каква је њихова програмска оријентација и сл.⁵⁰

У Министарству правде БиХ регистровано је тек 15 невладиних организација које се искључиво баве пружањем социјалних услуга. Ниједна од њих није проглашена организацијом од јавног интереса.

Систем социјалне заштите за дјецу са посебним потребама/дјеца ометена у психофизичком развоју у ФБиХ остварује се путем сљедећих институција и/или организационих облика:

- Федерално министарство рада и социјалне политике;
- Центри за социјални рад/службе социјалне заштите
- Установе социјалне заштите за смјештај дјеце ометене у психофизичком развоју - дневни центри и стални смјештај
- Хранитељске породице, ако су укључена и дјеца са лакшим сметњама
- СОС села, ако су укључена и дјеца са лакшим сметњама
- Социјално-педагошке животне заједнице, ако су укључена и дјеца са сметњама
- Невладине организације које раде са дјецом са посебним потребама, као дневни центри или патронаже.

⁴⁵ Члан 3. Закона о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице с дјецом

⁴⁶ Члн 4. Ибидем

⁴⁷ Члан 5. став 1. Закона о социјалној заштити РС

⁴⁸ Из чланова 5,6. и 7. Ибидем

⁴⁹ БиХ, ентитетска, кантонална или општински ниво

⁵⁰ Магистарски рад Ермине Мемић-Порча: "Сарадња владиног и невладиног сектора у области социјалних услуга у БиХ", стр. 107/108

Истовремено, овај систем социјалне заштите у РС се остварује у оквиру надлежности слjedeћих институција:

- Министарство здравља и социјалне заштите РС
- Центри за социјални рад/службе социјалне заштите
- Установе за смјештај дјеце ометене у психофизичком развоју
- Социјално-педагошке животне заједнице, ако су укључена дјеца са посебним потребама
- Јавни фонд за дјечију заштиту
- Невладине организације које раде са дјецом са посебним потребама, смјештеним у неком од смјештајних облика.

Законом о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом ФБиХ уређује се ко је корисник тих права, шта може бити и особа са посебним потребама, инвалидитетом, као и особа ометена у психофизичком развоју. По Закону, то су:

- а. слијепа и слабовидна дјеца;
- б. глува и наглува дјеца;
- в. дјеца са поремећајима у говору и гласу;
- г. дјеца са тјелесним оштећењима и трајним сметњама у физичком развоју;
- д. дјеца са сметњама у психичком развоју;
- е. дјеца са комбинованим сметњама.

Дјеца са оваквим сметњама имају право на: (а) личну инвалиднину, (б) додатак за његу и помоћ друге особе, (в) ортопедски додатак, (г) помоћ у трошковима лијечења и набавци помагала, (д) оспособљавање за рад и првенство при запошљавању уз могућност да кантон прошири обим права утврђених овим законом.

Поступак за остваривање наведених права спроводи се у центрима за социјални рад или општинским службама за управу којима су повјерени послови социјалне заштите, као првостепеним органима. Измјенама Закона утврђено је да нпр. права на туђу његу и помоћ могу остварити само особе са 100% и 90% оштећења организма, те да је у надлежности кантона обавеза да се кантоналним прописима о социјалној заштити уреди начин оцјењивања способности, разврставање и евиденција дјеце ометене у психофизичком развоју и исплата накнаде која треба да се врши из буџета кантона. Промјене федералног не прате истовремено и промјене кантоналних прописа, због чега је остваривање овог права у неким кантонима онемогућено.

Закон о социјалној заштити РС и Закон о социјалној заштити БДБиХ у кориснике социјалне заштите такође убрајају и малољетнике ометене у физичком и психичком развоју. То су малољетници оштећеног вида, слуха, са поремећајем у говору и гласу, тјелесним оштећењима, психичком заосталошћу и комбинованим сметњама.

Право на додатак за помоћ и његу друге особе, независно од материјалног осигурања, имају:

- особе са тешким тјелесним и чулним сметњама, које без туђе помоћи не могу задовољити основне животне потребе;
- особе које су теже или тешко ометене у менталном развоју;

- особе које су вишеструко ометене у развоју, са умјерено тежом и тешком менталном ометеношћу;
- аутистичне особе;
- хронично душевно обољеле особе.

Право на помоћ у оспособљавању за рад имају дјеца и омладина ометена у физичком и психичком развоју која се по способностима и годинама могу оспособити за рад.

Закон даје **право на смјештај у установу** социјалне заштите дјетету средње, теже и тешко ментално ометеном или вишеструко ометеном у развоју, дјетету обољелом од аутизма и дјетету са сметњама у тјелесном развоју које нема адекватне услове у својој породици, све док траје потреба за тим обликом заштите.

Дјеци са психофизичким сметњама се у установи омогућава одговарајући степен васпитања, образовања и оспособљавања за рад у складу са њиховим могућностима, рад на ублажавању или отклањању посљедица у њиховом развоју, радно ангажовање под посебним условима, потпуно и трајно збрињавање (становање, исхрана, нега, здравствена заштита, културни-забавне и друге активности) у складу са њиховим способностима.

Дјеци и омладини са тјелесним инвалидитетом и очуваним менталним способностима обезбјеђују се смјештај, здравствена заштита, васпитање, рекреативно и културно-забавне активности, помоћ у образовању и оспособљавање за рад, а све у складу са њиховим способностима и степеном инвалидности.

Законом о дјечијој заштити РС⁵¹ регулише се дјечија заштита као право дјеце са сметњама у развоју на организоване активности васпитања и образовања у оквиру предшколских установа. **Законом о дјечијој заштити БДБиХ⁵²** регулише се право на дјечији додатак без обзира на материјално стање породице уколико је дијете ометено у развоју, а није смјештено у установу.

Породичним законима у Федерацији БиХ, Републици Српској и БДБиХ⁵³ уређује се надзор органа старатељства над старањем о дјетету у свим ситуацијама, и када је дијете у породици, а због примијећених пропуста у старању о њему и/или када је орган старатељства дао дијете на смјештај, у установу или хранитељску породицу. Надзор се спроводи и у случају смјештаја дјетета у будућу усвојитељску породицу, све с циљем провјере да ли је тим рјешењем заиста и остварен најбољи интерес дјетета.

Орган старатељства дјетету именује старатеља у случају да је дијете остало без родитељског старања смрћу родитеља, напуштањем дјетета или због одузетог родитељског права. Послови старатељства се врше путем именованог старатеља или непосредно преко стручне особе запослене у органу старатељства. Одлуку о именовању старатеља орган мора донијети имајући у виду најбољи интерес дјетета, не само околности, него уважавајући и мишљење дјетета уколико је оно у могућности да га изрази. Старатељство траје до дјететовог пунољетства. Рјешење о старатељству се евидентира у матичној књизи рођених, као и у земљишним књигама уколико дијете под старатељством има непокретну имовину. Старатељ не може предузимати послове који прелазе оквире редовног управљања

⁵¹ "Сл. гласник РС", број 4/02, 17/08, 1/09,

⁵² "Сл. гласник БДБиХ", број 1/03, 4/04, 21/05, 19/07, 2/08

⁵³ "Сл. новине ФБиХ", број 35/05, 41/05; Сл.гласник РС број 54/01, 41/08; "Сл. гласник БДБиХ", број 23/07

дјететовом имовином без претходног одобрења органа старатељства, не може је отуђити или оптеретити, не може се одрећи наслједства, не може одлучити о промјени школе, прекиду школовања ... без претходног одобрења органа старатељства. О свом раду, значи о свим радњама предузетим у заштити права дјетета под старатељством старатељ треба да подноси редовне извјештаје органу старатељства. У ФБиХ и БДБиХ старатељ има право на накнаду за свој рад, док у РС нема.

У погледу усвојења дјетета, ови закони имају одређене различитости. **Породичним законима ФБиХ и БДБиХ** уређује се усвојење као посебан облик породично-правне заштите дјетета без родитеља или без одговарајућег родитељског старања, којим се заснива родитељски, односно сроднички однос. Усвојење које може бити потпуно и непотпуно у ФБиХ је уређено да потпуно може бити до 10 година старости дјетета, а непотпуно до 18 година, док је у РС та добна граница за потпуно усвојење 5 година. Усвојење се води пред органом старатељства пребивалишта дјетета.

Законом о преузимању права и обавеза оснивача над установама социјалне заштите у ФБиХ⁵⁴ прописано је преузимање права и обавеза од Парламента ФБиХ, као оснивача, над следећим установама социјалне заштите у ФБиХ: Заводом за збрињавање ментално инвалидних особа у Фојници и Баковићима; Заводом за заштиту дјеце и омладине у Пазарићу; Заводом за одгој мушке дјеце и омладине у Сарајеву (Хум) и Заводом за одгој женске дјеце и омладине у Љубушком.

Недостатак овог прописа је евидентан. Иако се већ у наслову, а затим и члану 1. наглашава да се ради о преузимању "права и обавеза" није јасно о којим конкретно правима и обавезама се ради и ко има обавезу да обезбјеђи услове у установама чије ће коришћење осигурати достојанство и заштиту корисника. Осим тога једна од установа - Завод за васпитање женске дјеце и омладине у Љубушком, већ дуги низ година има сасвим другу намјену и њезини корисници су преузели објекат као враћену раније одузету имовину пријашњим власницима, о чему у Закону у прелазним и завршним одредбама није ништа речено.

Основно питање, а то је финансирање установа, није уређено Законом о преузимању права и обавеза оснивача над установама социјалне заштите у ФБиХ, већ је задржан раније успостављени принцип према којем се установе финансирају из накнада за обављене услуге, иако је општепознато да су та средства недовољна и уз то се нередовно уплаћују. Осим тога, остало је отворено питање поправка самих објеката због оштећења или зато што су неодговарајући за намјену којој треба да служе. Тако је нејасно шта је уопште смисао доношења наведеног закона, јер очито да није дошло до стварног преузимања права и обавеза. Чини се да је и ово један од прописа који суштински не доприноси бољем уређењу социјалне заштите у ФБиХ. Овакав закључак потврђује чињеница да је стање и двије године након доношења прописа, за све установе изузев Завода за васпитање мушке дјеце и омладине, исто као и прије преузимања. Завод за васпитање мушке дјеце и омладине је у бољем стању, али не захваљујући помоћи Федерације и улози овог нивоа власти као оснивача, него искључивом активношћу менаџмента и управног одбора који су обезбјеђивали донације. О томе више у следећем поглављу.

Кривичним законом БиХ⁵⁵ прописује се да се према малољетном починиоцу кривичног дјела могу примијенити васпитне препоруке за дјело за које је запријеђена новчана казна или казна затвора у трајању од три године. Васпитне мјере се могу изрећи ако је малољетник у вријеме почињења дјела навршио 15, али не и 16 година, а уколико је навршио 16, али не и 18 година, може му се изузетно изрећи и казна малољетничког затвора. Малољетнику се не може изрећи условна осуда. Казна малољетничког затвора издржава се у затвореним, полуотвореним или отвореним установама за издржавање казне.

⁵⁴ "Сл. новине ФБиХ", број 31/08

⁵⁵ "Сл. гласник БиХ", број 37/03, 54/04, 61/04, 30/5, 55/06, 32/07, 8/10

Према старијем малољетнику до његове навршене 18 године казна малољетничког затвора се издржава у посебним казнено-поправним установама за малољетнике. За вријеме издржавања казне избор посла за осуђеног малољетника врши се према његовим способностима и склоностима за одређену врсту посла, с циљем стручног оспособљавања, а у складу са могућностима које постоје у казнено-поправној установи за малољетнике. Радно вријеме осуђеног малољетника одређује се тако да му се омогући школовање и стручно оспособљавање уз омогућено слободно вријеме за физичко васпитање и разоноду; осим у изузетним околностима, малољетник има право да одржава контакте са својом породицом путем писама и посјета.

Кривични закон ФБиХ⁵⁶ Кривични закон РС⁵⁷ и Кривични закон БДБиХ⁵⁸ на исти начин уређују санкционисање малољетника осим у доњој граници за изрицање васпитних препорука, која је 14 година, за разлику од КЗФБиХ, гдје је та утврђена граница 15 година.

Законом о кривичном поступку БиХ⁵⁹ прописује се нарочито обазриво поступање према малољетнику, како сам поступак не би штетно утицао на његов развој, што слиједе и одредбе у **законима о кривичном поступку ФБиХ⁶⁰, РС⁶¹ и БДБиХ⁶²**.

Закон о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера БиХ⁶³ налаже обавезу одвојеног смјештаја малољетних од пунољетних особа.

Законом о извршењу кривичних санкција ФБиХ⁶⁴ прописује се да малољетници казну малољетничког затвора издржавају одвојено од одраслих – у посебним установама или одјељењима за малољетнике, гдје могу остати до 23 године живота, односно најдуже до 25 године уколико је то потребно ради окончања школовања. Осуђеним малољетницима се не може ограничити дописивање са родитељима и другим блиским сродницима.

Исто је прописано и у **Закону о извршењу кривичних санкција РС⁶⁵ и Закону о извршењу кривичних и прекршајних санкција БДБиХ⁶⁶**.

⁵⁶ "Сл. новине ФБиХ", број 6/03, испр. 21/04, 69/04, 18/05

⁵⁷ "Сл. гласник РС", број 49/03, 108/04, 37/06, 70/06

⁵⁸ "Сл. гласник БДБиХ", број 10/03, 45/04, 6/05

⁵⁹ "Сл. гласник БиХ", број 36/03, 13/05, 48/05, 76/06, 32/07, 76/07, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 8/10

⁶⁰ "Сл. новине ФБиХ", број 35/03, испр. 56/03, испр. 37/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10

⁶¹ "Сл. гласник РС", број 100/09, пречишћени текст

⁶² "Сл. гласник БДБиХ", број 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08, 17/09

⁶³ "Сл. гласник БиХ", број 12/10, пречишћени текст

⁶⁴ "Сл. новине ФБиХ", број 44/98, 42/99, 12/09

⁶⁵ "Сл. гласник РС", број 12/10

⁶⁶ "Сл. гласник БДБиХ", број 8/00, измј. 1/01, 19/07, 36/07

2.2.3. Законодавство о невладиним организацијама

Регистрација невладиних организација врши се на основу *Закона о удружењима и фондацијама БиХ*⁶⁷, *Закона о удружењима и фондацијама ФБиХ*⁶⁸, *Закона о удружењима и фондацијама РС*⁶⁹ и *Закона о удружењима и фондацијама БДБиХ*⁷⁰.

Законом о удружењима и фондацијама БиХ прописује се да је удружење у смислу закона сваки облик добровољног повезивања три или више физичких или правних лица, у свим комбинацијама, ради унапређења и остваривања неког заједничког или општег интереса или циља, у складу са Уставом и законом, а чија основна сврха није стицање добити.⁷¹

Удружења која испуњава услове за регистравање могу основати најмање три физичка лица која су држављани Босне и Херцеговине или у њој имају боравиште или правна лица из Босне и Херцеговине, која су у Босни и Херцеговини регистрована у било којој комбинацији, с тим да оснивачи не могу бити држава БиХ, ентитети, кантони, градови, општине, мјесне заједнице, државни органи, државна предузећа и фондови.⁷²

Регистровано удружење може стећи статус удружења од јавног интереса, ако његово дјеловање превазилази интересе његових чланова и ако је прије свега намијењено интересу јавности, или неким њеним сегментима, у сљедећим областима: здравство; образовање; наука; социјална заштита; грађанско друштво; људска права и права мањина; помоћ сиромашним и социјално угроженим; помоћ инвалидима, дјеци и старијим особама; заштита животне средине; толеранција; култура; аматерски спорт; вјерске слободе и помоћ жртвама елементарних непогода.

Сматра се да удружење дјелује у добротворне сврхе ако је основано с првенственим циљем да помаже особама и групама којима је помоћ потребна. Статус удружења од *јавног интереса* утврђује Министарство. Поступак за додјелу и укидање статуса удружења од јавног интереса Министарство је уредило и посебним прописом Правилником о начину вођења регистра удружења и фондација БиХ и страних међународних удружења и фондација и других непрофитних организација.⁷³

Захтјев за добијање статуса удружења од јавног интереса може се поднијети у било које вријеме, на начин утврђен прописима које је донијело Министарство.

Регистровано удружење од јавног интереса може остварити пореске, царинске и друге олакшице.⁷⁴

Фондацију која испуњава услове за регистравање може основати једно или више физичких или правних лица (у даљем тексту: оснивачи), с тим да оснивачи не могу бити држава Босна и Херцеговина, ентитети, кантони, градови, општине, мјесне заједнице, државни органи,

⁶⁷ "Сл. гласник БиХ", број 32/01, 42/03, 63/08

⁶⁸ "Сл. новине ФБиХ", број 45/02, 63/08

⁶⁹ "Сл. гласник РС", број 52/01, 42/05

⁷⁰ "Сл. гласник БДБиХ", број 12/02

⁷¹ Члан 1. став 1. Закона о удружењима и фондацијама БиХ

⁷² Члан 9. Ибидем

⁷³ Члан 12. Правилника о начину вођења регистра удружења и фондација БиХ и страних међународних удружења и фондација и других непрофитних организација ("Сл. гласник БиХ", број 44/10)

⁷⁴ Члан 13. Закона о удружењима и фондацијама БиХ

државна предузећа и фондови. Оснивачи не морају бити држављани или правна лица из Босне и Херцеговине.⁷⁵

Сматра се да је дјеловање фондације од јавног интереса ако је основана првенствено ради пропагирања, пружања услуга или промоције програма унапређења у областима као што су: здравство; образовање; наука; социјална заштита; грађанско друштво; људска права и права мањина; помоћ сиромашним и социјално угроженим; помоћ инвалидима, дјеци и старијим особама; заштита животне средине; толеранција; култура; аматерски спорт; вјерске слободе и помоћ жртвама елементарних непогода или за друге сличне циљеве.

Начин одређивања статуса од јавног интереса за фондацију је идентичан као и одређивање статуса од јавног интереса за удружења.

2.2.3.1. Улога невладиног сектора у области социјалне заштите

Како је за вријеме посјета установама за збрињавање дјеце утврђено да велики број невладиних организација (удружења и фондација) обавља дјелатност пружања услуга смјештаја и збрињавања дјеце, посебна пажња посвећена је улози невладиних организација у обављању ове активности.

„Невладине организације имају велики значај у социјалној политици развијених земаља, јер савремена, гломазна држава не може задовољити све потребе грађана, па многе своје програме пребацују на непрофитни, невладин сектор гдје се они ефикасније рјешавају. На тај начин непрофитни, невладин сектор, постаје алтернатива, партнер (али не и конкурент) државном сектору у којем се људи у кризним ситуацијама ослањају на властите снаге (Пауновић; 2006: 149). У подручју социјалне политике непрофитне организације, односно организације цивилног друштва, шире гледано, по неким ауторима (Бежован: 2005 према Миковић; 2005: 240-241) имају сљедећу сврху:

1. **заговарају** одређене вриједности или приоритете појединих друштвених група и на тај начин утичу на социјалну политику владе, али и других учесника. Ове заговарачке активности имају за циљ давање предности финансирању социјалних програма за социјално маргинализоване групе (старије и изнемогле особе, дјеца, особе са инвалидитетом и др.). Невладине организације у свом раду инсистирају на начелима социјалне правде и доступности социјалних услуга сваком члану друштва коме су оне потребне;
2. **пружају** појединим групама грађана услуге за којима постоје потребе, али их државне организације из различитих разлога не могу или не желе пружити;
3. **иновирају** социјалне програме и уводе нове врсте социјалних услуга, прилагођене корисницима. Ова активност је срж социјалног предузетништва, који поред пружања иновативних социјалних услуга омогућава и запошљавање појединаца које је тешко запослити на отвореном тржишту рада. Због тога држава подстиче социјалне предузетнике путем различитих дотација и стварања повољнијих услова рада;
4. **пружају услуге** различитим корисницима на основу уговора са владом или владином организацијом.

Како би могле остварити своју улогу у транзицији система социјалне политике, невладине организације морају ступити у партнерски однос са владиним сектором. Овакав партнерски однос је могуће остварити увођењем мјешовитог система социјалне политике, односно комбиноване социјалне политике. Комбиновани модел социјалне политике мобилише све расположиве ресурсе у заједници и укида монопол државе. Држава је један од

⁷⁵ Члан 22. Ибидем

партнера који има важну улогу у осигурању општег законског оквира за развој програма социјалне политике. Други важни учесници овог процеса су грађани, локалне заједнице, удружења, фондације, цркве и локалне власти (Бежован: 2005 према Миковић; 2005: 241).⁷⁶

Из презентованог се јасно уочава могућност и добра искористивост одређеног вида сарадње невладиног сектора са центрима за социјални рад, као владиним сектором у области социјалне заштите.

Сарадња је могућа у више облика – колико год су центри и/или службе социјалне заштите близу потенцијалних корисника њихових услуга, то је добро организован невладин сектор и волонтерски рад на терену још ближи.

Наиме, информација се у познатој локалној средини може пренијети без притиска и лакшим превазилажењем предрасуда због обраћања за стручну помоћ, што је посебно важно за рано откривање проблема и превенцију.

Други облик сарадње је могућ ангажовањем професионалаца на волонтерској основи, посебно као чланова невладиног сектора у одређеној области. Овај облик је нарочито лако могуће организовати у срединама гдје су институције за образовање стручњака одређеног профила значајне за област социјалне заштите.

Под супервизирањем владиног сектора и/или самих образовних институција особе могу своје развојно образовање стицати постепеним, контролисаним и евалуираним стручним радом са корисницима социјалних услуга.

2.2.4. Улога и важност центара за социјални рад

У оба ентитета рад у области социјалне заштите одвија се путем центара/служби социјалне заштите, који имају кључну улогу у социјалној заштити, збрињавању и праћењу поступања према дјеци.⁷⁷ У Брчко Дистрикту социјална и дјечија заштита је у надлежности Пододјела за социјалну заштиту Брчко Дистрикта.

Праћење корисника у систему правне и социјалне заштите дјеце и породице подразумева стандардизацију критеријума, начин доношења одлука, одговорности и методе за анализу потреба корисника, израду индивидуалног плана, почетак, ревизију и завршетак примјене мјера, услуга и других активности о којима одлучују, предлажу рјешења или их извршавају центри за социјални рад, судови и комисије за оцјењивање способности дјеце са потешкоћама у развоју (у погледу методологије процјене и предлагања мјера и услуга).

У документу „Заштита дјеце без родитељског старања и породица под ризиком од раздвајања у БиХ 2006 – 2016“ усвојеном у истовјетном тексту у оба ентитета према којем треба да поступају Министарство рада и социјалне политике ФБиХ и Министарство здравља и социјалне заштите РС прописан је рад по методи вођења случаја за сваког корисника услуге центра за социјални рад, те се каже:

„Увођење рада по методи **вођења случаја** за све кориснике услуга центара за социјални рад посебно је значајно за дјецу без родитељског старања. Овакав начин рада

⁷⁶ Магистарски рад Ермине Мемић-Порча “Сарадња владиног и невладиног сектора у области социјалног рада у БиХ”, поглавље “Улога невладиних организација у транзицији система социјалне политике”, стр. 105/106

⁷⁷ У РС-у су на снази Правилник о пословима и нормативима, стручним кадровима и смјештајним условима центра за социјални рад. У Федерацији су у складу са установном одредбом о континуитету прописа на снази Нормативи стручног рада у центрима за социјални рад из 1988. године за чију примјену ни у једном кантону нема стварног основа те се слободно може рећи да и нису на снази.

подразумијева редовно и систематско планирање заштите, редовно праћење и периодичну ревизију начина збрињавања за свако појединачно дијете без родитељског старања. Ово обухвата обавезу израде **индивидуалног плана заштите** за свако дијете без родитељског старања, који укључује процјену потреба дјетета с циљем избора најадекватнијег облика збрињавања, који ће најмање тромјесечно пратити и ревидирати стручни тим. Предвиђа се успостављање **независног тијела** које ће бити овлашћено да прима и разматра жалбе дјеце у погледу било којег аспекта њиховог збрињавања.

Увођење у праксу **стандарда и норматива стручног социјалног рада и услуга** подразумијева адекватну кадровску попуњеност у центрима за социјални рад (број и стручни профил запосленика у односу на потребе и број становника, социјалну проблематику, разуђеност терена), стандардизацију услуга, хармонизацију материјалних давања корисницима на нивоу ентитета/државе, као и успостављање јединствене евиденције и праћења корисника. Евиденција је посебно значајна када се ради о дјечи без родитељског старања, јер ће обезбјеђивати потпуне и ажурне податке о овој категорији дјеце и разлозима њиховог раздвајања од родитеља, облицима смјештаја, потенцијалним хранитељским и усвојитељским породицама, и сл. За ово ће бити корисно искуство из РС, гдје су успостављени нормативи и стандарди рада, као и евиденција дјеце без родитељског старања која укључује и разлоге одвајања дјетета од родитеља.

Обавеза запослених у области социјалне и дјечије заштите да раде у складу са **кодексом професионалног понашања**, за чију израду ће бити задужена експертна група, допринијеће подизању стандарда и квалитета рада.

Едукација стручног особља центара за социјални рад, као и особља из невладиног сектора које је ангажовано у области социјалне заштите, неопходна је за унапређивање рада професионалаца и његово усклађивање са новим методама рада у свијету. Подзаконским актима биће регулисана права и обавезе упосленика да одређени број дана у години проведу на стручном усавршавању. Под овим се подразумијевају усаглашени едукативни програми, развијени у сарадњи са министарствима образовања, универзитетима, стручним удружењима и невладиним организацијама.

Подјела послова у центрима за социјални рад на основне и специјалистичке омогућила би формирање специјалистичких тимова и профилисање стручњака за рад са породицама, на питањима хранитељства, усвојења, и сл., с тим што се неки специјалистички послови могу али не морају одвијати у оквиру центара за социјални рад, али морају бити обезбијеђени на или за ниво општине.

Ревизија организације рада у центрима за социјални рад са нагласком на афирмацију стручног рада у односу на управно-административни, као и **вршење надзора над стручним радом, пружање стручне помоћи и супервизија** рада центара за социјални рад (као и свих институција без обзира на оснивача и других даваоца услуга) такође ће бити регулисано измјенама и допунама законских одредаба.

Специјализација судија и/или успостављање породичних одјељења у оквиру судова опште надлежности који ће се бавити питањима породице и дјеце, односно доношењем одлука по специфичним питањима (између осталог: усвојење, одвајање дјетета од родитеља, контакти дјетета са породицом, одузимање родитељског права), а по основу приједлога надлежног центра за социјални рад и у сарадњи са стручним тимом центра. **Комисију за оцјењивање способности** дјеце са потешкоћама у развоју формираће центар за социјални рад, на нивоу локалне заједнице, а подзаконским актима ће бити регулисани методологија рада, састав, надлежност и финансирање комисије.⁷⁸

⁷⁸ У међувремену је донесен Закон о институту за медицинско вјештачење здравственог стања ФБиХ. Законом се прописује да се рад Института заснива на јединственим критеријумима за медицинско вјештачење према листи Свјетске здравствене организације. Међутим, Институт послује по економским цијенама због чега је економичније коришћење услуга комисија за оцјењивање способности у кантону дјететовог пребивалишта. У том смислу су у примјени акти као нпр. у Кантону Сарајево - Правилник о утврђивању преостале способности и категоризацији дјеце и омладине

Подршка младима без родитељског старања након стицања пунољетства. Рад на повећавању социјалних вјештина за успјешну интеграцију у друштво, професионална оријентација и оспособљавање за самостални живот сматрају се приоритетима када се ради о младима који напуштају организовани облик заштите. Задатак центра за социјални рад је да за сваку од ових младих особа направи план заштите. Задатак групе за планирање и дјеловање је да, уз мултиресорски приступ, прати адаптацију и интеграцију ових младих људи и пружа им помоћ и подршку у обезбјеђивању стана, запослења, остваривању права на здравствену заштиту, као и другим важним питањима. Како би ово било могуће, експертна група треба да у краткорочном периоду сугерише овлашћеним институцијама да упуте амандмане на законе о раду, запошљавању, здравственом осигурању и образовању, који ће пружати основу за реализацију ових права⁷⁹. Сагледавајући данашњу ситуацију, не могу се уочити промјене које заговара овај докуменат.

2.2.5. Надзор и инспекција рада установа социјалне заштите

Законом о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом ФБиХ⁷⁹ прописује се да се, у случају доношења одлуке о смјештају дјетета у другу породицу или установу, врши надзор над том породицом, односно третманом дјетета у тој установи.

Финансирање и надзор над радом установа у које је према рјешењу центра за социјални рад смјештено дијете врши оснивач.⁸⁰

Законом о социјалној заштити РС⁸¹ прописује се обавеза надзора Министарства здравства и социјалног рада над стручним радом установа за смјештај дјеце, што је уређено и Правилником о вршењу надзора над стручним кадром и пружањем стручне помоћи установама социјалне заштите РС⁸² и Методолошким упутством за вршење надзора над стручним радом и пружањем стручне помоћи установама социјалне заштите РС⁸³.

Законом о социјалној заштити БДБиХ⁸⁴ уређује се да надзор над радом установа које пружају социјалну заштиту врши Одјељење за здравство, јавну сигурност и остале услуге Владе БДБиХ.

Док надзор над стручним радом установа врше Министарство за област социјалне заштите, **Законом о инспекцији у ФБиХ**⁸⁵, **Законом о инспекцији у РС**⁸⁶, **Законом о инспекцији**

ометене у психофизичком развоју или у Средњобосанском кантону - Правилник о откривању и оцјењивању способности, разврставању и евиденцији дјеце и омладине ометене у физичком или психичком развоју. Само се у оцјени способности дјеце проблемом слуха и вида не примјењује ови правилници, него се то ради у специјализованим установама –ЈУ Центру за говорну и слушну рехабилитацију, Сарајево, гдје се врши опсервација и дијагностика слушних и говорних оштећења, сметњи и поремећаја и ЈУ Центар за слијепу и слабовидну дјецу и омладину, Сарајево, гдје се врши дијагностицирање стања вида, што је пракса од њиховог оснивања у бившој СФРЈ/СРБиХ.

⁷⁹ "Сл. новине ФБиХ", број 36/99, 54/04, 39/06, 14/09

⁸⁰ Дом и породица се дијелом, недовољно, финансира из Општине Зеница

⁸¹ "Сл. гласник РС", број 5/93, 15/96, 10/03, 110/03, 33/08,

⁸² "Сл. гласник РС", број 67/02

⁸³ "Сл. гласник РС", број 78/02

⁸⁴ "Сл. гласник БДБиХ", број 1/03, 4/04, 19/07

⁸⁵ Закон о инспекцији у ФБиХ, "Сл. новине ФБиХ", број 69/05

⁸⁶ Закон о инспекцији у РС, "Сл. гласник", 113/05

БДБиХ⁸⁷ прописује се надлежност инспекцијског прегледа⁸⁸ у испуњењу законских услова у области радних односа и заштите на раду, те санитарно-здравствено-фармацеутској области, значајним за све установе за смјештај, а посебно у којима бораве дјеца.

Обје области, провјеравање хигијенско-техничких услова установа социјалне заштите, као и законитост у заштити права запосленика ових установа се, без сумње, директно или индиректно одражавају на услове живота дјеце смјештене у овим установама.

III Анализа стања

Основни циљ посјета установама био је да се установи да ли постоје стандарди за рад установа и рад са дјецом⁸⁹. Ако постоје, јесу ли то минимални услови који се временом побољшавају, да ли су интерног карактера или су заједнички за све установе исте намјене, те да ли и ко контролише испуњење тих стандарда.

3.1. Смјештај у установе и удружења

3.1.1. Центар за дјецу без родитељског старања “Дуга”, Кулен Вакуф

Центар за дјецу “Дуга” (у даљем тексту: Центар “Дуга”) хуманитарни је пројекат покренут прије 10 година с циљем збрињавања дјеце од њиховог рођења до 6 година, а која су привремено или трајно остала без родитељске заштите. Носилац пројекта је страна невладина организација *Schutzengel gesucht* из Њемачке са регистрованим представништвом у Федерацији Босне и Херцеговине које има дозволу за извођење пројекта од Федералног министарства за расељене особе и избјеглице. Саизвођач пројекта је фондација Центар „Дуга Арт“ регистрована у Министарству правде БиХ.

Финансирање

Центар се финансира искључиво средствима прикупљеним од разних хуманитарних акција, а што укључује постављање касица у пословне објекте, дјеловање ликовне колоније и аукције донираних слика, те штампање календара и празничних честитки.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Капацитет Центра “Дуга” је 24 дјеце, смјештених у три старосне групе. Тренутно је у Центру смјештено 25 дјеце, од чега 14 мушког пола те 11 женског. Дјеца су смјештена посредством надлежних центара за социјални рад и долазе са подручја Унско-санског кантона. У протеклих 10 година у Центру “Дуга” прихваћено је и збринуто укупно 184 дјеце, док је 164 дјеце по рјешењима центара за социјални рад у општинама Унско-санског кантона

⁸⁷ "Сл. гласник БДБиХ", број 24/08

⁸⁸ У ФБиХ су то федерални и кантонални инспектори зависно од нивоа прописа чије се спровођење контролише, односно крши

⁸⁹ Према стандардима успостављеним у европским земљама, велика установа је свака која има смјештајни капацитет већи од 12 дјеце

измјештено из Центра и збринуто на следећи начин: 64 враћено у биолошке породице, 64 дјеце је усвојено, а 36 дјеце смјештено у друге установе.

Услови живљења

У оквиру услова живљења сачињена је процјена опремљености просторија, санитарног чвора, хигијенских услова, простора за рад, учење и игру. Центар „Дуга“ одаје дојам топлог дома за дјецу, смјештеног у самом средишту Кулен Вакуфа. Унутрашњост дома прилагођена је дјечи предшколског узраста, а собе у којима дјеца спавају и одмарају се, као и заједничке просторије простране су и прилагођене за игру и креативно-едукативни рад са дјецом. С обзиром на узраст дјеце смјештене у Центру, у оквиру њега је и засебна просторија намијењена за примарну здравствену заштиту, те додатну његу беба и дјеце. Задњи спрат је опремљен за потребе гостију, родитеља и донатора који по доласку ту спавају. Повремено се тај дио Центра користи и како би родитељи и дијете могли провести неколико дана заједно организујући живот као код своје куће. Лијепо уређено двориште има довољно велику зелену површину и помагала за игру. Дјеца из заједнице такође долазе у двориште гдје са дјецом из Центра проводе вријеме, уз надзор запосленика Центра.

Здравствена заштита

Смјештена дјеца су без тешкоћа у развоју и њихово здравствено стање је задовољавајуће. Обезбијеђени су редовни здравствени прегледи и уредно се воде здравствени картони за свако дијете појединачно од педијатра који је ангажован као спољни сарадник. По исказаној потреби, ангажују се психолог и логопед. Процјене интелектуалне способности с обзиром на узраст смјештене дјеце (до 6 година) и привремени смјештај (имајући у виду да након шесте године иду у породицу или другу установу) нису рађене.

Укљученост у васпитно-образовне институције

С обзиром да су смјештена дјеца узраста до 6 година, нису полазници образовних програма. Дјеца немају потребу да користе услуге вртића или сличних васпитних установа, јер је игралиште унутар Центра отворено за сву дјецу из локалне заједнице, а што доприноси процесу социјализације.

Квалификациона структура запосленика

У Центру „Дуга“ запослено је 15 особа, од чега четири педагошка радника са вишом стручном спремом, четири медицинска радника са средњом стручном спремом, четири помоћне раднице са средњом стручном спремом и двије куварице, једна спремачица те возач/кућни мајстор. Васпитачице свакодневно брину о дјечи и воде рачуна о дневним активностима, али и константно уче дјецу основним навикама. Тако приликом јутарњих активности васпитачица даје упуте за тај дан, односно помаже дјечи да обаве јутарњу хигијену. Дневни рад са дјецом се одвија по плану и програму за одређени узраст, с посебним акцентом на лого вјежбе и вјежбе концентрације, Свакодневн васпитачице али и остало особље раде на самосталности дјеце у игри и покретима, те на усвајању бројалица, пјевању пјесмица уз стални напор за стварање пријатне, породичне атмосфере у групи. Свакодневно вођење радне књиге и графикана, као и обавезно присуство заједничким седмичним састанцима свакако су у опису посла запослених.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

За вријеме боравка дјеце у Центру директна комуникација са родитељима, као и родбином и пријатељима, одвија се посредством надлежних центара за социјални рад. Посјете родитеља и родбине омогућене су у договореном термину уз писмену сагласност надлежног центра за

социјални рад. Прије контакта са дјететом, посјетиоци су дужни да прођу предвиђену процедуру.

Посјета родитеља и родбине дозвољена је сваких 15 дана, у трајању од једног сата, осим у случајевима када родитељ редовно посјећује своје дијете те посјета може бити дозвољена и сваких седам дана, с тим да се родитељ држи договора и редовно посјећује своје дијете.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Премда нема израђених и раније утврђених програма за стручно усавршавање, запослени у Центру често похађају многе семинаре и радионице из области дјечије заштите. У оквиру редовних годишњих активности организују радионице с темама из области професионалног сагоријевања и међуљудских односа.

3.1.2. „Дјечији дом“ Мостар

Дјечији дом Мостар (у даљем тексту: Дом) функционише по принципу породице у више мањих објеката. Тренутно егзистирају три породице, тачније двије породице са 15 дјеце и једна са 14 дјеце. У свакој породици запослен је мушко-женски пар васпитача. Васпитачи праве мјесечне планове за активности у својој породици, при чему у редовне активности спадају чишћење заједничких и личних просторија и образовни дио.

Финансирање установе

Оснивач установе је Град Мостар који би требало да финансира установу, укључујући плате запослених и материјалне трошкове. Нажалост, учешће оснивача у финансирању рада ове установе је недовољно, тако да се Дом већим дијелом финансира од доплатака за дјецу које уплаћују центри за социјални рад по чијим рјешењима се дјеца смјештају у Дом. Додатни вид финансирања, а који није редован, јесу донације које се уплаћују на донаторски рачун и троше према њиховој намјени.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Дому је смјештено 44 дјеце, 22 дјечака и 22 дјевојчице, узраста од 7 до 21 годину.

Услови живљења

Услови живљења који укључују опремљеност просторија, санитарни чвор, хигијенске услове, простор за рад-учење-игру прилагођени су дјечијем узрасту.

Здравствена заштита

Здравствено стање дјеце је задовољавајуће, по наводима запослених. У случају здравствених сметњи, дјеца се редовно воде на лекарске прегледе. Процјену интелектуалних способности дјеце врше надлежни центри за социјални рад путем комисија за категоризацију дјеце. Тренутно у Дому борави 21 дијете са тешкоћама у развоју.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Од укупног броја дјеце, школу похађа 38, једно дијете иде у обданиште, а пет је завршило средњу школу. Постигнути успјех варира, па је 11 одличних, али и осам недовољних. Дјеци се пружа могућност укључивања у различите ваннаставне активности које обухватају спортске

активности, ликовну и музичку секцију, енглески језик и компјутере, те свладавање основних вјештина потребних за самосталан живот.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Уз претходну сугласност надлежног центра за социјални рад дозвољене су посјете родбине и пријатеља дјеце, као и одлазак њима.

Квалификациона структура запослених

У установи је запослено 17 радника: директор, администрација (три запослена), техничка служба (пет запослених), а у директном раду са дјецом је ангажовано осам особа.

Континуирано стручно усавршавање запослених

У складу са организационим и финансијским могућностима, запослени учествују на различитим семинарима и радионицама.

3.1.3. Дјечији дом „Рада Врањешевих“, Бања Лука

Општи подаци о смјештеној дјечи

Дом “Рада Врањешевих” (у даљем тексту: Дом) у тренутку посјете пружио је смјештај за 79 дјеце и младих, од чега је 40 дјечака и 39 дјевојчица; 15 дјеце је узраста 0-6 година, 16 дјеце је узраста 6-10 година, 20 дјеце узраста 10-15 година, 24 дјеце узраста 15-18 година, те четворо младих који су стекли пунољетство.

Сва дјеца смјештена су у Дом посредством надлежног центра за социјални рад.

Финансирање

Дом обезбјеђује финансијска средства из три врсте извора: буџет Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске као ресорног министарства (средства намијењена за плате и друге инвестиције), наплате услуга које финансирају Центри за социјални рад те из донација које Дом добија.

Услови живљења

Дом има неуређено двориште и оно се не користи у сврху за коју је намијењено. Интеријер дома подсећа на лабиринт, те је организован по етажама с обје стране дома. Величина дома и близина центра града може представљати проблем у погледу надзора над дјецом. Тако смо констатовали током посјете да неколицина дјеце конзумира цигарете испред самог дома.

У близини Дома је главна магистрала којом често саобраћају аутобуси, камиони, а фреквентност приватних аутомобила је константа. Директорица Дома се неколико пута обраћала надлежним органима у вези са постојећим проблемом.

Здравствена заштита

Ради превентивног дјеловања успостављени су контакти са породичним љекаром и релевантним клиникама. С обзиром да су дјеца која се смјештају у Дом често здравствено

запуштена, уобичајена појава су уринарне инфекције код беба, потхрањеност и лош имунолошки систем. У Дому је смјештено четворо дјеце која су хронично обољела те им треба цјеложивотни континуирани третман.

Процјену интелектуалних способности дјеце и младих обавља стручни кадар Центра за ментално здравље Бања Лука. Према подацима, 18% дјеце спаде у категорију дјеце са лаком менталном ретардацијом, 6% дјеце је испод просјечних интелектуалних способности, 5% дјеце је натпросјечних интелектуалних способности, док је 44% дјеце у категорији лица са просјечним интелектуалним способностима.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Успјех ученика који похађају наставу у основној школи не указује на задовољавајући ниво знања и развијених радних навика. Одличан успјех постиже свега један ученик, врлодобар пет ученика, добар успјех остварује 12 ученика, један ученик остварује довољан успјех, а њих шест не задовољава.

Наставу у средњој школи похађа 22 ученика, од чега 18 ученика редовну наставу, а четири ученика наставу у Центру "Заштити ме". Успјех ученика у средњој школи (редовни наставни програм) показује да 12 ученика пролази недовољним успјехом, док одличних ученика уопште нема, а врлодобар успјех постиже један ученик.

Осим боравка у школи, дјеца највећи дио времена бораве у Дому, те се у оквиру Дома одвијају различите активности. Не занемарујући чињеницу да је Дом истовремено и кућа, дјеци се даје простор за само њихово слободно вријеме за одмарање и спонтано дружење. Средњошколци имају могућност активног помагања унутар Дома, а знатан дио времена дјеца проводе у поспремању властитих простора, одржавању заједничких простора, те дежурства на нивоу установе.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Контакти се остварују на основу процјене и сагласности надлежних центара за социјални рад током цијеле године, телефонским путем, посјетама сродника Дому и одласцима дјеце и младих код сродника. Дјеца остварују контакте и са контакт-особама или контакт-породицама које су од посебног значаја за дјецу која немају сродничку подршку. У сарадњи са Унијом студената социјалног рада, студенти улазе у програм контактирања са дјецом школског узраста, по аналогији на програм "Старији брат - старија сестра". Тренутно, 65% дјеце остварује контакт са сродничким породицама, 10% дјеце редовно контактира са контакт-породицама, док је 19% дјеце укључено у програм контактирања са студентима из Уније студената социјалног рада.

Квалификациона структура запослених

Дом има укупно 52 радника, од чега 42 жене. Радом установе Дјечији дом „Рада Врањешевић“ руководи директор, администрацију сачињавају: секретар Дома, технички секретар, два педагога, социјални радник, шеф рачуноводства, рачуновођа и магационер. Запослени у установи који су у свакодневном директном контакту са дјецом су: 14 васпитача, девет здравствених радника, четири куvara, седам домаћица и два ноћна чувара. Од помоћног особља ту су два кућна мајстора, један возач, четири чистачице, једна вешерка.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Програм стручног усавршавања условно је подијељен на три дијела. Први дио садржи програме колективног стручног усавршавања васпитног особља, други дио односи се на индивидуалне програме стручног усавршавања васпитача, док је трећи дио посвећен

програму колективног и индивидуалног стручног усавршавања постојећег стручног тима у Дому (педагог, социјални радник).

3.1.4. „Дом и породица“, Зеница

Дом за дјецу „Дом и породица“ (у даљем тексту: Дом Зеница) основала је Општина Зеница, која је уједно и власник зграде у којој је смјештен дом.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Смјештајни капацитет Дома Зеница је 180 дјеце. Тренутно је смјештено 121, од којих је 52 дјеце премјештено из Дома „Мост“ након затварања, а 12 дјеце из истог дома смјештено је у организациону јединицу Мали породични дом.

У Дому тренутно има седам школских и једна предшколска група, те Одјел за бебе, који обухвата бебе, млађу и старију јасличку групу. Свака школска и предшколска група има до 12 дјеце и с њима раде по два васпитача. Од укупног броја смјештене дјеце 61 је дјечак и 60 дјевојчица. Старосна струкура обухвата од 0 до 18 година, уз изузетај 10 дјеце која су и даље на смјештају, а напунила су 18 година. Највећи број смјештене дјеце има само мајку (58), 30 их потиче из разведених бракова, 22 дјеце је смјештено јер им родитељи не могу обављати родитељску дужност и у 11 случајева се ради о дјечи без оба родитеља.

Финансирање

Дом се највећим дијелом финансира из мјесечних уплата центара за социјални рад за смјештај дјеце и ова средства нису довољна, због чега Дом изнајмљује дио простора, те новац од закупа користи за потребе дјеце и дома. Посљедњих девет година остварена је сарадња са Општином Зеница, у смислу да установа припрема храну за Народну кухињу, што представља основ за додатни приход.

Засебну организациону јединицу представља Мали породични дом који у потпуности финансира Општина Зеница.

Услови живљења

Дјеца живе у породичним становима од по 12 дјеце у једном стамбеном простору са 1-2 васпитача и тетом.

Укупно осам васпитача живи у установи у одвојеном стану.

Здравствена заштита

Дом има склопљен уговор са Домом здравља Зеница, те педијатри три пута седмично долазе у установу и прегледају дјецу. Генерално здравствено стање дјеце је задовољавајуће. Поред тога, четворо дјеце има дијагностицирану епилепсију. Здравствено стање беба прате медицинске сестре Дома, те педијатри Дома здравља. Психомоторни развој беба прати психолог Дома уз помоћ посебно креираног досијеа који омогућава праћење развоја дјетета од рођења до треће године живота. На основу података из досијеа могуће је одредити ниво развоја дјетета у појединим областима, те интервенисати ако постоје значајнија одступања. Дешавају се случајеви неблаговременог реаговања на одступања у развоју, што може утицати на неправилан развој дјетета.

Процјена интелектуалних способности дјеце најчешће се ради на захтјев школе онда када учитељи или наставници процијене да дијете није у стању да прати наставу по редовном

плану и програму. Од 22 категорисане дјеце (лака, умјерена и тешка ретардација), њих 20 је у процесу школовања.

С обзиром на велики број дјеце са посебним потребама, саставни дио васпитно-образовног рада подразумијева и израду стимулативних програма прилагођених карактеристикама дјеце са посебним потребама. Дјеца са посебним потребама смјештена су у породице заједно са другом дјецом ради боље социјализације, те су укључена у свакодневне активности своје породице.

Укљученост у васпитно-образовне институције

У претходне двије године школу је похађало 89 ученика. Већина дјеце иде у исте основне школе⁹⁰, с тим да су раздвојена у различите разреде. Пролазност на крају школске године је 100%, са просјечном оцјеном 3.

Ваннаставне активности су разноврсне и прилагођене највећем броју интересовања дјеце, па се стога реализују активности унутар и изван дома.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Од укупног броја дјеце, њих 35 никада нису посјетили сродници, нити се неко интересовао за њих на било који начин. 48 дјеце има ријетке, односно повремене контакте са сродницима, док 38 дјеце има редовне контакте путем телефона, посјете викендом и боравак током љетног и зимског распуста у сродничком окружењу.

Квалификациона структура запослених

Укупан број запослених у Дому и породици је 62, од чега су 52 жене. Према стручној спреми, 9 запосленика има ВСС, 16 ВШС, 14 ССС, а остали запосленици су ВК,КВ и НК.

У васпитно-образовном раду запослено је 12 васпитача, два педагога-психолога и два социјална радника. Организационом јединицом Мали породични дом руководи координатор-васпитач, а запослено је шест васпитача.

Осим запослених у васпитно-образовном раду, запослено је административно и здравствено особље, те помоћно особље.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Стручно усавршавање особља реализује се учешћем на семинарима, конференцијама, округлим столовима и другим скуповима који обрађују теме из области васпитања и образовања, социјалног рада и здравствене заштите дјеце и младих. У оквиру стручног усавршавања три особе из васпитно-образовног рада укључене су у едукацију из области психотерапије.

Важно је истакнути да овај дом од других разликује брига о менталној хигијени запослених у васпитно-образовном раду са дјецом, у погледу супервизијских група које се одржавају редовно, а повремено и са другим организацијама и асоцијацијама.

⁹⁰ ОШ „Мак Диздар“ и ОШ „Скендер Куленовић

3.1.5. Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“, Сарајево

Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“ (у даљем тексту: Дом Бјелаве) установа је стационарног типа која збрињава дјецу од рођења до краја средњошколског образовања, а ванредно, на приједлог центра за социјални рад, Дом прима и дјецу којој је потребно обезбиједити завршетак започетог школовања. Дјеца су по узрасту подијељена у пет група у којима се, у складу са узрастом, настоје задовољити њихове потребе.

Финансирање

Оснивач Дома Бјелаве је Кантон Сарајево (КС) и финансира се из три извора: буџета Кантона Сарајево, услуга боравка дјеце-надлежних центара за социјални рад и донација. Прва два извора су стална и условљена бројем дјеце и запослених, док су приходи од донација повремени. Средства из буџета КС распоређују се на начин да се 90% средстава користи за покривање трошкова плата, накнада и доприноса запослених, а осталих 10% распоређује се за издатке материјала и услуга Дома.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Корисници услуга Дома Бјелаве су дјеца без родитељског старања до навршених 18 година живота, изузетно до завршетка започетог школовања. Број смјештене дјеце креће се у распону од 100-110 дјеце. Тренутно је смјештено 106 дјеце, од којих је 64 дјечака и 42 дјевојчица. Добна структура смјештене дјеце показује да је 27 дјеце смјештене у Дому Бјелаве од 0-2 године, затим 21 дијете је узраста 3-5 година, 22 дјеце узраста 6-10 година, 33 дјеце узраста 10-15 година, те троје дјеце/младих узраста 16-20 година. Дјеца су смјештена путем надлежних центара/служби социјалне заштите. Знатан број дјеце прима се и у ванредној процедури, посредством дежурног социјалног радника уз асистенцију полиције, а што се односи на ургентна стања социјалне потребе у ноћним сатима.

Здравствена заштита

Дом Бјелаве склопио је уговоре о сарадњи са установама здравствене заштите (Дом здравља, Завод за јавно здравство Кантона Сарајево, те Стоматологија). Једном седмично педијатар долази у Дом те врши контролу здравственог стања дјеце и обавља редовне прегледе. Најчешће потребе за специјалистом су због раног откривања евентуалних физичких, интелектуалних или емоционалних потешкоћа. Од укупног броја, 10 дјеце има успорен развој, а троје дјеце психомоторне тешкоће. Заступљена су и одређена хронична обољења дјеце.

Развој сваког дјетета прате запосленици високе и више школске спреме наставног кадра који раде са дјецом старијег узраста, те знатан број средње медицинског кадра који ради са дјецом млађег узраста. У току рада особље се стручно едуковаало за одређена подручја, па су тако медицинске сестре похађале двогодишњу педагошко-методичку доедукацију, те једногодишњу психолошку доедукацију. Од наведеног кадра очекује се да уоче и идентификују развојне особине и облике понашања који одступају.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Програм његе и васпитно-образовног рада организован је у три одјељења. На сва три одјељења борава 57 дјеце, од чега 13 дјеце предшколског и 44 дјеце школског узраста.

Јасличко, мјешовито-школско одјељење има 20 дјеце, од којих је 10 дјеце предшколског узраста, а 10 дјеце школског узраста (II и IV разред основне школе). Са овом групом дјеце раде два предшколска васпитача и четири домаћице, те један волонтер. *Предшколско,*

одјељење дјеце млађег школског узраста има 18 дјеце, од чега је троје дјеце предшколског узраста а 15 дјеце школског узраста (III, IV и V разред основне школе). Са овом групом дјеце раде два васпитача, четири домаћице и један волонтер. Старије школско одјељење има 20 дјеце, од чега четири средњошколца, четири ученика првог разреда основне школе, те 12 ученика V, VI и VIII разреда основне школе. На овом одјељењу раде три васпитача, четири домаћице те један приправник, педагог.

Осим савладавања наставних садржаја, са дјецом су реализоване активности везане за васпитање, здравље, социјализацију, заштиту животне средине, заштиту од порока, развој међуљудских односа. Дјеца су се сходно свом узрасту укључивала у свакодневне активности дома.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Редовне посјете дјечи одобравају се једном седмично и прецизно се договарају са социјалним радником или педагогом Дома у смислу трајања и договарања тачног термина посјете. За излазак дјетета изван Дома, у сврху посјете у дане викенда, празника и слично, родитељ/посјетилац дужан је да прибави писмену сугласност надлежног центра/службе социјалне заштите. Контакт се остварује посредством надлежног центра за социјални рад. Заинтересованост родитеља за контакте са дјецом је врло мала, те свега 30% дјеце има редовне контакте. Најчешћи контакти остварују се телефонским путем.

Квалификациона структура запослених

Дом има 62 запослена, од чега 17 запослених са високом и вишом стручном спремом, од којих је један запосленик у статусу приправника, један је ангажован по уговору о дјелу, те два волонтера. Надаље, средњу стручну спрему посједује 21 запосленик, од којих је три запослено на одређено вријеме, а један ангажован по уговору о дјелу. КВ,НК и ВКВ квалификацију имају 23 запослена, од којих је 15 домаћица које су у директном свакодневном контакту са дјецом. Од укупног броја запослених, у директном контакту са дјецом су два школска васпитача, осам предшколских васпитача, 16 медицинских сестара, социјални радник повремено ангажован, два2 стручна сарадника за социјални рад и педагошке послове и 15 домаћица. Највећи број запослених има од 30 до 50 година.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Стручно усавршавање запослених (педагог, шеф рачуноводства, чланови Комисије за јавне набавке) реализује се путем семинара или предавања. На стручном усавршавању које организује Просвјетно педагошки завод КС било је укључено шест васпитача.

Увидом у понуђене области стручног усавршавања, евидентно је да особље које није директно укључено у рад са дјецом има веће могућности за додатну едукацију.

3.1.6. Дом за дјецу без родитељског старања Тузла

Општи подаци о смјештеној дјечи

У тренутку посјете било је смјештено 91 дијете, узраста 0-18 година. На одјелу за бебе смјештено је 22 дјеце, а 69 дјеце је у седам васпитних породица. Дјеца од 11 до 18 године чине већинску старосну структуру, слиједе дјеца од 0 до 6 година, те најмању групу чине дјеца узраста 7-10 година. Двоје дјеце је пунољетно, али су још увијек смјештени у дому, јер тренутно немају алтернативни смјештај. Од укупног броја дјеце, њих 68 смјештено је у Дом Тузла јер су родитељи спријечени да обављају родитељску дужност, њих 15 су напустили

родитељи, четворо дјеце је остало без оба родитеља, док је троје дјеце смјештено јер су родитељи лишени родитељског права.

Највећи број дјеце, њих 42, потиче са подручја Тузле.

Финансирање

Дом се финансира углавном из буџетских средстава, као и из прихода Дома једним дијелом те донација. Донације су у новчаним средствима која се користе по намјени донатора и распоређују се финансијским планом за текућу годину уз одобрење Управног одбора установе. Буџетска средства утрошена су за финансирање смјештаја дјеце (храна, становање, облачење, потрошни материјал, услуге) те за бруто плате и накнаде запосленима. Властити приходи утрошени су за намјене за које бивају и уплаћени, односно за смјештај дјеце у обданиште, рад волонтера из донаторских средстава те за друге трошкове. На властитим приходима планирана је и набавка опреме у случају кvara постојеће опреме.

Услови живљења

Дом се састоји од двије засебне цјелине: одјел за бебе и школско одјељење. Одјел за бебе подијељен је по узрасној групи дјеце на: дјецу узраста 0-9 мјесеци; дјецу узраста 9-18 мјесеци; дјецу узраста 18-36 мјесеци; дјецу узраста 3-5 година старости. Школско одјељење састоји се од седам васпитних породица које су хетерогене по полу и узрасту.

Здравствена заштита

Медицинско особље Дома Тузла води бригу о здравственом стању, правилном развоју и исхрани дјеце, те дјелује превентивно у различитим сферама с циљем спречавања и ширења заразних болести. У току седмице два пута долази педијатар из Дома здравља Тузла који прегледа дјецу те их по потреби упућује на даље специјалистичке прегледе. Редовно се прати и психофизички развој дјеце на одјелу за бебе. Сва дјеца су уредног психомоторног развоја, а примјећено је да је у посљедње три године у знатној мјери смањен проценат дјеце са енурезом (ноћно мокрење). Медицинско особље наводи да дјеца коју се смјештају у Дом Тузла често нису вакцинисана, док код новорођенчади недостају подаци о контроли мајчине трудноће и породичним болестима. Шестомјесечни извјештај педијатра просљеђује се надлежним центрима за социјални рад и Министарству за рад и социјалну политику.

У Дому Тузла смјештено је шесторо дјеце са посебним потребама, од чега двоје са лаком менталном ретардацијом, једно на граници умјерене и теже менталне ретардације са оштећењем централног нервног система и поремећајем у гласу и говору, једно са лаком менталном ретардацијом и поремећајем у гласу и говору, једно дијете са лаком менталном ретардацијом и оштећењем централног нервног система и једно дијете са дијагностицираном менталном инсуфицијенцијом и поремећајем у гласу и говору.

Хигијенско-епидемиолошка служба Дома здравља Тузла врши санитарне прегледе запослених, дезинфекцију, дератизацију и дезинсекцију објекта, као и набавку промотивног материјала за хигијенско-здравствено просвјешћавање.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Сва дјеца сходно доби укључена су у васпитно-образовни процес - 55 похађа основну школу, 14 средњу школу, а шест је укључено у обданиште. Успјех дјеце је углавном добар и врлодобар. Сва дјеца иду у исту школу, али се раздвајају по одјељењима. Једно дијете је по захтјеву школе "Сјењак", тзв. јапанска школа, други пут премјештено у другу школу, приписујући то чињеници да је немирно. Такође, дешава се да дјеца намјерно обнављају посљедњу годину средње школе из страха од неизвјесне будућности.

У оквиру слободних активности, дјеца имају могућност избора те у складу са својим склоностима могу одабрати музичку, ликовну, драмско-рецитаторску, техничко-информатичку, или спортску секцију. Секције се одржавају и организују и у склопу шире друштвене заједнице. Дјевојчице од петог разреда основне школе укључене су у креативне и педагошке радионице у НВО „Снага жене“, а за оне којима је потребна помоћ у савладавању градива обезбијеђена је допунска настава. Дјеца уче у својим собама или у заједничком простору, а имају и велику библиотеку.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Уз сагласност надлежног центра за социјални рад омогућен је несметан контакт са дјецом. Контакт се остварује или у биолошкој породици дјетета или у просторијама или кругу Дома. Родитељи и сродници добијају информације о дјечи, подстицани су на редован контакт и одржавање емоционалне везе са дјететом, те тако неријетко дјеца проводе викенде или празнике код родитеља и сродника, о чему је обавијештен надлежни центар за социјални рад. С породицом остварују контакт и телефонским путем.

Квалификациона структура запослених

Запослено је 40 особа, од којих је 39 у сталном радном односу. У непосредном раду са дјецом су два ноћна дежурна васпитача, два предшколска васпитача и девет васпитача. Сви васпитачи имају ВСС и ВШС, осим једног који има средњу стручну спрему. На одјелу за бебе ангажовано је седам медицинских сестара, а на школском одјелу три. Помоћно особље чине кувари, спремачице, вешерке, домар и возач.

Дом Тузла има стално запосленог педагога-психолога, дефектолога-олигофренолога и социјалног радника, који су на располагању дјечи и запосленима. Педагози-психолози воде психосоцијалне и арт-терапије у које су укључена дјеца распоређена у групе према узрасту и проблематици, а логопед ради са свом дјецом која имају поремећај у гласу и говору или неки друг вид тешкоће која захтијева додатни третман.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Према годишњем плану и програму Дома Тузла утврђено је стручно усавршавање запослених који су у директном контакту са дјецом, како унутар организационе јединице тако и екстерно (семинари, радионице). Стручно усавршавање које се одвија интерно реализује се сваки мјесец, а укључени су сви запослени који раде на школском одјељењу.

3.1.7. Дом за дјецу и омладину „Кисељак“, Зворник

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Дому за дјецу и омладину „Кисељак“ у Зворнику (у даљем тексту: Дом Кисељак) тренутно је смјештено 30 дјеце, од којих је осам дјевојчица. Најмлађе дијете има шест година, а најстарије 17 година. Дјеца углавном потичу из околине Зворника, Фоче, Братунца, Шамца. Од укупног броја смјештене дјеце, без оба родитеља је осам, док остала дјеца имају барем једног родитеља.

Финансирање

Установа се финансира из уговорног односа са центрима за социјални рад са чијег подручја је дијете смјештено у Дом, при чему су цијене фиксне и одређује их Министарство здравља и социјалне заштите. Донације су непредвидљиве и зависе искључиво од донатора.

Услови живљења

На сваком од три спрата, колико дом има, налазе се собе за дјецу и дневни боравак у којем дјеца заједно проводе слободно вријеме. Собе су предвиђене за петоро дјеце иако су врло мале и оскудно опремљене. Зидови у свим собама су дотрајали, као и стар, похабан и врло једноставан намјештај, теписи и завјесе, те деке са бројним рупама усљед предугог коришћења. Кров прокишњава те је нужна санација. С циљем уљепшавања простора за живот, дјеца лијепе разне постере на зидове. На приземљу је највећи заједнички дневни боравак у којем има један телевизор, те рачунар.

Здравствена заштита

Свако дијете има здравствено осигурање у општини из које долази. Здравствено стање дјеце је задовољавајуће, нормалног су психофизичког развоја, осим једног дјетета са лаком менталном ретардацијом. Запажено је да један дио дјеце има физичке ожиљке, које су стекли у својим примарним срединама. Одређени број дјеце изражава чудно понашање, такође у складу са примарном средином која му је нанијела такву врсту емоционалне дисфункционалности.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Дјеца похађају О.Ш. „Рочевих“ у Козлуку, те средњу школу у Лозници и Зворнику. Запосленици су навели проблем са О.Ш. „Рочевих“ која не жели дјецу из Дома Кисељак, те их склањају у друге школе, премјештају из разреда у разред, чак и уклањају са часова. Такође су ставили сву дјецу из Дома да сједе у исти ред, у истом разреду, што умногоме доприноси стигматизирању. Након средње школе дјеца најчешће иду сродницима.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Највећи број дјеце одржава редовне контакте са сродницима посредством надлежног центра за социјални рад.

Квалификациона структура запослених

У Дому је запослено пет васпитача, два социјална радника и домар. С обзиром на структуру дјеце, три мјесеца је био ангажован психолог-стручни сарадник из полиције. Домом руководи директор који је заједно са осталим запосленицима у директном контакту са дјецом.

3.1.8. Породични центар „Папа Иван Павао II“, Вионица-Читлук

Оснивач Удружења „Марија врата небеска“ из Читлука је часна сестра Јосипа Кордић, након чије смрти улогу директора преузимају њен брат Грго фра Корнелије Кордић и сестра Корнелија Кордић. Удружење је регистровано 2004. године у Федералном министарству правде, Сарајево⁹¹, те надлежна установа Породични центар „Папа Иван Павао II“.

Приликом обиласка Породичног центра примјећен је отпор према сарадњи, што је касније потврђено при покушају добијања информација телефонским путем. С обзиром да ниједан сегмент финансијски не потпомажу актуелна власт нити ресорна министарства, запослени сматрају да нису дужни да буду под надзором нити да учествују у активностима различитих

⁹¹ Члан 29. став 1. Закона о удружењима и фондацијама, "Службене новине Федерације БиХ", број 45/02

облика које организују други домови. Самим тим и истраживачки тим био је изненађен степеном незаинтересованости и одбијања сарадње.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Породичном центру у Вионици (у даљем тексту: Породични центар) тренутно је смјештено 74 дјеце, иако је капацитет пуно већи. У Вионици је смјештено 63 дјеце различитог пола и узраста, а у Читлуку 11 дјевојчица школског узраста. Дјеца која су смјештена долазе са подручја БиХ.

Финансирање

Установа се финансира из прилога страних добротинитеља, претежно из Италије, Њемачке, Француске, повремено од добротинитеља са подручја БиХ и Републике Хрватске.

Услови живљења

Породични центар се састоји из двије јединице- Вионица и Читлук.

Породични центар у Вионици је прилично удаљен од првог насељеног мјеста-Читлука, те дјеца која похађају школу тамо морају дуго пјешачити. Пут није асфалтиран, па нема организованог превоза. Центар у Вионици лијепо изгледа са спољашње стране, са великим игралиштем за кошарку и фудбал, али ниједно дијете није виђено, осим волонтера из Италије. Интеријер центра одише прозраношћу и свијетлим зидовима и намјештајем. Собе су конципиране за једно дијете, те имају мали кревет, мали ормар, и свега неколико квадрата простора. Заједничке просторије за дјецу нисмо видјели, осим оних гдје се похађа вјеронаука, која је обавезна.

У Читлуку је смјештен мањи број дјевојчица различитог узраста и менталних способности. Критеријум за смјештање дјеце у ту јединицу не постоји. Собе за дјевојчице, узраста око 14 годин, конципиране су за једно дијете, па су на тај начин чак и двије сестре раздвојене у различите собе. У собама је и тоалет, те је запажено да су поједини тоалети закључани, а кључ имају васпитачи.

Здравствена заштита

У Породичном центру смјештено је петоро дјеце са тешкоћама у развоју и категорисане дјеце. Свако дијете у Породичном центру има здравствени картон који води педијатар, спољни сарадник који је једном седмично ангажован на волонтерској основи. Установа сарађује и са Домом здравља, те Службом за психофизиолошке и говорне потешкоће. Запосленици центра с којима је уприличен разговор скренули су пажњу на изражен проблем о регулисања здравственог осигурања дјеце која су "остављена на вратима", односно оних који немају рјешење о заштити, те оних који долазе из других кантона.

Укљученост у васпитно-образовне институције

У основну школу до четвртог разреда дјеца иду у Вионицу, а у основну школу до осмог разреда и средњу школу возаре или неријетко пјешаче до Читлука. За вријеме распуста сва дјеца долазе у Вионицу, јер је већи простор за рекреативне и заједничке активности дјеце.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Нема података.

Квалификациона структура запослених

У центру је запослено 25 особа, од којих је осам ангажовано на волонтерској основи (шест волонтера из Италије, један педијатар и један неуропедијатар). Остали су запослени по уговору о раду, те се плате и доприноси финансирају из донација. Запослене су четири васпитачице, један психолог/педагог, један дефектолог/логопед, седам часних сестара са средњом стручном спремом, те помоћно особље које учествује у изградњи и ширењу физичког капацитета центра.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Нема података.

3.1.9. Основна школа и дјечији дом „Al Walidein-Gazzaz“, Сарајево⁹²

Општи подаци о смјештеној дјечи

Укупан број дјеце која похађају Основну школу “Al Walidein-Gazzaz” је 370 ученика, од којих је 173 смјештено у Интернату. Од све дјеце 154 има оба родитеља, а 216 нема једног или оба родитеља.

Финансирање

„Al Walidein-Gazzaz“ се финансира путем Фондације „Al-Amana“ Сарајево, која је оснивач, те дијелом од Министарства образовања и науке Кантона Сарајево у посљедњих неколико година. Цијена смјештаја по дјетету се разликује, те тако дјеца без једног или оба родитеља не плаћају смјештај, дјеца која имају оба родитеља и долазе из Федерације плаћају смјештај у нешто вишем износу него дјеца која имају оба родитеља и долазе из РС-а.

Услови живљења

Организација рада у интернату зависи од организације рада Основне школе “Al Walidein-Gazzaz”, с тим да се васпитно-образовни рад и социјално збрињавање одвија након повратка дјеце са наставе. Рад се изводи у васпитним групама које броје највише 16 дјеце, са изузетком комбиноване групе са 21 дјететом.

Интеријер интерната је сиромашно опремљен, и не указује да се превише пажње посвећује хигијени простора, како појединачних тако и заједничких. Мокри чвор не одговара савременом начину одржавања хигијене. Број дјеце смјештене У собама је смјештено много дјеце тако да ниједно дијете нема могућност за свој лични простор.

Слободне активности дјеце између осталих подразумевају и неколико часова вјеронауке.

Здравствена заштита

Школски центар има амбуланту за примарну здравствену заштиту у којој је стално запослена једна медицинска сестра а повремено долази педијатар. Дјеца која долазе ван Кантона Сарајево, иако је већина дјеце без једног или оба родитеља, имају проблем по питању одласка на специјалистички преглед као и када је потребан болнички третман. У

⁹² Установа је обухваћена истраживањем, јер у свом склопу осим образовне институције има и објекат за смјештај дјеце, а међу њима су и дјеца без родитељског старања.

интернату је смјештено двоје категорисане дјеце⁹³, те је стога остварена сарадња са Центром „Владимир Назор“⁹⁴ у Сарајеву. Процјену интелектуалних и когнитивних способности обављају запосленици установе са неадекватном стручном спремом.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Установа инсистира на интензивној комуникацији дјеце са родитељима те дјеца обавезно посјећују породице сваких 15 дана, а распусте и празнике проводе код родитеља/старатеља. Кућама ван Кантона Сарајево одлазе организованим школским превозом. Васпитачи одржавају редовне контакте са родитељима и разредним старјешинама путем информативних разговора те родитељског састанка који се одржава два пута у току полугодишта.

Квалификациона структура запослених

Управу школе чине извршни директор, секретар школе-правник и педагог школе. Управу интерната чине директор интерната, социјални радник и педагог. Поред тога, у директном контакту са дјецом смјештеном у интернату је 12 дневних васпитача те осам ноћних васпитача. Поједине квалификационе структуре васпитача не одговарају радном мјесту и одговорностима, као нпр инж. саобраћаја и комуникације, журналиста, дипл. германист. Већина осталих васпитача су професори исламске вјеронауке и педагогије, те професори исламске теологије.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Стручно усавршавање запослених врши се интерно сваког мјесеца. С обзиром да школа ради према Наставном плану и програму Министарства образовања и науке Кантона Сарајево, сви наставници су укључени у семинаре које органиује Просвјетно-педагошки завод Кантона Сарајево.

3.1.10. Штадлеров дјечји дом Египат, Сарајево

Установа је регистрована као хуманитарна организација „Провинција БЗБДМ Сестре служавке Малог Исуса“ у оквиру које је и Штадлеров дјечији дом „Египат“ (у даљем тексту: Дом „Египат“). Дом „Египат“ састоји се из дома у Сарајеву, те куће у Громиљаку.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У тренутку посјете, у Дому „Египат“ било је 17 дјеце, од којих најмлађе има шест година, а најстарије 21 годину. 15 дјеце смјештено је у дом у Сарајеву, а двоје дјеце у кући у Громиљаку. Под окриљем једног васпитача је осморо дјеце.

Финансирање

⁹³ Према процјени Првостепене комисије за оцјењивање способности, разврставање и евиденцију дјеце и младих са посебним потребама.

⁹⁴ ЈУ Центар за васпитање, образовање, радно оспособљавање и запошљавање ментално ретардиране дјеце, дјеце обољеле од аутизма и церебралне парализе „Владимир Назор“.

Установа се финансира радом часних сестара и финансирањем смјештаја дјетета преко центара за социјални рад. Тренутно за 10 дјеце смјештај плаћају центри за социјални рад, док за осталу дјецу сами носе трошкове. Надзор над радом Дома „Египат“ обављају управни и надзорни орган те установе, а Министарство здравства и социјалне политике је извршило контролу 2003. године. Управно и надзорно вијеће у Штадлеровом дјечијем дому „Египат“ именovalo је Провинцијско вијеће⁹⁵. Чланови управног и надзорног вијећа вршиће своје послање у складу са Јеванђељем и Конституцијом сестара служавки Малог Исуса.⁹⁶

Услови живљења

Смјештајни капацитет Дома Египат је 32 дјеце, у четири породичне групе, али је тренутно смјештено 17 дјеце. Преостали простор користи се за потребе часних сестара. Дом “Египат” смјештен је у близини Дома за дјецу “Бјелаве”, што би требало да пружа могућност за дружење дјеце из оба дома. Међутим, дружење се уобичава свега неколико пута у току године, за вријеме празника или већих значајних догађаја. Спољашњи изглед Дома “Египат” строг је и хладан, те не одаје дојам дома у којем су смјештена дјеца. Овај дом не располаже зеленом површином нити двориштем адекватно опремљеним за дјецу. Све активности обављају се унутар дома, који такође није намјештен за дјецу. Посвуда су мермерне плочице, због којих увијек треба пазити на обућу коју дјеца носе унутар дома. Собе за дјецу смјештене су на једном спрату, прилично устројене и без играчака и додатних материјала. Кућни ред који се изузетно поштује истакнут је на видном мјесту, готово на сваком зиду. У подруму дома опремљена је кухиња са трпезаријом која распоредом столова и столица подсећа на кантину.

Здравствена заштита

Од 17 дјеце, њих шест нема здравствене тешкоће. Остала дјеца имају епилепсију (1) за коју прима редовну терапију, реактивни емоционални поремећај (1), лака ментална ретардација (4), церебрална парализа (1), церебрална хемипареза (1), психомоторичка ретардација (1), поремећај психолошког развоја (1), бронхитис (1). Дјеца која долазе из других кантона имају проблем здравственог осигурања, те запосленице за дјецу купују потребне медикаменте. Проблем представљају и ортопедска помагала, која су изузетно скупа, те сходно расту дјеце изискују промјену постојећих помагала.

Наведене податке истраживачки тим је добио у писаној форми, без уприличеног сусрета са дјецом. Не може се оцијенити на који начин се обезбјеђује адекватна брига за дјецу, јер на директно питање није дат одговор, а с обзиром на квалификациону структуру особља запосленог у Дому „Египат“, те увидом у активности које се потенцирају као ваннаставе, цјелокупни утисак је да овај дом не пружа одговарајућу заштиту.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Сва дјеца укључена су у одређени вид васпитно-образовног процеса. Њих троје иде у обданиште које дјелује унутар Дома „Египат“. Њих 10 похађа КИШЦ у Сарајеву, од чега једно дијете прати прилагођени програм, те једно ванредно полаже разреде због закашњелог похађања наставе. Такође, једно од дјеце иде у Средњу школу “Владимир Назор”, једно дијете похађа Средњу школу у Кисељаку, а једно основну школу у Громиљаку. Ниједно дијете не

⁹⁵ Овакав избор управног и надзорног органа није изузетак од осталих установа регистрованих на основу једног од закона о удружењима и фондацијама. Тако СОС Киндердорф, Фондација Рудолф Валтер, Пријатељска кућа Добој, „Дуга“, Кулен Вакуф, имају за чланове управног одбора странце које је именовао оснивач.

⁹⁶ Извод из документа издатог од Провинције безгрешног зачећа БДМ, Дружба сестара Служавке Малог Исуса, број 236/2009, предмет: Именовање управног и надзорног вијећа у Штадлеровом дјечијем дому Египат у Сарајеву

обнавља разред. Успјех у школи задовољава, и варира од доброг до одличног успјеха код све дјеце.

Ваннаставне активности укључују пјевање у црквеног хору, свирање у мандолинском саставу, те свакодневне молитве више пута на дан. Вријеме предвиђено за одмор и игру, те спонтано дружење дјеце не задовољава њихов узраст.

Квалификациона структура запослених

У Дому „Египат” запослено је девет особа, и то куварица и помоћна куварица, вешарка и портирка, домар и помоћница у кућним пословима, часна сестра задужена за вођење дјечијег хора, часна сестра задужена за вођење мандолинског састава, те часна сестра ангажована у вртићу који дјелује у оквиру установе, а отворен је за локалну заједницу. Чланови управног и надзорног одбора су квалификоване особе за рад са дјецом - педагог, психолог, педагог-васпитач, васпитач за предшколско васпитање те медицинска сестра, али није презентовано да ли и у којем обиму имају контакт са дјецом.

3.1.11. Установа за прихват и васпитање дјеце „Мала школа”, Вареш

Оснивање Установе за прихват и васпитање дјеце „Мала школа” Вареш (у даљем тексту: Установа) уписано је у судски регистар,⁹⁷ а оснивач су „Школске Сестре Фрањевке Криста Краља, Босанско-хрватска провинција Пречистог срца Маријана”, са сједиштем у Сарајеву.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Тренутно је у Установи смјештено деветоро дјеце, три дјечака и шест дјевојчица.

Финансирање

Установа дио прихода добија од министарстава, директно или посредством центара за социјални рад. Остала средства остварују су од различитих добротворних организација у Босни и Херцеговини и иностранству. Нека од дјеце добијају финансијску помоћ на основу кумства. Велика помоћ за функционисање установе су и донације у различитим потребним стварима за дјецу и установу.

Услови живљења

Установа је смјештена у самом средишту Вареша, те су у близини основна и средња школа. Објекат се састоји од више етажа адекватно опремљених за смјештај 32 дјеце. Располаже свим потребним просторијама за свакодневни живот, библиотеком и просторима за учење као и другим просторима за културне, рекреативне и спортске активности дјеце.

Здравствена заштита

Сва дјеца су углавном доброг здравственог стања без неких поремећаја, психичких или физичких, осим емоционалних потешкоћа које су произашле из несређених породичних ситуација.

⁹⁷ Закон о регистрацији пословних субјеката у ФБиХ ("Сл. новине Федерације БиХ", број 27/05, 68/05 и 43/09)

Укљученост у васпитно-образовне институције

Од укупног броја дјеце, двоје дјеце похађа средњу школу, четворо похађа наставу у основној школи, а троје дјеце су предшколске доби. Постижу добар или врло добар успјех у школи, а осим школских обавеза, дјеца имају пуно ваннаставних активности. Једном мјесечно организује се по један културно-забавни дан у форми обиласка неког историјског мјеста, музеја или парка.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Један од важних циљева запосленика ове установе је одржавање односа са сродницима и настојање да се успостави што квалитетнији однос с циљем евентуалног повратка у породицу. Стога дјеца контактирају на различите начине са родитељима: телефонски, долазак родитеља у посјету дјечије одлазак дјеце кућама. С пријатељима и "кумовима" које имају дјеца контактирају телефоном, дописивањем, одласком у посјете или заједно проводе слободно вријеме.

Квалификациона структура запослених

Специфично је да је директорица установе, као магистар васпитних наука са специјализацијом из социјалне педагогије, уједно и социјални педагог-васпитач у установи. Васпитни тим чине руководилац установе, четири васпитача, психолог и социјални радник, те друге стручне особе укључене у рад са дјецом као спољни сарадници.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Запослени активно учествују у сваком облику општег и стручног усавршавања и образовања, кроз практични рад, похађањем курсева и семинара у оквиру установе и изван ње.

3.2. Породични смјештај

3.2.1. Фондација Рудолф Валтер Село мира Турије, Лукавац

Представништво стране хуманитарне организације „Рудолф Валтер ” Њемачка (у даљем тексту: Село мира) уписано је у Регистар страних и међународних невладиних организација при Федералном министарству правде. Оснивач Села мира је Рудолф Валтер, као представник хуманитарне организације из Њемачке. Чланови управног и надзорног одбора су Нијемци.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Тренутно је смјештено 126 дјеце, са подручја цијеле БиХ. Социјална структура дјеце подразумијева 10 дјеце без оба родитеља, 55 дјеце са једним родитељем и дјеце за које очинство није признато, те 61 дијете са оба родитеља, најчешће из материјално угрожених породица или „васпитно занемарене и напуштене дјеце“. Под окриљем једне помајке је од 6 до 8 дјеце. Осим помајке, са дјецом борави и васпитачица-тета од понедељка до суботе, укупно 40 сати.

Финансирање

Село мира финансира се 2/3 из донација, те 1/3 из средстава која се уплаћују за дјецу. До прије двије године није се наплаћивао смјештај за дјецу, а сада се плаћа 250 КМ за свако дијете. Финансирање је и на основу кумства за свако поједино дијете (активно и пасивно кумство). Општина Лукавац дала је земљу, ТК донира енергенте и струју од оснивања до данас, а Фондација је изградила инфраструктуру, дала намјештај и плаћа школовање дјеце. Од оснивања Села директор живи у једном од објеката са својом породицом.

Услови живљења

Капацитет Села је 150, а тренутно је смјештено 126 дјеце. Организовано је као 16 станова са породицама коју чине помајка, тета и седморо дјеце, с тим да је у току ноћи помајка сама са дјецом. Помајке раде шест дана, а у вријеме слободног дана замјењују их „резервне“ помајке. Једна зграда намијењена је за заједнички ручак корисника Села те запосленика, садржи кухињу гдје помајке преузимају храну за остале оброке које спремају у тих 16 станова. Жицом ограђено дјечије село прилично је удаљено од насеља Лукавац.

У оквиру Села постоји и засебна кућа за двије групе дјечака изнад 14 година с којима у току радне седмице живи брачни пар, а викендом остају сами. Постоји кућа у Лукавцу намијењена за дјецу која нису завршила своје занате и студије, и тренутно је смјештено 11 дјеце.

Здравствена заштита

Дјеца немају проблем са здравственим осигурањем. Осигурани су преко Завода за здравствено осигурање ТК, дио дјеце кроз ПИО, дио дјеце - борачка питања, дио преко центра за социјални рад.

Генерално, здравствено стање дјеце је добро, изузев неколико хроничних болесника који су под редовном контролом. Мањи број дјеце има говорне тешкоће, те подлијежу логопедском третману. С обзиром да Село мира прихвата искључиво психофизички здраву дјецу, те ону са просјечним и натпросјечним интелектуалним способностима, не сусреће се са таквим тешкоћама. Педагог-психолог води радне и едукативне радионице те прати развојне карактеристике дјетета, те уколико утврди да након адаптивног периода дјеца показују одређене тешкоће, дијете бива упућено на Клинички центар у Тузли на даље тестирање.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Наставу у основној школи похађају 64 ученика, средњу школу 33, четири су студента, док је у обданишту 12 дјеце.

Осим редовних образовних активности, дјеца иду на ваннаставне активности организоване у оквиру Села мира. Један дио радионица обезбјеђује материјална примања, али се поставља питање шта доприноси дјечи. Тако функционише седам занатских радионица (аутомеханичарски, фризерска, кројачка, столарска, пекарска, куварске), затим различите секције (музичка, ликовна, спортска) те курсеви из страних језика и информатике. По наводима запослених, циљ радионица је да се „зближе дјеца“ те да на тај начин зарађују џепарац, а стварају и радне навике⁹⁸. Битно је навести и радно вријеме свих тих радионица - три пута седмично ради фризерска радионица, сваки дан осим недјеље ради пекара (ноћу од пола 3 до 6 ујутро⁹⁸), аутомеханичарска радња ради до 4 часа поподне. У оквиру дома је девет хектара земље, гдје је воћњак (јабуке и шљиве), засијана пшеница, кукуруз, те два пластеника са поврћем (нпр. у једној сезони родивише од три тоне јабука)⁹⁹.

⁹⁸Надлежни органи до сада нису учили овај ноћни рад дјеце и ставили забрану.

⁹⁹ Дјеца на тај начин зарађују џепарац у износу од 0,5 КМ дневно основци, а 1 КМ средњошколци, док дјеца у радионицама „зараде“ више.

Дјеца која похађају средњу школу праксу обављају у наведеним радњама, у којима настављају радити и по завршетку праксе. Такав вид рада није нужно у оквиру њиховог интересовања, те стога нарушава могућност социјализације и осамостаљивања.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

У договору са центром за социјални рад дјеца успостављају контакт са породицом и пријатељима, телефонским путем, преко посјета чланова породице као и одласка дјеце у породице током празника и распуста. Евиденцију контаката дјеце води надлежни центар за социјални рад, те према евиденцији коју води Село мира 20-30 дјеце не остварује контакт са родитељима и сродницима. Остала смјештена дјеца најчешће остварују контакт телефоном.

За вријеме нашег вишесатног боравка у Селу мира, нисмо имали прилику да разговарамо ни са једним дјететом.

Квалификациона структура запослених

Систематизација радних мјеста обухвата управу, помоћно особље на одржавању установе и сличним услугама, стручњаке који пружају социјалне и сличне услуге (психолог, двије социјалне раднице, дефектолог, логопед и медицинска сестра) те оне који свакодневно брину о дјечи (14 помајки од којих је девет НК и КВ, а пет са ССС; седам тета од којих је три са ВСС, двије са ВС, те двије са ССС). Критеријум за запошљавање помајки је „да буде психофизички здрава, вољна да ради и да воли дјецу“. Поред 14 помајки (које су најчешће НК радници по образовној структури), Село има и четири портира и једног васпитача на дежурству. Радионице воде мајстори, а укупно је 55 запослених.

У току састанка одржаног са руководством и појединим запосленицима у Селу мира, примијећено је да су запосленици изложени психолошком притиску.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Помајке су имале 10-20 часова едукације годишње, коју спроводе Фамилија из Тузле, *Save the Children UK*, *Amica* и *SOS Kinderdorf*.

3.2.2. „Пријатељска кућа“, Добој

Дом за смјештај дјеце и омладине без родитељског старања за подручје општине Добој под називом „Пријатељска кућа“ основана је 2002. године као плод сарадње хуманитарне организације из Холандије и Центра за социјални рад Добој. Органи управе као и надзор над трошењем и распоређивањем средстава функционишу на нивоу хуманитарне организације из Холандије. Првобитно је било запослено пет радника, а данас улогу старатеља обавља једна особа, уз помоћ једног запосленика.

Финансирање

Донатори - холандска организација *Stichting Hullpaktie* финансирају трошкове смјештаја и образовања дјеце. Исти донатори дају стипендије за 30-50 дјеце из угрожених породица у Добоју. Општина Добој финансира струју и воду, Центар за социјални рад Добој не плаћа смјештај за дјецу, али помаже дјечи при учењу и пружању стручне помоћи.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У „Пријатељској кући“ у Добоју преко Центра за социјални рад смјештено је седморо дјеце од којих је пет дјевојчица и два дјечака. Дјеца су узраста од 6 до 17,5 година и долазе с подручја Добоја.

Здравствена заштита

Сва дјеца су углавном доброг здравственог стања, а просјечних интелектуалних способности.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Основну школу похађа петоро дјеце, а двоје средњу школу.

Запослени

У почетку је било предвиђено пет радника, што је и било реализовано све до 2008. године (медицинске сестре, кувар, економиста), од када до данас главну и највећу бригу о кући и дјечи има Холанђанка, која заједно са супругом свакодневно брине о дјечи. Тренутно у кући повремено ради и тета, а која је и сама била штићеница исте куће.

Контакт с породицом

Сва дјеца одржавају контакте са сродницима, али родитељи и сродници рјеђе посјећују дјецу.

3.2.3. Сиротиште “Дуга”, Градачац

Сиротиште „Дуга“ функционише у оквиру ЈУ Центра за социјални рад, Градачац, који је и власник објекта. 1997. године потписан је Уговор о сарадњи и реализацији пројекта „Дуга“ између ЈУ Центра за социјални рад Градачац, Општине Градачац и Х.О.“Киндербергер“ из Штутгарта. Реализација пројекта подразумијевала је и изградњу објекта за смјештај дјеце без родитељског старања, капацитета 10 дјеце. Од 1998. године објекат је капацитиран, као специфичан облик ванинституционалног облика збрињавања.

Финансирање

Редовни извори финансирања су из буџета Општине Градачац, те Министарства за рад и социјалну политику ТК. Донаторски ресурси изостају већ дуже вријеме, осим повремених занемарљивих вриједности.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У “Дуги” је тренутно смјештено седам дјевојчица, узраста од 6 до 20 година.

Услови живљења

Објекат “Дуга” прилично је дотрајао. Кров прокишњава, подови су истрошени, електро и водоинсталације су пропале, а кућански апарати и намјештај прилично изабљени. Један дио објекта је у стању обрушавања, што би могло угрозити животе дјеце.

Здравствена заштита

Сва дјеца су доброг здравственог стања, осим једног дјетета са потешкоћама у психофизичком развоју.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Сва дјеца укључена су у одређени вид образовног процеса.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Дјеца остварују контакте са сродницима посредством надлежног центра за социјални рад.

Квалификациона структура запослених

О дјечи смјештеној у “Дугу” брине тета која стално борави с њима. Стручни сарадници ЦСР свакодневно одржавају непосредан контакт и прате стање у “Дуги”. Стални надзор врши стручни тим ЦСР, а по потреби и други радници Центра.

3.2.4. Социјално-педагошка животна заједница (СПЖЗ)

Социјално-педагошке животне заједнице један су од облика збрињавања дјеце без родитељског старања, који су по својој правној природи најближи хранитељству. Овај облик заштите дјеце уведен је у систем социјалне заштите кроз пројекат Владе Швајцарске, односно Дирекције за развој и сарадњу (ДЕЗА).

Овај облик збрињавања првобитно се показао као ефикасан, представљајући интегративни приступ помоћи дјечи без родитељског старања, а уједно и средство промоције хранитељства у заједници. Социјално-педагошка животна заједница је замишљена као природна породица која добија на коришћење кућу и која поред своје дјеце интегрише у своју породицу троје, највише петоро дјеце и стара се о њима до њихове самосталности. Старатељи су на почетку пројекта припремљени и едуковани, те сарађују и са другим старатељима, а предвиђено је да њихов рад прате стручни радници центара за социјални рад.

3.2.4.1. Социјално-педагошке животне заједнице Републике Српске

Заједно са Министарством здравља и социјалне заштите РС-а и општинама Бања Лука, Лакташи, Градишка и Нови Град, реализован је пројекат социјално-педагошких животних заједница.

Дирекција за развој и сарадњу Владе Швајцарске финансирала је изградњу кућа у ове четири општине и прве године пружала финансијску подршку при реализацији пројекта. Куће су остале у власништву наведених општина док је финансирање услуга обухваћено одлукама о проширеним правима у социјалној заштити поменутих општина у надлежности локалних заједница. Ради лакшег увида у сваку од социјално-педагошких животних заједница у Републици Српској, биће појединачно приказане. Наиме, у свакој од општина у којима је оформљен СПЖЗ дјелују по двије засебне јединице у којима живе старатељске породице и дјеца која су смјештена посредством надлежних центара за социјални рад. Двије типске

двоспратне стамбене куће састоје се од дневне собе и кутка за игру, радне собе, просторије за хоби и купатила, а на спрату су спаваће собе породице од којих је једна за брачни пар-старатеље, те четири дјечије собе за двије особе и купатило те туш-кабина. Стручни тим центра за социјални рад врши процјену евидентиране дјеце, припрему старатеља и дјеце за пријем. Стручну подршку дјечи и старатељима, као и праћење напретка у раду с дјецом, обављају стручни сарадници из надлежног центра за социјални рад.

СПЖЗ Бања Лука

Општи подаци о смјештеној дјечи

У СПЖЗ Бањалука тренутно је смјештено 10 дјеце, од чега седам дјевојчица и три дјечака, узраста од 3 до 18 година.

Финансирање

ЈУ Центар за социјални рад Бања Лука врши исплату за смјештај дјеце без родитељског старања у висини цијене смјештаја за дјецу смјештену у дому. Град Бања Лука обезбјеђује средства за гријање.

Здравствена заштита

Троје дјеце смјештене у СПЖЗ су дјеца са посебним потребама.

СПЖЗ Градишка

Општи подаци о смјештеној дјечи

У СПЖЗ Градишка укупно је смјештено 15 дјеце, при чему најмлађе дијете има седам а најстарије 20 година.

Финансирање

СПЖЗ Градишка финансира се из буџета Општине Градишка по принципу плаћања за смјештај дјетета у домски смјештај. Из истог износа старатељке имају надокнаду.

Здравствена заштита

Тренутно је троје дјеце категорисано, док су остала дјеца уредног здравственог стања. У протеклом периоду један дјечак премјештен је у Дјечији дом „Кисељак“ у Зворнику, због немогућности прилагођавања на породични облик збрињавања.

По наводима директора Центра за социјални рад Градишка, предности СПЖЗ су: функционалност (скраћена комплетна процедура ЦСР-у), емоционални и психолошки сегмент за дјецу, симулација породичног живота, социјално окружење. Уједно, кључни недостаци подразумевају изостанак стручне контроле и нерегулисан статус старатеља.

СПЖЗ Лакташи

Општи подаци о смјештеној дјечи

У СПЖЗ Лакташи тренутно је смјештено 13 дјеце, од којих је петоро мушког, а осморо женског пола.

Финансирање

СПЖЗ Лакташи финансира се из буџета Општине Лакташи по принципу плаћања за смјештај дјетета у домски смјештај. Из истог износа старатељке имају надокнаду.

Здравствена заштита

Од укупног броја смјештене дјеце двоје је категорисано, једно дијете има дијагностицирану микроцефалију, те двоје дјеце иду на логопедски третман.

СПЖЗ Нови Град

Општи подаци о смјештеној дјечи

У СПЖЗ Нови град смјештено је шесторо дјеце, од чега четворо женског а двоје мушког пола. Најмлађе дијете има девет година, а најстарије 16.

Финансирање

СПЖЗ Нови град финансира се из буџета Центра за социјални рад Нови град, са позиције „текуће помоћи“. Повремено се појаве донатори са скромним поклонима за дјецу.

Здравствена заштита

Сва дјеца су доброг здравственог стања, а једно дијете је категорисано.

3.2.4.2. Социјално-педагошка животна заједница(СПЖЗ) Унско-санског кантона

ЈУ Социјално-педагошку животну заједницу Унско-санског кантона (у даљем тексту: СПЖЗ-а УСК) основале су Скупштина и Влада УСК, а главни извор финансирања су буџетска средства. СПЖЗ дјелује у оквиру:

- Социјално-педагошких животних заједница
- Осам дјечијих простора "Поглед" за превентивни рад са младима
- Ђачког интерната, намијењеног за смјештај ученика средњошколског узраста
- Станова за младе који су завршили средњу школу а и даље немају обезбијеђену егзистенцију.

Организациона структура и капацитет

По двије старатељске куће распоређене су у седам градова Унско-санског кантона (Цазин-Врело, Бихаћ-Каменица, Босански Петровац, Велика Кладуша, Сански Мост и Кључ). Поред

старатељских кућа, свака општина има дјечије савјетовалиште гдје је запослен стручни сарадник који је уједно и координатор тих старатељских кућа. У Бихаћу је ђачки интернат са 54 кревета, иако тренутно има 59 смјештене дјеце која иду у средњу школу. Првобитно је интернат намијењен само за дјецу без родитељског старања и евентуално дјецу у стању социјалне потребе. Интернат је седмичног типа, тако да дјеца викендом иду у старатељске куће односно породице. Установа има и два двособна стана за младе у којима живи по двоје студената (два мушка и два женска), а пуни капацитет је пет-шест младих.

Подаци о смјештеној дјечи

У вријеме обиласка у СПЖЗ Унско-санског кантона било је смјештено 132 дјеце, од чега 57 женске дјеце. Од укупног броја, 70 дјеце смјештено је у старатељске куће, а 62 у Ђачки интернат.

Према годишњем извјештају Социјално-педагошких животних заједница УСК за 2009, било је смјештено 126 дјеце, од чега 60 дјевојчица. Ниједно дијете није било у категорији до три године; једно у доби 3-6 година; 17 дјеце у доби од 7-10 година; 28 дјеце у доби 11-14 година; 74 дјеце у доби 15-18 година, те шест пунољетних.

Општа квалификациона структура запослених

Управу чини 11 запослених, од чега су четири са високом и вишом стручном спремом, један са средњом стручном спремом, а шест су НК и КВ радници. Са дјецом директно ради 14 старатеља, сви са средњом стручном спремом. Међу запосленима има стручних сарадника са 12 различитих занимања, од којих многа не одговарају траженој квалификацији (нпр. стручни сарадник за старатеље је дипломирани економиста). У Интернату свакодневне активности са младима воде васпитачи – педагози, социјални радник и психолог. У дјечијим просторима активност воде запослени стручни сарадници и социјални радници.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Не наводи се.

У току посјете истраживачки тим је обишао три старатељске куће - СПЖЗ Босански Петровац, СПЖЗ Кључ и СПЖЗ Врело-Кључ. За преостале четири СПЖЗ (Бихаћ-Каменица, Босанска Крупа, Велика Кладуша, Сански Мост) подаци су добијени у писаној форми.

СПЖЗ Босански Петровац

СПЖЗ Босански Петровац смјештен је у насељеном дијелу, недалеко од самог центра. Школа у коју иду дјеца је у близини кућа те им није потребан превоз.

Општи подаци о дјечи

У СПЖЗ Босански Петровац смјештено је 12 дјеце, шест дјевојчица и шест дјечака. Најмлађе дијете има девет, а најстарије 19 година.

Здравствено стање

Двоје дјеце је категорисано, а друга дјеца су имала мање или веће психичке проблеме. Обје старатељке наводе велики проблем који имају са поједином дјецом из породица. Једно од те

дјеце има озбиљне психолошке проблеме (повређује себе, потпалио је ватру у кући) те му је неопходна психолошка помоћ коју нема јер нема психолога у тој општини. Однедавно индивидуално ради са педагогом у школи.

Контакт дјеце с породицом

Осим једног дјетета, сва друга дјеца телефоном контактирају са породицом. Посјете чланова биолошке породице врло су ријетке, свега неколико пута у току осам година, од када су дјеца смјештена.

Старатељи

У СПЖЗ су ангазоване двије жене, доби од 55 година. Старатељке су у радно-правном односу, на уговору о раду на неодређено вријеме.

СПЖЗ Кључ

Општи подаци о дјечи

У СПЖЗ Кључ смјештено је осморо дјеце.

Здравствено стање

Здравствено стање је задовољавајуће, а по наводима стручне сараднице, интелектуалне способности примјерене су доби.

Контакт дјеце са породицом

Од укупног броја дјеце, њих петоро остварује повремене контакте који зависе од сродника. Контакт са сродницима нема троје дјеце.

Старатељи

Старатељке су женске особе, доби од 40 и 45 година. Образовна структура старатељки спада у категорију средње стручне спреме (пољопривредни техничар и економски техничар).

СПЖЗ Врело-Цазин

Старатељска кућа је велике површине са гријањем на дрва. Куће су врло неусловне и хладне, а пут до мјеста Врело је неасфалтиран. Преко пута куће налази се амбуланта која ради само два сата седмично. Поред старатељских кућа је основна школа до 5. разреда која се урушава и неадаптирана је за рад са дјецом, али је дјеца похађају. Након тога настављају школовање у Острошцу, удаљеном око 7 КМ. Превоз је нередован, те неријетко изостаје због неповољних временских прилика. Дјецу често вози брачни партнер једне од старатељки. У мјесту нема трговине тако да куповину и љекарске интервенције обављају у сусједном граду.

Општи подаци о дјечи

Укупно је смјештено 12 дјеце, од којих је шест дјевојчица. Најмлађе дијете има четири године, а најстарије 16 година. Од укупног броја, 10 дјеце укључено је у образовни процес.

Здравствено стање

Здравствено стање дјеце је задовољавајуће, а интелектуалне способности су просјечне. Једно дијете спада у групу дјеце са лакшом менталном ретардацијом.

Контакт дјеце са породицом

Редовне контакте са сродницима остварује шесторо дјеце, четворо дјеце има ријетке и повремене сродничке сусрете, а двоје дјеце нема никакав контакт са члановима биолошке породице и сродницима.

Васпитачи

Запослене су двије старатељке, од 42 и 50 година. По образовној структури спадају у категорију средње стручне спреме (куварица и економски техничар). Старатељке су у радно-правном односу, по уговору о раду на неодређено вријеме.

Наводе велике проблеме са стручном сарадницом за Општину Цазин. Осим тога, старатељке се жале на непоштовање уговора о раду а које се односи на право на годишњи одмор те одмор у току радне седмице. Такође, у посљедње двије године немају подршке и помоћи групе, ради превенције професионалног сагоријевања.

СПЖЗ Бихаћ-Каменица

Општи подаци о дјечи

Смјештено је 11 дјеце, од којих је седам дјечака. Најмлађе дијете има девет, а најстарије 18 година. Сва дјеца укључена су у образовни процес.

Здравствено стање

Сва дјеца су доброг здравственог стања. Једно дијете је категорисано као дијете исподпросјечних интелектуалних способности, док је двоје граничног интелектуалног развоја са наглашеном едукативном запуштеношћу код једног дјетета.

Контакт дјеце са породицом

Изостају подаци о конкретној учесталости остваривања контакта дјеце са сродницима.

Старатељи

У СПЖЗ Бихаћ запослене су двије особе мушког и женског пола, доби од 34 и 51 годину. По образовној структури спадају у категорију средње стручне спреме (медицински техничар и дрвопрерађивач). Старатељи су у радно-правном односу, по уговору о раду на неодређено вријеме.

СПЖЗ Босанска Крупа

Општи подаци о дјечи

Смјештено је 11 дјеце, од којих је шест дјечака. Најмлађе дијете има шест, а најстарије 16 година. Сва дјеца су укључена у образовни процес.

Здравствено стање

Према наводима надлежног стручног сарадника, сва дјеца су здрава те нису категорисана нити имају било каквих тешкоћа друге природе.

Контакт дјеце са породицом

Дјеца имају ријетке контакте са биолошким сродницима.

Старатељи

У СПЖЗ Босанска Крупа запослене су двије особе женског пола, доби од 39 и 56 година. За једну од старатељи нема податка о образовној усмјерености, док је друга старатељка по занимању сарадник у настави.

СПЖЗ Велика Кладуша

Општи подаци о дјечи

Смјештено је деветоро дјеце, од којих је шест дјечака. Најмлађе дијете има пет, а најстарије 19 година. Сва дјеца укључена су у образовни процес.

Здравствено стање

Према наводима надлежног стручног сарадника, сва дјеца су доброг здравственог стања, те интелектуалних способности у складу са узрастом дјеце.

Контакт дјеце са породицом

Изостају подаци о учесталости остваривања контакта дјеце са сродницима.

Старатељи

У СПЖЗ Велика Кладуша запослене су двије особе женског пола, доби од 36 и 60 година. Обје старатељке имају средњу стручну спрему, завршену пољопривредну и трговачку школу.

СПЖЗ Сански Мост

Општи подаци о дјечи

Укупно је смјештено 10 дјеце, од којих је осам дјечака. Најмлађе дијете има девет, а најстарије 17 година. Сва дјеца укључена су у образовни процес, од којих њих осам похађа основну школу.

Здравствено стање

Према наводима надлежног стручног сарадника, здравствено стање дјеце је задовољавајуће.

Контакт дјеце са породицом

Двоје дјеце има редовне сусрете са најближим сродницима, троје дјеце остварује ријетке и нередовне контакте са најближим сродницима. Такође, четворо дјеце редовно телефоном контактира са сродницима, а једно дијете два пута годишње посјећују сродници, с којима остварује редовније телефонске контакте.

Старатељи

Запослене су двије особе женског и мушког пола, од 57 и 54 година. Старатељи имају средњу стручну спрему - машинска школа и трговац.

3.2.5. СОС Киндердорф дјечија села (Сарајево, Грачаница)

СОС Киндердорф Интернационал БиХ, у чијем саставу функционишу СОС дјечија села у Сарајеву и Грачаници, представништво је стране организације у БиХ. Не постоји управни одбор организације у БиХ, те је дјечије село за свој рад одговорно националној канцеларији у Сарајеву, која је одговорна Регионалној канцеларији. Представништво стране хуманитарне организације „СОС-Киндердорф Интернационал“ уписано је у Регистар страних и међународних невладиних организација при Министарству правде 2003. године.

Према концепту СОС Киндердорф Интернационал, у свакој породичној кући живи СОС мајка са највише шесторо или седморо дјеце. У томе јој помажу стручни сарадници и сви извори подршке у заједници. У сваком СОС селу постоје и програми за младе, те програм полусамосталног живота.

Финансирање

Организација се финансира искључиво од донација, те од партиципације центара за социјални рад за смјештај дјеце у дјечије село. Највећи дио буџета обезбјеђује СОС Киндердорф Интернационал, док је 30% средстава обезбјеђено у БиХ.

Здравствена заштита

Здравствена заштита осварује се у оквиру система јавног здравства, при чему су сва дјеца здравствено осигурана на СОС мајке.

Услови живљења

У дјечијем селу дјеца су смјештена у СОС породице у којима може бити максимално седморо дјеце, те о њима 24 сата брине СОС мама. Све активности у СОС породици одвијају се на сличан начин као у биолошким породицама.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Реализују се на различите начине: телефонски, посјетом сродника, посјетом дјеце сродницима. Уколико постоје услови за боравак дјетета, дијете проведе код сродника већи

или мањи дио школског распуста. Дјеца су подстицана на контакте с пријатељима из школе и заједнице.

Континуирано стручно усавршавање запослених

СОС Киндердорф Интернационал БиХ придаје важност развоју запослених. На основу индивидуалних потреба за едукацијама прави се национални план развоја запослених који обухвата потребе свих запослених. Посебна пажња поклања се континуираној едукацији запослених који директно раде а дјецом. У сврху свега наведеног, израђена је и Политика развоја запослених којом се дефинише ова област.

3.2.5.1. Дјечије село, Грачаница

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Дјечијем селу тренутно је смјештено 65 дјеце са подручја цијеле БиХ. Од укупног броја смјештене дјеце, 36 је дјевојчица, 29 дјечака. Најмлађе дијете има пет година, а најстарије 16 година. У Кући за младе бораве дјеца узраста од 14 година до завршетка средње школе, након чега имају могућност полусамосталног живота који траје максимално три године.

У Кући за младе смјештено је 19 особа мушког и 9 особа женског пола, а Програм полусамосталног живота користе 6 особа мушког и 11 женског пола.

Здравствено стање дјеце

Опште здравствено стање дјеце у Селу је задовољавајуће. По потреби долази педијатар. Петоро дјеце је категорисано, од чега троје са умјереном менталном ретардацијом, једно са лаком менталном ретардацијом, док једно дијете има поремећај у понашању.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Од 65 дјеце која бораве у Селу, 61 дијете је школског узраста. Сва дјеца похађају исту основну школу, у којој су и чланови различитих секција, те спортских клубова. Такође, у Селу су нека од дјеце изузетно надарена у појединим областима.

Квалификациона структура запослених

СОС Дјечијим селом руководи директор. У селу постоје два тима: стручни тим за развој дјеце којем припадају педагози, СОС тете и спољни стручни сарадници; административно-технички тим чине рачуновођа, администратор, мајстор и његов помоћник, те домаћица и два ноћна чувара. Укупно је запослено 12 СОС мама, те 7 СОС тета/асистентица, док је у СОС Кући за младе у Тузли 10 васпитача. Стручни тим за развој дјеце обухвата педагога-психолога, професора историје и социјалног радника.

Највећи број наведеног особља у Дјечијем селу има средњу стручну спрему нама непознатог усмјерења, те високу стручну спрему у Кући за младе.

3.2.5.2. Дјечије село, Сарајево

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Дјечијем селу тренутно је смјештено 83 дјеце, 36 дјеце у кућама за младе, те 14 младих особа у оквиру Програма полусамосталног живота.

Здравствено стање

Велики број дјеце дошао је са одређеним здравственим потешкоћама јер потичу из породица са проблемима везаним за ментално здравље и занемареност у примарној породици. Од укупног броја смјештене дјеце, 13 дјеце има епилепсију, а велики број дјеце има емоционалне потешкоће.

Укљученост у васпитно-образовне институције

У Дјечијем селу тренутно има 74 ученика, те 13 дјеце предшколске доби. Укупно четворо дјеце похађа специјалну школу, а петоро дјеце ради по прилагођеном наставном плану и програму. Дјеца су по сопственом избору укључена у различите ваннаставне активности

Квалификациона структура запослених

СОС Дјечијим селом руководи директор. Административно-технички тим чине рачуновођа, администратор, два мајстора, двије домаћице и два ноћна чувара. У селу постоје два тима: стручни тим за развој дјеце који обухвата педагога, педагога-психолога, професора спорта и социјалног радника. У СОС дјечијем селу запослено је 16 СОС мама и 9 СОС тета/асистентика, те 15 васпитача у СОС кућама за младе.

3.2.6. Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту “Мајчино село”, Међугорје-Бијаковићи

Финансирање

Мајчино село се финансира средствима које за смјештај дјеце уплаћују центри за социјалну заштиту, те од продаје сувенира које израђују дјеца у галерији у оквиру села. Донације добијају од ходочасника који долазе у Међугорје, те од домаћих предузетника.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Тренутно је смјештено 47 дјеце (27 дјечака и 20 дјевојчица) узраста од једне до 19 година. Осим тога, дјеца која након завршетка средње школе настављају школовање, имају прилику да наставе да бораве у Мајчином селу. Тренутно је седам студената у Мајчином селу.

Услови живљења

Установа се састоји од седам породичних кућа у којима је у просјеку смјештено по седморо дјеце, те су за сваку породичну кућу надлежне по двије васпитачице.

Здравствена заштита

Здравствено стање дјеце генерално је добро. Неколико дјеце има дијагностицирану епилепсију, а одређени број испољава тешкоће у понашању које су окарактерисане као

пролазне. Сва дјеца која су тренутно на смјештају имају добре интелектуалне способности, осим двоје дјеце чије су интелектуалне способности испод очекиваних за њихову доб.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Основну школу похађа 29 ученика, од којих највећи број остварује добар успјех. Наставу у средњој школи похађа девет ученика, са истим показатељом успјешности. Дјеца ваннаставно вријеме проводе похађајући различите секције, унутар и изван Мајчиног села, а према исказаним интересовањима.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Родитељи дјеце имају могућност да посјете дјецу сваке прве суботе у мјесецу, те се остварује и контакт телефоном.

Квалификациона структура запослених

У Мајчином селу запослени су директор и управник дјечијег села, 14 васпитачица, социјални радник, психолог, социјални педагог, медицинска сестра, учитељица разредне наставе, педијатар и логопед, те административно (двојица економиста) и помоћно особље.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Стручно усавршавање запослених не реализује се због недостатка финансијских средстава, те не постоји супервизијска група.

3.3. Смјештај дјеце са посебним потребама

3.3.1. Центар за дјецу и омладину са тешкоћама у развоју „Дуга”, Нови Травник

Финансирање

Иако је оснивач, Општина Нови Травник не финансира установу. Центри за социјални рад плаћају за дјецу коју они упућују и/или чији су родитељи у стању социјалне потребе. Понекад плаћају и сами родитељи. Министарство образовања кантона није признало Центар као образовну установу, што би им знатно олакшало финансирање.

Општи подаци о смјештеној дјечи

У Центру „Дуга” у дневном и полудневном бораваку смјештена су 32 полазника, од чега 20 мушког пола. Стационар тренутно пружа услуге 17 полазника, од којих је 11 мушкараца. У Центар су смјештене особе од три до 45 година. Имају седам окупационих група према узрасту и намјени, односно према структури дјеце. У Центру је смјештено троје дјеце без родитељског старања (једна Ромкиња, није категорисана).

Услови живљења

Центар обухвата полудневни, дневни, цјелодневни те амбулантни (хитне интервенције) вид смјештаја. У току обиласка установе констатовано је да установа посједује собу за дневни боравак која служи као продужени боравак за дјецу са сметњама али укључену у редовне

школе; собу за рад логопеда; сликарску радионицу; спортску салу; просторију за паковање шећера у кесице; собе-играонице за дјецу са тешким и умјереним сметњама, собу за музикотерапију и кухињу.

Здравствена заштита

Дјеца и друге особе имају проблем са лијечењем у Новом Травнику, јер се захтијева, иако су из истог кантона, да се лијече у здравственим установама свог пребивалишта.

Укљученост у васпитно-образовне институције

Центар „Дуга“ за потребе програма предшколског васпитања и образовања за дјецу са тежом менталном ретардацијом, као и за дјецу и омладину са умјереном и тежом менталном ретардацијом (9-17 година) израдио је индивидуалне програме који обухватају сензомоторни развој, бригу о себи и социјализацију, физичко и здравствено васпитање, комуникацију и елементарно описмењавање, креативност те упознавање шире околине. Дјеца на школовању се школују до 21. године живота, јер је према Закону о усмјереном образовању 21 година горња граница за редовно школовање. Углавном су то занимања за куvara. Највећи број полазника Центра „Дуга“ похађа специјално одјељење, или прилагођени програм, и постиже врло добре успјехе.

Осим образовних активности у које су полазници укључени, сва дјеца смјештена у Центру „Дуга“ учествују активно у различитим групним активностима под вођством стручњака. Једна таква група окупља 5-10 чланова, зависно од способности и доби полазника, и подразумева радно-окупациону групу (шећерана, столарска радионица), школску групу, креативну радионицу, едукационо- рехабилитациону групу. У оквиру радно-окупационе групе и креативне радионице, полазници израђују предмете које касније продају на изложбама или конференцијама за дјецу са тешкоћама у развоју. Радно васпитање подстиче развијање дјететових способности стечених васпитањем у радне навике, вјештине и способности.

У реализацији васпитно-образовног и рехабилитационог програма рада у Центру „Дуга“ задужен је мултидисциплинарни стручни тим који чине дефектолози, социјални радник, логопед, педагог-психолог, педијатар, неуропсихијатар, физиотерапеут и социопед. Тим се састаје једном мјесечно и континуирано прати реализацију едукационо-рехабилитационих садржаја у свим групама, те врши евалуацију индивидуалних програма свих полазника.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Кључна улога у животу дјетета са посебним потребама је родитељ/старатељ, стога се потенцира њихово укључивање у васпитно-образовни процес дјетета. Свакодневно стручни сарадници контактирају са родитељима/члановима породице, свака три мјесеца их организовано информишу, по потреби се реализују и стручне посјете родитељима, пружа им се могућност савјетодавног и терапијског рада те их се активно укључује у активности Центра. Поједини родитељи, у складу са могућностима, волонтерски су ангажовани у Центру.

Дјеца долазе на дневни и полудневни смјештај организовано, тако иду и кући. Дјеца на стационарском смјештају иду породицама/сродницима организованим превозом седмично или мјесечно, према процјени услова стања у породици и кући.

Квалификациона структура запослених

У директном контакту са дјецом су сви запослени у Центру „Дуга“ - директорица, два дефектолога, четири асистента дефектолога, један физиотерапеут, три волонтера-педагога,

те стручни сарадници: један неуропсихијатар, један педијатар, један школски психолог. Такође, с дјецом бораве двије његоватељице, радни инструктори те возач и куварица.

3.3.2. Центар за дјецу и омладину са посебним потребама „Los Rosales“, Мостар

Организација центра

Центар представља низ организационих цјелина које су устројене на следећи начин

- Посебан објект обданишта, са дјечијим игралиштем (тобоган, клацкалице, љуљачке)
- Објект за основну школу са свим пратећим кабинетима, радионицама, школском кухињом, 10 клозета и 10 купатила, салом за физичко васпитање. У склопу објекта је и школско игралиште за фудбал, рукомет, кошарку, као и доста зелене површине, засађено дрвеће и цвијеће
- Два објекта у којима су радионице за оспособљавање и рехабилитацију младих са умјереном менталном ретардацијом, са свим садржајима (чајна кухиња, клозет, изложбени простор); простор за боравак дјеце и младих. Објекти имају своје котловнице на лож-уље, а четири радионице на електричну енергију
- Центар има љетниковац (спољашњи кутак за одмор и рекреацију дјеце).

Дјечији вртић „Колибри“

Предшколско васпитање и образовање посебан је и специфичан степен васпитно-образовног система те је стога дјелатност од посебног друштвеног интереса.

С обзиром да је група мјешовита, рад је организован у двије подгрупе, са укупно 11 дјеце. Највише је заступљен индивидуални рад због различитих способности и могућности дјеце.

Сарадња са родитељима реализује се путем информативних разговора, писама, телефона, родитељских састанака, тако да су родитељи увијек били упућени у активности свог дјетета.

Сарадња са стручним тимом Центра одвија се свакодневно у складу са потребом за таквим консултацијама.

Основна школа

У 2008/2009. школској години¹⁰⁰, основну школу у Центру „Los Rosales“ похађало је 89 ученика. Од тога је најбројнији био први разред. Од свих ученика који се бројчано оцјењују (75), њих 98,66% с успјехом је завршило разред, док је 1,33% ученика остало неоцијењено. Важно је истаћи да је у одјељењу за дјецу с аутизмом код једног ученика забиљежен огроман напредак.

Недостатак у наставном процесу представљају уџбеници. Користе се уџбеници за редовне школе, јер намјенски не постоје.

¹⁰⁰ Годишњи извјештај за 2008/2009. школску годину

Радионице „Маслачак“, „Дуга“, „Амфора“, „Оаза“

За реализацију рада у радионицама употребљавају се различити алати и материјал прикладан за сваку радионицу, као нпр. дрво, глина, боје, вуна, разнобојни конац, сјеменке, пијесак и др.

Планиране активности у радионицама подразумијевају израду разних предмета од дрвета, глине, ситног пјеска и сјеменки, вуне и платна. У радионицама се радило на усавршавању личности рехабилитаната, што се односило на стицање самосталности, развој осјећаја за тимски рад, буђење интереса за властити рад, развој осјећаја задовољства и среће. Код појединих рехабилитаната постигнут је значајан и видљив напредак уз њихов изразит труд и рад.

Финансирање

Центар се финансира из више извора. Министарство образовања, науке, културе и спорта ХНК финансира плате радницима основне школе, плате запосленима у Дјечијем вртићу финансира Град Мостар. Плате терапеута финансира Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК и Град Мостар. Средства за материјалне трошкове добијају редовно у неадекватном износу од оснивача Града Мостара јер су трошкови Центра далеко већи. Разлика трошкова обезбјеђује се у оквиру различитих пројеката.

Тешкоће произлазе из задовољавања потреба у различитим областима: образовање, предшколско васпитање и радна рехабилитација. То доводи до неравноправног статуса запослених унутар различитих сегмената.

Подаци о штићеницима Центра „Los Rosales“

Центар има укупно 141 штићеника, при чему најмлађи има 7 година, а најстарији штићеник 52 године. Са оба родитеља је 106, без родитеља осам, а са једним родитељем 27 штићеника. 78 дјеце потиче из породица које су у стању социјалне потребе.

Квалификациона структура запослених

У обданишту су запослене двије васпитачице, те медицинска сестра-његователица. У основној школи запослено је шест професора дефектолога, четири наставника дефектолога те два учитеља и наставник физичког и здравственог васпитања, и наставник радног и техничког образовања. У радионицама је запослено пет терапеута, од којих два са средњом стручном спремом а три са вишом и високом стручном спремом. Осим директорице, у Центру су запослени стручни сарадници психолог, педагог и социјални радник, те административно и техничко особље (8).

Ваннаставне активности

Ради развијања способности и задовољавања потреба и интереса ученика у Центру се организују слободне активности, као саставни дио цјелокупног васпитно-образовног рада. Остварују се путем секција, ученичких задруга и других облика рада, а реализују се на принципу добровољности за ученике као и програмске флексибилности. Највећи број ученика похађа еколошко-креативну секцију, драмско-ритмичку и спортско-рекреативну.

Услови живљења

Сви објекти у оквиру Центра опремљени су намјештајем који је по мјери дјеце и младих са посебним потребама. Радионице су опремљене потребним наставним средствима, дидактичким материјалом, алатом и прибором за рад. Сала за физичко васпитање има дјелимично справе и помагала за извођење наставе. Библиотека са читаоницом располаже са 981 књигом, а има и ТВ, видео, компјутер, DVD који се користе за ваннаставне активности.

Обданиште је опремљено са савременом опремом за нормалан живот дјеце (фрижидери, машина за прање веша, посуђа, пеглање веша, електрични шпорети, микроталасне рерне, усисивачи, замрзивачи, климатизери итд), а за вођење евиденције и административни рад запослени користе рачунаре.

Континуирано стручно усавршавање наставника и стручних сарадника

Сви васпитачи, дефектолози, стручни сарадници и терапеути као и руководство дужни су да се у свом раду стручно усавршавају, индивидуално и колективно.

3.3.3. Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Корац наде”, Тузла

Овај центар почео је радити 1994. године као удружење, а финансирале су га међународне организације. Све до 2005. године били су развојни пројект ИЦ Лотоса. Од 2005. године су удружење грађана, у форми дневног центра за едукацију и рехабилитацију дјеце са вишеструким сметњама као и едукацију те пружање подршке њиховим родитељима. Управо су у фази пресељења у нови објект за који је Општина дала локацију, а нови центар градиће се средствима организације из Италије.

Подаци о дјечи

У Центру је смјештено 140 корисника, а примарна улога Центра је едукација дјеце и њихових родитеља, те припрема дјеце за укључење у редовну школу (у посљедње двије године осморо дјеце уписано је у редовну школу).

Начин финансирања установе

Део активности финансијски подржава Министарство социјалне заштите Тузланског кантона.

Запослени

Центар има седам стало запослених дефектолога, једног по основу пројекта, три волонтера, те патронажну службу.

Сарадња

У Центру је истакнута сарадња са Министарством цивилних послова и Министарством здравства и социјалне заштите Тузланског кантона, Домом здравља Клиничког центра Тузла, те основним школама, Дефектолошким факултетом у Тузли, и са Лотосом.

У великој мјери је присутан проблем ортопедских помагала, као и чињеница да се не прати потреба дјетета у развоју, те неосјетљивост здравствених радника.

3.3.4. Центар „Заштити ме“ Бања Лука

Општи подаци о смјештеној дјечи

У интернату је тренутно смјештено 50 дјеце са подручја РС и ФБиХ. Најмлађе дијете има 10, а најстарије 21 годину.

Финансирање

Центар финансира Министарство просвјете и културе РС-а, затим Министарство здравља и социјалне заштите РС-а посредством Центра за социјални рад и административне службе Града. Повремено се појаве и донаторска средства која су посљедњих година врло ријетка.

Услови живљења

У Центру постоји могућност интернатског смјештаја за ученике који нису са подручја града. Тренутно услуге интерната користи 50 ученика подијељених у пет васпитних група, углавном средњошколског узраста.

Здравствена заштита

Интелектуални статус ученика је разнолик и креће се од лаке менталне заосталости, преко вишеструких сметњи до теже и тешке менталне заосталости. Врло су честе и остале болести органске природе. Вишеструка ометеност подразумијева комбиноване сметње, а у највећем броју случајева то је лака ментална заосталост са тјелесним оштећењем (88,88%) и оштећењем вида код 11, 11% ученика.

Укљученост у васпитно-образовне институције

У васпитно-образовни процес укључено је 172 ученика који похађају наставу зависно од узраста и способности. Основну школу похађају 33 ученика, средњу школу 54, те 85 ученика похађа наставу по нивоима од I до IV намијењеним ученицима са умјереном и тежом менталном ретардацијом.

У Центру је организован продужени боравак за 32 ученика који су подијељени у групе и са којима раде васпитачи по утврђеном реду активности.

Контакт дјеце са породицом и пријатељима

Контакт с породицом запослени остварују лично. Први контакт с родитељима остварује се при упису дјетета, затим на родитељским састанцима и редовним и повременим индивидуалним и информативним разговорима. Свакодневна сарадња остварује се са центрима за социјални рад РС-а и ФБиХ, а на основу чијих рјешења се ученици смјештају у интернат ради образовања и професионалног оспособљавања.

Квалификациона структура запослених

У Центру је запослено 67 особа, те 11 у интернату Центра. Управу Центра чини 13 запослених, у основној школи запослено је њих осам, а у средњој седам. С обзиром да је Центар конципиран по нивоима, на свим нивоима укупно је запослено 18 особа, а у интернату који дјелује у оквиру Центра 11 радника. Помоћно-техничко особље броји 15 запослених, те у кухињи шест.

Стручни сарадници за рад са дјецом са посебним потребама су психолог, два логопеда, два физиотерапеута, реедуактор психомоторике, социјални радник, специјални педагог и библиотекар.

3.3.5. Дом за дјецу са тешкоћама у физичком или психичком развоју „Марија-наша нада” Широки Бријег

Дом за дјецу са тешкоћама у физичком или психичком развоју „Марија-наша нада“ је установа за рехабилитацију дјеце са оштећењем когнитивног и/или моторичког развоја (у даљем тексту: Дом). Дом ради од 2004. године као једина специјализована установа тог типа на подручју Западнохерцеговачког кантона. У Дому су дјеца, уз примјену специфичних метода и третмана, укључена у три различите групе:

- дјеца са оштећењем когнитивног и адаптивног функционисања на нивоу умјерене душевне заосталости;
- дјеца са оштећењима когнитивног и адаптивног функционисања на нивоу теже душевне заосталости;
- дјеца са комбинираним оштећењима, корисници амбулантних услуга.

Финансирање

Фондација Дон Карло Њоки из Италије финансира је оснивање установе, те је финансира и данас, као и други страни донатори (углавном из Италије), домаћи донатори и дјелимично Министарство образовања ХНК.

Општи подаци о смјештеној дјечи

Укупан број дјеце у Дому је 53, од чега 36 дјечака. Најмлађе дијете има једну годину, а најстарије 24. На дневном боравку у Дому тренутно је 9 деветоро дјеце са тешком менталном ретардацијом, те 26 са умјереном менталном ретардацијом. На амбулантном третману тренутно је 18 дјеце. Дјеца су са подручја Западнохерцеговачког кантона, осим дјеце из Љубушког која углавном не долазе или ријетко долазе у центар јер су физички удаљени, а из центра нису у могућности да иду по ту дјецу и враћају их кући. По наводима директора Дома, у Љубушком је евидентирано 85 особа са тешкоћама, од чега њих 45 спада у категорију до 18 година.

Начин контактирања запослених са породицом

Контакти са родитељима остварују се путем:

- индивидуалних и групних родитељских састанака
- свакодневне комуникације са родитељима приликом преузимања дјеце
- телефона
- комуникације између терапеута и родитеља током третмана

Квалификациона структура запослених

Како би рехабилитациони третман био прилагођен потребама сваког дјетета, креира се примјерени програм васпитања, образовања и рехабилитације. Задатак стручног тима је праћење напредовања дјетета те предлагање потреба у програму васпитања, образовања и

рехабилитације. У раду стручног тима учествују: специјалиста физијатар, психолог, логопед, виши радни терапеут, виши физикални терапеут, дефектолог и васпитачи. Индивидуалне рехабилитационе третмане пружају дефектолог, логопед, психолог, виши радни терапеут, виши физикални терапеут и социјални радник.

Стручно особље које ради групно са дјецом подразумијева и четири медицинска техничара, пет васпитача, те два радна терапеута.

Континуирано стручно усавршавање запослених

Стручно особље полази континуирану стручну едукацију, у складу са финансијским могућностима.

3.3.6. Удружење „Хуманост-социетас хуманитатис“, Зеница

У оквиру удружења „Хуманост“ са сједиштем у Зеници покренута су два пројекта: Центар за рано подстицање развоја и рану интервенцију за дјецу са посебним потребама у Зеници, те Дневни центар за дјецу са посебним потребама „Рука руци“ у Маглају.

У оквиру пројекта *Центар за рано подстицање развоја и рану интервенцију за дјецу са посебним потребама у Зеници* постоје мобилне и амбулантне услуге које дјеци са посебним потребама предшколског узраста са подручја свих општина Зеничко-добојског кантона пружа мултидисциплинарни тим у којем су: едукатор-рехабилитатор, психолог, физиотерапеут, логопед и ерготерапеут. Овим пројектом су обухваћена дјеца узраста 0-6 година.

Финансирање

Финансирање је уређено на начин да се пилотна фаза пројекта завршава у септембру 2010. године и намјера је да је финансирају Зеничко-добојски кантон и све општине Кантона са 60%, док 40% средстава обезбјеђују страни донатори.

Дневни центар у Маглају је едукационо-рехабилитациони центар за дјецу са посебним потребама школског узраста са подручја општина Жепче, Завидовићи и Маглај.

Финансирање

Овај пројекат финансирају Министарство за рад, социјалну политику и избјеглице Зеничко-добојског кантона, те општине Маглај, Жепче и Завидовићи.

Општи подаци о дјечи

Активношћу Центра обухваћено је 43 дјеце узраста од 6 до 22 године, распоређених у пет група.

Подаци о запосленима

У Центру је тренутно запослен један едукатор-рехабилитатор, један наставник разредне наставе, двије асистенткиње, један психолог на пола норме, један логопед на пола норме и један педагог на пола норме. Физиотерапеут је ангажован по уговору о дјелу, а од техничког особља запослени су један возач и једна спремачица.

3.4. Смјештај дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем

3.4.1. Васпитно-поправни дом за малољетнике, Туњице

Одјељење КПЗ за малољетнике почело је радити 2006. године и намијењено је за особе према којима је изречена васпитна мјера у трајању од једне до пет година, а зависно од степена ресоцијализације одређује се колико ће дуго издржавати изречену мјеру. Руководилац тог одјељења уједно је и помоћник директора КПЗ-а.

Подаци о васпитаницима

Тренутно је смјештено 10 малољетника распоређених у двије васпитне групе, од којих је пет у доби 18-20 година, троје у доби 17-18 година, те двоје у доби 15-17 година. Најмлађа тренутно смјештена особа је између 15 и 16 година. Најмлађи малољентик је имао 15 година и у вријеме када је био приведен због крађа није знао писати нити је имао основне хигијенске навике. Најстарији смјештени васпитаник тренутно има 20 година, а горња граница за смјештај је 21 година. Штићеници су најчешће из РС и Брчко Дистрикта. До сада је у КПЗ било 26 особа. Према врсти кривичног дјела, седам је починило тешку крађу, двоје убиство, те један разбојништво.

Образовање

Одјељење има уговор са О.Ш. „Ђура Јакшић“ гдје малољетници ванредно полажу разреде. Наводе да имају мали број повратника у установу, што се не може сматрати објективним показатељем с обзиром да одјељење постоји тек четири године.

Запослени

У одјељењу ВПД запослено је девет радника, од чега је један руководиоца одјељења, затим два групна васпитача - социјални педагог и педагог, два самостална стручна сарадника - референт за ваннаставне активности и спорт, те референт за образовање. У Пријемном одјељењу запослени су социјални радник и психолог, самостални стручни сарадник психолог - у својству волонтера, те референт за евиденцију и опште послове.

Здравствена заштита

Реализује се у здравственој служби Казнено-поправног завода. Приликом пријема обавезан је љекарски преглед, доступна је и медицинска служба у оквиру КПЗ за потребе васпитаника а према медицинским индикацијама, као и редовни шестомјесечни систематски прегледи. Здравствена заштита обухвата и прегледе ван установе, а у самој установи омогућено је пружање стоматолошких, лабораторијских и услуга неуропсихијатра. Обавезан је преглед и приликом отпуста с одјељења ВПД.

Контакт са породицама

При пријему обавезно је упознавање са породицом, те током шест мјесеци социјална радница интензивно контактира са породицом. Отворена је могућност за посјете, с тим да се прави процјена за посјету штићеника породици тек након неког времена проведеног у КПЗ. Први сусрети у породици су обавезни уз пратњу васпитача, и трају неколико сати.

Сарадња

Са ЦСР-ом сарадња је одлична, поготово са Центром из Бање Луке, чији дјелатници често посјећују штићенике. Судови такође имају обавезу да прате ресоцијализацију малољетника и редовно им се шаље шестомјесечни извјештај.

Потешкоће

У установи је истакнуто да је одјељење за малољетнике прилагођена установа за коју је нужно да функционише самостално и да се одвоји од затвора за одрасле васпитанике. Осим тога, недостатак радионица и активности за васпитанике представља проблем. Обављање праксе ван установе није омогућено. Проблематичан је и нови закон о образовању којим се налаже да је једна година једнако један разред, и нерегулисање могућности образовања путем вечерње школе као изузетка за ову установу представља велику баријеру, због чега сматрају да је потребна одредба за изузетак у случају ових институција.

3.4.2. Дисциплински центар за малољетнике, Сарајево

Кантонална ЈУ Дисциплински центар за малољетнике је установа из области социјалне заштите која обезбјеђује извршење васпитно-дисциплинске мјере упућивања малољетника у Дисциплински центар за малољетнике, или обезбјеђује привремени смјештај за малољетнике који су у поступку, а у складу са Законом о кривичном поступку ФБиХ. Рад ове установе остварује се примјеном стручних педагошких, психолошких као и метода социјалног рада, а у складу са релевантним законодавством.

Поред наведеног, Дисциплински центар за малољетнике осмишљава и реализује превентивне програме, пројекте и друге активности с циљем превенције малољетничког преступништва.

Подаци о васпитаницима

У извјештајном периоду од 01. 01. до 01. 10. 2010. године, у Дисциплински центар је упућено 13 малољетника који су на основу судског рјешења упућени на извршење васпитно-дисциплинске мјере. Извршење једне васпитно-дисциплинске мјере пренесено је у 2010. годину, јер се са извршењем започело крајем 2009. године. За једног малољетника за примљено је судско рјешење у 2009. години, али је извршавање изречене мјере почело 2010. године.

Од 11 за примљених рјешења од надлежног суда у 2010. години и двије мјере које су пренесене из 2009. у 2010. годину, шест васпитно-дисциплинских мјера је у потпуности извршено, једна мјера није извршена, за три мјере је извршење у току, за једну мјеру се чека достављање правоснажног судског рјешења, а двије васпитно-дисциплинске мјере су у припреми за извршење.

Од претходно наведених мјера у извјештајном периоду су за примљена правоснажна судска рјешења за четири малољетника којима је изречена мјера непрекидног боравка малољетника у Дисциплинском центру, у трајању до 20 и 10 дана. Три мјере су успјешно извршене, а једна мјера је у припреми за извршење, док је за девет малољетника изречена васпитно-дисциплинска мјера на одређени број сати у току дана, али не дуже од тридесет дана.

Претходно наведени малољетници су дјечаци, од којих најмлађи има 14 година а најстарији 18.

Запослени

У оквиру Дисциплинског центра егзистирају три организационе јединице, и то: Служба за опште, правне и административно-техничке послове, Служба за финансије, рачуноводство и материјално-техничке послове и Служба за стручни рад и ресоцијализацију.

Службу за стручни рад и ресоцијализацију чине: шеф службе-магистар - професор педагогије, виши стручни сарадник за социјални рад - дипломирани социјални радник, виши стручни сарадник за педагошке послове-професор педагогије, виши стручни сарадник за психолошке послове - дипломирани психолог, седам васпитача (три социјална радника, два педагога и један професор социологије те један приправник).

Службу за опште, правне и административно-техничке послове чине: шеф службе –правник, виши референт за административно-техничке послове, двије хигијеничарке и два рецепционара.

Службу за финансије, рачуноводство и материјално-техничке послове чине:

шеф службе –дипломирани економист, виши референт за рачуноводство и материјално-техничке послове и домар.

Сви запослени Дисциплинског центра потписали су уговор о раду. Центар нема спољне сараднике ангажоване по уговору о дјелу.

Тешкоће

1. Један од највећих проблема у успостављању дјелатности установе и током 2009. године није у потпуности ријешен. Установа је привремено смјештена у објекту који је изнајмљен, и у којем су створене минималне претпоставке за обављање дјелатности предвиђене одлуком о оснивању установе до рјешавања проблема трајног смјештаја у сопствени објекат.

Влада Кантона Сарајево је почетком 2007. године купила објекат за смјештај установе, док је ресорно министарство спровођење процедуре прибављања потребне документације за адаптацију и санацију наведеног објекта повјерило Заводу за изградњу Кантона Сарајево, чиме је почело рјешавање овог проблема. Међутим, још увијек нису почели грађевински радови. Због наведеног, установа није била у могућности да обезбиједи све потребне садржаје и стави их у функцију (нпр. да успостави кухињу и вешерај, уради електронски систем противпожарне заштите, систематски ријешити загријавање објекта, изврши набавке планиране опреме и средстава), а присутан је и проблем удаљености објекта од урбаног дијела града, што отежава долазак штићеника у Дисциплински центар и извршавање редовних школских обавеза, итд.)

2. Отежавајућа околност је и то што поступак од изрицања до извршења васпитно-дисциплинских мјера дуго траје, тако да је у појединим случајевима забиљежено да малољетници у току поступка или након њега, а до почетка извршавања васпитно-дисциплинске мјере почине нова кривична дјела, или да се мјера не реализује јер правоснажна судска рјешења нису достављена установи у законом предвиђеном року.

3. Најдужа законом предвиђена васпитна мјера упућивања малољетника у дисциплински центар за малољетнике је до 30 дана на одређен број сати, и до 20 дана цјелодневног боравка, што је по мишљењу запосленика кратка мјера да би се могло говорити о дугорочној ресоцијализацији.

4. Непостојање прописаних стандарда у раду са малољетним починиоцима кривичних дјела.

5. Установа је регистрована при Министарству за рад, социјалну политику, расељена лица и избјеглице Кантона Сарајево, а не Министарства правде и управе Кантона Сарајево. У складу с тим, радно-правни статус запосленика није ријешен по питању посебних услова

рада или неких других бенефиција. Горе наведено управо резултира одливом кадра уколико се укаже прилика за други посао који је мање стресан.

6. Непостојање механизма у случају неизвршења кривичних санкција, те се малољетни починиоци не одазивају позиву надлежних служби социјалне заштите, нити се мјере могу реализовати због њиховог непојављивања.

3.4.3. Завод за васпитање мушке дјеце и омладине „Хум“, Сарајево

Завод „Хум“ је установа која збрињава васпитно запуштене и занемарене малољетнике, те оне који су починили кривична дјела.

Финансирање

Завод „Хум“ финансира се из буџета Кантона Сарајево, посредством Министарства образовања, науке, културе и спорта. Из буџета Кантона финансирају се плате и накнаде трошкова запосленик, као и дио материјалних трошкова (гријање, комуналне услуге). Остали трошкови финансирају се од цијене издржавања штићеника коју плаћају надлежне установе које упућују малољетника на смјештај.

Подаци о васпитаницима

У тренутку наше посјете у Заводу је било смјештено 11 малољетника. Најмлађи малољетник има 14 година, а најстарији 17. Упућени су из надлежних центара за социјални рад општина из којих долазе, те рјешењем надлежног општинског суда по изреченој васпитној мјери.

Образовање

Запослени наводе да образовна запуштеност представља тешкоћу. Дјеца смјештена у Завод „Хум“ често нису укључена у образовни процес. Од тренутно смјештених лица, два малољетника су редовни ученици V и VI разреда основне школе по инклузивном програму, један малољетник је ученик V разреда основне школе, те један малољетник похађа I разред Средње стручне школе.

Запослени

У Заводу има 25 запослених, од чега девет са ВСС (директор, помоћник директора, технички секретар, педагог, социјални радник, три васпитача и радник на обезбјеђењу); два са ВШС (1 васпитач и референт за правне послове), 11 са ССС (техничко и помоћно особље) те три НК радника (спремачице).

IV Случајеви повреда људских права

Током обиласка установа истраживачки тим је био отворен за сваки вид сарадње у заштити права дјеце, као и запослених у установи. У неким установама је затражена интервенција омбудсмена, у неким је сам истраживачки тим снимио повреду права дјетета и интервенисао

ex officio. Сазнања са терена су били основа за дјеловање омбудсмена, што се може видјети и из наведених случајева.

4.1. Проблем саобраћајнице испред Дома за дјецу без родитељског старања у Тузли

Директор установе се више пута обраћао општинским, кантоналним и федералним органима захтјевом да се на саобраћајници испред установе поставе одговарајуће безбједносне мјере, јер су живот и здравље дјеце која похађају основну школе на супротној страни саобраћајнице свакодневно угрожени.

Федерална дирекција цеста је поставила свјетлосну сигнализацију високо изнад саобраћајнице, због чега је најчешће возачи не примјећују, или је не примјећују благовремено. Институција омбудсмена је интервенисала тражећи од Федералне дирекције цеста сигурније, видљивије мјере, међутим одговорено је да би тамо једино трајно и сигурно рјешење био потходник за чију градњу немају довољно средстава. Стога за сада остаје као једина реална могућност да Институција омбудсмена од надлежне ПУ тражи дежурство полицајаца у вријеме одласка и доласка ученика са наставе.

4.2. Смјештај дјечака у установу противно његовој вољи

У Породичном центру Папа Иван Павао II, Вионица, смјештен је дванаестогодишњи дјечак који је од самог доласка у нову средину вербално исказивао незадовољство и жељу и потребу да се врати ближе оцу и кући. Временом се то незадовољство испојило видно на његовом здрављу и лошим резултатима у школи. Након препоруке омбудсмена упућене центру за социјални рад дјечаковог пребивалишта, дјечак је враћен у породицу.

4.3. Кршење права хранитељица у Социјално-педагошким животним заједницама (СПЖЗ) Унско-санског кантона и ненамјенско коришћење Ђачког дома у Бихаћу

Проблем заштите људских права у СПЖЗ годинама тихо траје и не рјешава се, јер хранитељице у страху да изгубе и овакав ангажман помоћ не траже гласно.

Истраживачки тим је након обиласка дирекције ЈУ Социјално-педагошка животна заједница у Унско-санском кантону, Ђачког дома у Бихаћу и шест од укупно 14 кућа унутар ЈУ СПЖЗ, а знајући за проблеме у комуникацији кућа и ЈУ СПЖЗ тражио доказе испуњења обавеза према дјечи и хранитељицама. Тако се дошло до сазнања да се не испуњавају обавезе свих стручних сарадника чија је основна обавеза пружање стручне помоћи дјечи смјештеној у СПЖЗ и њиховим хранитељицама прегледом уговора о раду и разговора са запосленицама установљено је неиспуњавање основних одредаба уговора о раду од послодавца. Установљено је непоштовање одлуке о структури накнаде за дјецу старатељима, која се односи на финансијске накнаде за трошкове хране и осталих потреба за дјецу, трошкове ел. енергије, комуналних услуга, дрва и телефона. Посљедице оваквог односа су вишеструко штетне, јер директно угрожавају стандард живљења и здравља дјеце без родитељског старања, као и здравље њихових хранитељица.

Омбудсмени су препоруком интервенисали према Министарству здравља и социјалне политике УСК, позивајући се на обавезе надзора, али за сада без очекиваног резултата, због чега ће омбудсмени упутити нову интервенцију оснивачу - Скупштини Кантона, те Федералној инспекцији рада, због основане сумње у вишеструко кршење права могуће злоупотребе и/или несавјесним пословањем. У овој установи је нужно што прије обавити финансијску контролу, увид у квалификациону структуру запослених, те структуру дјеце смјештене у Ђачки дом намијењен искључиво за смјештај дјеце у социјалној потреби. Такође је нужно одмах извршити провјеру верификације мандата чланова Управног и Надзорног одбора установе.

4.4. Дјечији дом “Кисељак”, Зворник

Обилазећи ову установу, истраживачки тим је констатовао пријатељску атмосферу међу дјецом, а међу њима су били и њихови иначе чести гости из Дома “Рада Врањешевић” из Бање Луке, као и отвореност и спремност дјеце да разговарају са тимом, покажу своје собе и радове.

У разговору са директором исказана је мала нетрпељивост породице из локалног окружења чија су два члана склона неадекватном понашању, што може негативно утицати на неку дјецу, и која је већ покушала за пажњу јавности скренути на дјецу из Дома. Међутим, препознати су прави кривци и дјеца у смјештају нису евидентирана као дјеца друштвено неприхватљивог понашања.

Осим евидентног проблема са финансијама, нису се могла нити наслутити кршења права дјеце унутар установе. Штавише, тим је замољен да посредством Центра за социјални рад у Зворнику провјери стање у једној породици, због забринутости за могуће злостављање дјевојчице чији је брат већ смјештен у установу.

У периоду након посјете тим је изненадила медијска негативна позорност везана за ову установу због наводног сексуалног злостављања дјеце. Још више је изненадила за сада неслужбена информација из Министарства здравства и социјалне политике РС да ће ова установа бити укинута и дјеца пребачена у Дом “Рада Врањешевић” у Бањој Луци, а што се не наслућује из Стратегије унапређења социјалне заштите дјеце без родитељског старања са планом акције за период 2009-2014 РС-а, која установу врло афирмативно представља.

Омбудсмени сматрају да је потребно темељно провјерити оправданост затварања ове установе у којој су дјеца углавном психичке и физичке жртве породичних односа и која су се у овој новој, малој средини добро адаптирала. Посебно би премјештање дјеце у Бању Луку било упитно, јер су нека од њих претходно већ била у Бањој Луци, гдје су подлегла искушењима великог и њима непознатог града.¹⁰¹

4.5. ЈУ Дјечији дом “Бјелаве”, Сарајево

Захтјев за заштиту од дискриминације у вези са радом доставила је против ове дјечије установе васпитачица повремено ангажована на тим пословима. Истрагом и увидом у систематизацију добијену током истраживања неоспорно је утврђена непопуњеност кадром на начин како је то предвиђено Правилником и како се буџетом Кантона обезбјеђује.

¹⁰¹ У вријеме припреме материјала за штампу истраживачи су сазнали да су сва дјеца из Дома измјештена у Дом “Рада Врањешевић” у Бањој Луци, а да није донесена званична одлука надлежних органа о гашењу ове установе. Ова убрзана промјена ће бити предмет интересовања омбудсмена, са аспекта најбољег интереса дјеце.

Установи је достављена препорука, по којој је одбила да поступи, ангажујући адвоката да омбудсмене информише о томе да неће поступити по препоруци. Овакав чин и ангажман адвоката у поступку у којем се крши Закон тражи информисање оснивача о поступању, јер, пошто се ради о јавној установи чији је оснивач Кантон, управа се морала претходно обратити с Скупштини Кантона и тражити правну помоћ кантоналног правобраниоца¹⁰², који би сигурно поступио у складу са друштвеним интересом, који је далеко од супротстављања препорукама омбудсмена БиХ.¹⁰³ О овој чињеници свака, а јавна установа посебно, мора водити рачуна, јер је одговорност за законитост и заштиту људских права на такве установе директно пренесена њиховим оснивањем, од органа власти.

Случај за омбудсмене није затворен.

V Запажања и забринутости омбудсмена

5.1. Недостатак статистичких података

Држава, нарочито социјална, мора имати податке о укупном броју становника, њиховом стању и потребама, и посебно броју и узрасту дјеце са родитељским старањем и без њега, њиховом смјештају, условима одрастања, васпитања и образовања, уопште њихове заштите. Стога у инфраструктури сваке државе кључно мјесто заузима статистика, јер "званична статистика је неопходан елемент информационог система сваког демократског друштва; она даје влади, економији и јавности информације о стању у економској, демографској и друштвеној области, те области заштите животне средине. У ову сврху, агенције морају прикупљати статистичке податке које задовољавају тест употребљивости корисника и ставити их на располагање, да би се испоштовало право грађанина на јавну информацију".¹⁰⁴ Сходно Статистичком програму Агенције за статистику БиХ 2009-2012, планирана статистика социјалне заштите подразумијева активност на прикупљању података о корисницима свих облика, мјера и услуга социјалне заштите, установама социјалне заштите и запосленим у тим установама. Резултат активности су:

- Сакупљени подаци о корисницима, установама, мјерама и облицима социјалне заштите (малољетни и пунољетни корисници према категоријама, полу и старости, облици и услуге социјалне заштите за малољетне и пунољетне кориснике, установе социјалне заштите по врстама и броју корисника и броју запослених)
- Рад на унапређењу статистике социјалне заштите, на проширењу и додавању нових индикатора.

Непотпуност званичне статистике, али и други фактори су утицали **да се не може говорити о тачним подацима који се тичу дјеце без родитељског старања, дјеце са посебним потребама и дјеце друштвено неприхватљивог понашања**. Не знамо тачно њихов број, њихово имовно стање, заправо не можемо процијенити ни њихове могућности, нити оне које им друштво може пружити да би се обезбиједио достојанствен, самосталан живот, односно потпуна социјализација.

¹⁰² Закон о правобранилаштву, нови пречишћени текст, "Сл. новине Кантон", број 33/08

¹⁰³ Закон о забрани дискриминације омбудсмене за људска права БиХ види као централни орган за заштиту од дискриминације чије се одлуке морају поштовати. У супротном се повлачи одговорност и новчано санкционисање правног лица, одговорног и физичког у том правном лицу.

¹⁰⁴ Из Основних принципа о статистици УН-а.

5.2. Занемаривање улоге центара за социјални рад

Истраживањем је свеобухватно сагледана улога центара за социјални рад у свим фазама које се односе на збрињавање и заштиту права дјеце у установама. Од израде анамнезе породице, упућивања дјетета са сметњама у развоју на оцјену способности, праћења извршења алтернативних мјера према малољетнику друштвено неприхватљивог понашања, старатељских обавеза које често преузимају и сами дјелатници центара¹⁰⁵ до нужности посјета дјецы смјештеној у установама и хранитељским породицама. Имајући у виду све те улоге центара за социјални рад, те чињеницу да центри уз наведено морају обављати низ административних послова, провјером њихове праксе било је лако закључити да се административни дио посла обавља науштрб стручног.

Непостојање примијењених норматива за обављање стручног рада у центрима за социјални рад је евидентно и у 2010. Години, као што је констатовано у извјештају омбудсмена ФБиХ из 2005. године.¹⁰⁶

Надлежни органи у области социјалне заштите морају коначно постати свјесни важне улоге центара за социјални рад који углавном први евидентира проблем, који предлаже могуће рјешење, и који коначно евидентира (не)успјех предузетих активности.

Стога се без икакве сумње може закључити да стратегије из области социјалне заштите већ донијете или које ће тек бити донијете на нивоу државе неће имати жељени резултат ако се као први корак, сада и одмах, не предузму реформе и реорганизација центара за социјални рад и не донесу примјенљиви нормативи и стандарди за њихов рад.

Уз ову реформу паралелно треба водити нужну рационализацију права корисника, и тек тада се може очекивати да се уреди област социјалне заштите, како то мора бити у земљи великог броја грађана у стању социјалне потребе и како је то уређено у другим транзицијским земљама и код најближих сусједа, земаља некадашње заједничке државе¹⁰⁷.

5.3. Недефинисан однос установа и оснивача

- Анализом односа установа за збрињавање дјеце и оснивача утврђено је следеће: постоје установе, али малобројне, које од свог оснивача и надлежног органа власти у области социјалне заштите у цјелини имају одговарајућу финансијску и другу подршку (нпр. КЈУ Дом за дјецу без родитељског старања “Бјелаве”);
- Постоје установе које немају одговарајућу помоћ од оснивача, него се издржавају само од уплата на име смјештаја дјетета, из чега се издвајају средства за плате особља и за све потребе дјеце. Уплате на име смјештаја дјетета које долази из другог кантона често нису редовне, стога се сналазе на различите начине - издавањем пословног простора, кухањем за јавну кухињу, организовањем акција за прикупљање одјеће, обуће, играчака (нпр. ЈУ Дом и породица, Зеница);
- Постоје и установе из области социјалне заштите које су потпуно непознате властима, и само ријетки из непосредног окружења уопште знају да су то установе у којима су смјештена дјеца (нпр. Породични центар „Папа Иван Павео II“, Вионица-Читлук);

¹⁰⁵ Има случајева да је један социјални радник у центру старатељ за више десетина дјеце.

¹⁰⁶ Нормативи из 1988. године су формално на снази у ФБиХ, али се не примјењују.

¹⁰⁷ Словенија је у цјелини задржала нормативе и стандарде за област социјалне заштите из бивше СФРЈ, који деценијама успјешно функционишу.

- У погледу регистрације, уз јавне установе регистроване у суду постоје СОС села, “Пријатељска кућа” у Добоју, Село мира Турија која је основао страни донатор¹⁰⁸, као и хуманитарне организације, и/или фондации регистроване у министарствима правде БиХ или ентитета, те социјално-педагошке животне заједнице основане одлуком органа власти.

5.4. Стање објеката у којима су смјештена дјеца

- Ово стање се односи на објекат у цјелини, гдје је током посјете посебна пажња посвећена интеријеру. Нека од запажања су да постоје:
- установе, али као ријетки изузеци које су у цјелини прилагођене потребама дјеце одређеног узраста (Центар за дјецу без родитељског старања “Дуга”, Кулен Вакуф; Организациона јединица ЈУ “Дом и породице”- Мали породични дом, Зеница, “Мала школа”, Вареш);
- установе које изгледају као сваки други вишеспратни стамбени објекат и ни спољним, ни унутрашњим уређењем не одају објекат у којем су смјештена дјеца (нпр. Дјечији дом “Рада Враћешевић”, Бања Лука и ЈУ “Дом и породица”, Зеница);
- установе у којима санитарни мокри чвор треба уредније одржавати и прилагодити броју дјеце (нпр. Al Walidein-Gazzaz, Сарајево);
- смјештаји које чини неколико ниских објеката, структурираних као станове за породицу, али са хладним плочицама на поду, са гломазним намјештајем, лошим освјетљењем и недостатком природног освјетљења, неприлагођеним интеријером (нпр. Село мира Турија-Лукавац);
- установе које већ спољашњим строгим изгледом претпостављају објекат сасвим друге намјене од пружања топлог дома за дјецу, породичне атмосфере, чија је унутрашњост у мермеру што ипак није прилагођено за животни простор дјечијег узраста до 16 година (нпр. Штадлеров дјечији дом “Египат”, Сарајево);
- објекти организовани као натпросјечно лијепо организован породични смјештај, са уредним, одржаваним двориштем и животињама о чему заједнички брину и дјеца и одрасли (“Пријатељска кућа”, Добој);
- смјештаји неоправдано удаљени од главне саобраћајнице, здравствених, предшколских и образовних институција (нпр. ЈУ Социјално-педагошка животна заједница Врело-Цазин);
- установе смјештене уз саму магистралну саобраћајницу са проблематичним прелазом за дјецу школског узраста (ЈУ Дом за дјецу, Тузла)

5.5. Здравствена заштита

Здравствена заштита је формално регулисана за сву смјештену дјецу, или преко њихове породице, или преко запосленика установе. Проблеми се ипак често јављају везано за овјеру здравствене књижице, ако је дијете упућено у установу из другог кантона, када се књижица мора слати на овјеру у кантон гдје је издата, проблем се јавља и за саму здравствену услугу, јер је она доступна, односно зависи од споразума између самих кантоналних завода здравственог осигурања. Присутан је озбиљан проблем раног дијагностицирања

¹⁰⁸ Чланови управног и надзорног одбора су странци

здравствених тешкоћа дјетета, често због касног откривања долази до немогућности отклањања проблема и/или пружања потпуне рехабилитације дјетету. Евидентно је да је све већи број дјеце са посебним потребама смјештен у установе за дјецу без родитељског старања, али за то нису обезбијеђени одговарајући кадровски и смјештајни услови.

5.6. Образовање

Истраживање права дјеце смјештене у установе у погледу уживања права на образовање показало је да:

- Дјеца смјештена у установе најчешће иду у школе које ће им најбрже пружити прилику за осамостаљивање. Стога су то најчешће занатске школе, трговачка, врло ријетко гимназија, техничка и медицинска школа (нпр. Село мира Турија-Лукавац);
- Примijeђена је појава понављања завршних разреда средње школе, не због недовољног учења и неодговорности дјеце, него да би остали још једну годину у установи с обзиром да немају гдје да се врате (нпр. ЈУ Дом за дјецу Тузла) или се не осјећају довољно сигурним за самостални живот;
- Често је проблем полагања ванредних разреда узрокован дјететовим запуштањем у породици и закашњелим смјештајем у установу везан за проблем плаћања високих такси за полагање разреда, чак и за разреде основне школе¹⁰⁹;
- Могуће је да највећи број дјеце смјештене у институције не стије универзитетско образовање и из разлога што морају напустити институцију убрзо након стицања пунољетства, што се у неким срединама покушава ријешити организовањем тзв. куће на пола пута, али таквих кућа нема довољно.

5.7. Комуникација са биолошком породицом, пријатељима, окружењем

Комуникација са биолошком породицом се покушава одржати углавном залагањем служби социјалне заштите које су дијете упутиле у установу и које понекад обезбјеђују средства за посјете породици и/или одласке дјетета у посјету породици и напором запосленика установа. Истраживање је показало да комуникација са породицом директно зависи од избора установе (удаљеност од дома, скуп превоз и/или неодговарајући превоз) о чему се не води увијек рачуна, него се дијете смјешта у установу у којој је цијена смјештаја прихватљива за орган старатељства дјететовог пребивалишта, или се никако не плаћа јер се ради о установама које су регистроване као непрофитабилне (нпр. Породични центар “Папа Јован Павле ИИ”, Вионица- Читлук).

Неке установе развијају добре односе са другим установама размјеном дјеце, љетовањем/гостовањем и подстичу међусобна пријатељства чак и у регији са сусједним државама (нпр. Дом за дјецу и омладину “Кисељак”, Зворник; Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту “Мајчино село”, Међугорје-Бијаковићи).

¹⁰⁹ Shodno Zakonu, osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno

У сврху међусобног зближавања установа, у БиХ се организују сусрети дјеце смјештене у установама без родитељског старања, који прате спортска и друга такмичења дјеце, али има случајева да неке установе нису никада учествовале на сусретима нити знају за њих (нпр. Породични центар “Папа Јован Павле ИИ”, Вионица- Читлук).

Неке установе су развиле пријатељске односе са локалном заједницом и дјеца комуницирају, посјећују се, уче заједно, играју се (нпр. ЈУ “Дом и породица”, Зеница)

У неким установама је менаџмент изричито против идеје тзв. пријатељске породице која би могла редовно, недјељно или пригодно угостити неколико дјеце, повести их у кино, позориште, на концерт или утакмицу, уз претходно осигурано рјешење центра за социјални рад који би одобрење издао тек након урађене свеобухватне анамнезе породице која жели угостити дијете (нпр. изјава директора Дома “Бјелаве”, Сарајево)

5.8. Проблеми дјеце са посебним потребама

Збрињавање дјеце са посебним потребама је кумулативно, сложено питање социјалне и здравствене заштите, васпитања и образовања. У вези с тим све надлежне институције из тих области морале би пратити и заједнички рјешавати ово питање, али то није случај.

Дјеца са посебним потребама која су корисници услуга дневних центара најчешће имају проблем превоза, или због тога што установа нема средства да га организује (најчешће се организује краткорочном донацијом, не системски) или зато што је дијете настањено далеко од дневног центра и за њега самог се превоз не може организовати. У том случају се не обезбјеђује ни патронажни третман дјетета. Отвара се и питање до којег узраста особа може користити дневне центре и окупационе радионице, јер се најчешће поставља одређена животна граница, независно од њиховог интереса и користи за социјализацију особе. Посебно је питање установа за трајни смјештај дјеце са посебним потребама. Стање у тим установама је било предмет ранијег истраживања омбудсмена за људска права БиХ и показало је потпуну маргинализованост проблема за државне органе на свим нивоима власти.¹¹⁰

5.9. Проблеми дјеце у васпитно-поправном дому, васпитно-поправним установама, дисциплинском и дневном центру

Правосуђе у БиХ је установило читав спектар институционалних и ванинституционалних мјера које се могу одредити према малољетнику, при чему се, каже Закон, води рачуна о узрасту, ступену образовања, психофизичким својствима и степену васпитне запуштености. У стварности је одабир за смјештај врло сужен, јер не постоје одговарајуће установе. Често се дјеца не смјештају у посебне установе за малољетнике у сукобу са законом, јер у њима нема довољно мјеста (Бања Лука и Тузла), па се некада користе тзв. одјељења у затворским јединицама (Зеница).

Сами васпитачи су указали на проблем близине објекта за смјештај малољетника у сукобу са законом и објекта за одрасле особе упућене на издржавање у затворске казне.

¹¹⁰ Видјети више у Специјалном извјештају о стању у установама за збрињавање ментално инвалидних особа у БиХ, www.ombudsmen.gov.ba

Евидентан проблем је недолазак малољетника у дисциплински центар или нередован долазак, што није увијек због неодговорног родитеља/старатеља, него и због удаљености мјеста становања малољетника, недостатка средстава за превоз. У БиХ је организован овакав центар у Вогошћи и Тузли и немогуће је замислити да у њега долазе дјеца из удаљених мјеста, ако морају редовито похађати школу и плаћати за превоз.

Дневни центри за дјецу затечену у просјачењу и у ризику од друштвено неприхватљивог понашања сличне концепције организовани су у Тузли и Сарајеву. Резултати ових центара су евидентно добри, али они нису у систему заштите, него су организовани на нивоу пројекта различитих донатора.

Прихватна станица у Бањалуци је резултат заједничког дјеловања система социјалне заштите, полиције и Министарства правде РС. Резултати њеног рада су показали вишеструку корист, од смањења/елиминисања просјачења до осигурања да је велики број дјеце уписан у матичне књиге рођених, јер се дјеца могу вратити родитељима тек када се валидним документима докаже ко су родитељи.

VI Препоруке

С циљем превазилажења утврђених слабости у функционисању установа за збрињавање дјеце у БиХ, што неупитно има за посљедицу кршење и/или угрожавање права дјеце, омбудсмени БиХ доносе сљедеће:

П Р Е П О Р У К Е

I

Министарство цивилних послова

а) да, у складу са надлежношћу везаном за координацију у области рада, здравства, социјалне заштите и образовања, утврђену чланом 15. Закона о министарствима и другим органима управе БиХ, те обавези из заједничке Декларације о координацији социјалне сигурности у Југоисточној Европи¹¹¹, сачини информацију о реализацији мјера утврђених документом “Заштита дјеце без родитељског старања и породице под ризиком од раздвајања у БиХ 2006-2016” са посебним фокусом на доношење Акционог плана за трансформацију институција за дјецу без родитељског старања и успостављање минимума

¹¹¹ „Савјет министара Босне и Херцеговине и Министарство цивилних послова, у оквиру својих надлежности, и заједно са надлежним институцијама ентитета и Брчко Дистрикта, даће пуни допринос на испуњењу циљева зацртаних у Декларацији“, рекао је у октобру 2010. године, на 3. министарској конференцији о координацији социјалне сигурности и реформи социјалне сигурности у југоисточној Европи, министар Средоје Новић

социјалних услуга предвиђених као краткорочни задатак¹¹², те пуну информацију о урађеном достави Институцији омбудсмена за људска права БиХ у року од 30 дана и презентује је јавности путем медија;

б) да у координацији са надлежним министарствима одмах предузме све мјере за увођење у праксу минималних стандарда услуга у области дјечије заштите, израђених и изведених у оквиру пројекта "Обезбјеђивање права на квалитетну социјалну заштиту за квалитетнији живот угрожених категорија дјеце у БиХ" који је сачинила организација "Саве тхе цхилдрен УК", уз активну укљученост надлежних министарстава оба ентитета, и Институцију омбудсмена за људска права БиХ информисе о реализацији стандарда у року од 90 дана;

ц) да, у складу са закључним разматрањима комитета УН-а о правима дјетета, иницира промјену законске регулативе која се односи на Центре за социјални рад, имајући у виду своју координирајућу улогу, те чињеницу да су комитети УН-а упозорили БиХ да постојећа позиција центара за социјални рад узрокује кршење људских/дјечијих права;

д) да путем надлежних ентитетских и кантоналних министарства здравства иницира провјеру, контролу и праћење здравља трудница и новорођене дјеце због сумње коју су исказали стучњаци да се у послеријатном периоду у БиХ рађа евидентно већи број дјеце са посебним потребама у односу на пријератни период, због чега расте потреба за смјештајем ове дјеце у установе;

е) да Институцији омбудсмена за људска права БиХ достави информације о конкретним активностима предузетим у складу са документом "Политика у области инвалидности у БиХ"¹¹³ у року од 60 дана и презентује их јавности;

ф) да путем надлежних министарстава лобира за измјене Закона о раду ентитета и БДБиХ у дијелу права на плаћено одсуство мајци/усвојитељки и/или оцу/усвојитељу садашњим прописом неправедно ускраћеним за одсуство након усвајања дјетета.

II

Министарству финансија БиХ

а) да размотри све могућности реализовања ослобађања од ПДВ-а свих набавки и услуга потребних за рад установа социјалне заштите и о томе у најкраћем могућем року, али не касније од децембра 2010. године, извјести Институцију омбудсмена за људска права БиХ и бх. Јавност;

б) такође да размотри увођење у праксу добро искуство других земаља које за социјалну заштиту издвајају средства и из пореза на луксузну робу (пиће, цигарете и сл.), те игре на срећу и коцку.

¹¹² У документу Заштита дјеце без родитељског старања и породице под ризиком од раздвајања у БиХ 2006-2016 предвиђен као краткорочан задатак

¹¹³ "Сл. гласник БиХ", број 76/08

III

Министарству правде БиХ

а) да Институцији омбудсмена за људска права БиХ у року од 60 дана достави информацију о мјерама које су предузете на спровођењу Стратегије против малољетничког преступништва у БиХ 2006-2010 године, са посебним освртом на дио који се односи на институционални оквир за извршење васпитних мјера, малољетничког затвора и безбједносних мјера;

б) да иницира измјене и допуне Закона о удружењима и фондацијама БиХ којима ће прецизирати под којим условима хуманитарне организације, удружења грађана, фондације, домаће и стране, могу оснивати установе у области социјалне заштите и организовати њихов рад, те у року од 90 дана информисати Институцију омбудсмена за људска права БиХ о програму за реализацију ове препоруке.

IV

Влади Федерације БиХ

Да размотри могућности успостављања Фонда за социјалну заштиту с циљем постизања социјалне изједначености права свих на територији ФБиХ, по угледу на већ постојећи Јавни фонд у РС, те у року од 90 дана информисаће Институцију омбудсмена за људска права БиХ о реализацији ове препоруке.

V

Владама Федерације БиХ и Републике Српске

Да владе ФБиХ и РС путем надлежних министарства иницирају доношење правилника са јединственим критеријумима за откривање и оцјењивање способности, разврставање и евиденцију дјеце и омладине са сметњама у физичком и психичком развоју који би се примјењивао у оба ентитета и о реализацији ове препоруке извијесте Институцију омбудсмена за људска права БиХ у року од 90 дана.

VI

Министарство рада и социјалне заштите ФБиХ

Федерална управа за инспекцијске послове

Да одмах изврше надзор и преглед установе “Породични центар Папа Јован Павле ИИ”, у Вионици и Читлуку, у које се дјеца упућују рјешењима центара за социјални рад, али над којима Министарство није никада извршило надзор и нема их у званичној евиденцији

установа за смјештај дјеце без родитељског старања и о резултатима информисе Институцију омбудсмена за људска права БиХ у року од 15 дана.

VII

Скупштини Унско-санског кантона

а) да обезбиједи хитну провјеру стања права дјеце и особља које о њима брине у социјално-педагошким животним заједницама, посебно у односу на испуњење одлуке о накнади за смјештај дјетета;

б) обезбиједи хитну провјеру стварне сврхе Бачког дома у Бихаћу у односу на намјену због које је установљен и да о реализацији наведених препорука извјести Институцију омбудсмена за људска права БиХ у року од 60 дана.

VIII

Федералној инспекцији рада

Да изврши хитну провјеру испуњавања права из Уговора о раду за особе ангазоване у социјално-педагошким животним заједницама за бригу о дјеци без родитељског старања, са посебним освртом на попуњеност радних мјеста систематизованих унутрашњим актима о систематизацији и да ли се на тим радним мјестима ангажује особље по основу уговора о дјелу. Информацију о реализацији ове препоруке доставити омбудсменима у року од 60 дана.

Анекс I – Распоред посјета

Распоред посјета пројектног особља испред Институције омбудсмена за људска права БиХ установама социјалне заштите (збрињавање дјеце без родитељског старања, дјеца са посебним потребама, те дјеца друштвено неприхватљивог понашања)

Установа	Тип установе	Датум посјете	Састав делегације испред установе ¹¹⁴
Дјечији дом „Al Walidein“, Сарајево	Фондација „Ал-Амана“, Сарајево	02.03.2010.	• Сенад Лубовац, в.д. директор школе • Хусо Буљубашић, директор интерната
СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Сарајево	Међународна невладина организација	02.03.2010.	• Нермина Бећиревић, руководилац психолошко-педагошког одјела
КЈУ Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“, Сарајево	Кантонална јавна установа	03.03.2010	• Амир Зелић, директор • Хајрија Козарић, шеф службе за васпитно-педагошки рад
Дневни центар за дјецу у ризику, Сарајево	Пројекат	08.03.2010	• Координаторка дневног центра
Штадлеров дјечији дом „Египат“, Сарајево	Хуманитарна организација „Провинција Сестре Служавке Малог Исуса“	09.03.2010.	• Часна сестра М.Марина Пиљић, провинцијална главарица • Часна сестра • М. Адмирата Лућић • Часна сестра • М. Ана-Марија Кестен
ЈУ Дом и породица, Зеница	Јавна установа	09.03.2010.	• Бранко Дилбер, директор • Џенана Грачо, координаторица ОЈ „Мали породични дом“ • Алма Мрако, водитељица васпитно-образовног рада • Ениса Херцег, социјална радница • Амела Хармандић-Табак, психолог
Удружење „Хуманост“, Зеница	Удружење	11.03.2010.	• Џенана Черимић, манаџер
Дневни центар за дјецу са вишеструким сметњама у развоју „Дуга“, Нови Травник	Јавна установа	17.03.2010.	• Малина Квасина, директорица
ЈУ Дом за дјецу без родитељског старања, Тузла	Јавна установа	17.03.2010.	• Ибро Ђозић, директор • Бегзада Кадрић, дипл. правник-секретар
Дневни центар за дјецу у ризику „Земља дјеце“, Тузла	Удружење	17.03.2010.	• Мирсада Бајрамовић, директорица
Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Кораци наде“, Тузла	Удружење грађана	18.03.2010.	• Јасмина Кривошија, директорица • Селма Пешталић, дефектолог • Јасна Јахић, административна радница
Фондација Рудолф Валтер, Село мира Турија, Лукавац	Међународна невладина организација	18.03.2010.	• Осман Поздеровић, директор • Салих Кунић, педагог • Муамер Јагањац, дефектолог-

¹¹⁴ Састав делегације испред Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине чиниле су консултанткиња правница и консултанткиња психолог

			олигофренолог • Јосипа Курбатфински, социјална радница
Старатељска кућа „Дуга“, Градачац	При Центру за социјални рад Градачац	23.03.2010.	• Аида Авдић, дипл. правник Центра за социјални рад Градачац
СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Грачаница	Међународна невладина организација	24.03.2010.	• Елдар Ћивић, директор • Сања Павловић, руководиоца психолошко-педагошког одјела
ЈУ Социјално педагошке заједнице Унско-Санског кантона(Бихаћ, Велика Кладуша,Босанска Крупа, Врело-Цазин, Кључ, Босански Петровац, Сански Мост)	Јавна установа	30.03.2010.	• Аган Абдић, стручни сарадник , по овлашћењу замјеник директорице у одсуству • Алма Мешић, психолог • Хатица Торомановић, социјални радник • Хасиба Алагић, шеф рачуноводства • Старатељи: Садета Чудић, Санида Зечевић, Индира Шљивар, Рахила Љубијанкић, Фатима Мујацић, Мелећа Арнаутовић
Центар за дјецу без родитељског старања „Дуга“, Кулен Вакуф	Међународна невладина организација	30.03.2010.	• Адмир Љешчанин, директор • Јасминка Вајзовић, педагог
Центар за дјецу са вишеструким сметњама „ Los Rosales“, Мостар	Јавна установа	30.03.2010.	• Јасна Ребац, директорица
ЈУ Дјечији дом „Мостар“,Мостар	Јавна установа	31.03.2010.	• Ћамил Рамић, директор
Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Марија-наша нада“, Широки Бријег	Установа	31.03.2010.	• Слободан Карачић, директор
Породични центар Папа Иван Павло II, Вионица-Читлук	Удружење	07.04.2010.	• Грго-фра Корнелије Кордић, прочелник • Корнелија Кордић, директорица • Бранко Баришић, психолог
Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту „Мајчино село“, Бијаковићи-Међугорје	Установа	13.04.2010.	• Фра Светозар Краљевић, директор • Часна сестра Мирела, учитељица • Јосипа Бубало, психолог
Дјечији дом „Кисељак“,Зворник	Јавна установа социјалне заштите	13.04.2010.	• Зоран Радосављевић, директор
Дом за смјештај дјеце и омладине без родитељске заштите „Пријатељска кућа“,Добој	Пројекат	13.04.2010.	• Ката Савић, дипл правница Центра за социјални рад • Марлиз, директорица Дома
ЈУ Дјечији дом „Рада Врањешевић“,Бања Лука	Јавна установа	14.04.2010.	• Свјетлана Благојевић, директорица • Винка Белензада • Александра Остојић-Ждрња ,психолог • Владимир Кајкут, правник-секретар
Социјално педагошке заједнице, Бања Лука	Пројекат који води Центар за социјални рад Бања Лука	14.04.2010.	• Борка Вукаловић, директорица Центра за социјални рад • Дијана Батос, дипл. социјални радник • Бранка Бојић, дипл. социјални радник

			• Бојан Арула, дипл.социјални радник • Госп. Ђокић, помоћ жртвама насиља • Јадранка, правница
Социјално педагошка заједница, Лакташи	Пројекат који води Центар за социјални рад Лакташи	14.04.2010.	• Бранка Остојић, директорица Центра за социјални рад • Нада Омичевић, социјална радница • Љиљана Јеремић, социјална радница
Социјално педагошка заједница, Градишка	Пројекат који води Центар за социјални рад Градишка	14.04.2010.	• Миле Мацура, директор Центра за социјални рад • Биљана Ковачевић, социјална радница • Сабахета Хусаџиновић, социјална радница
„Удружење хранитеља и старатеља“, Бања Лука	Удружење	14.04.2010.	• Мирослав Шмитран, предсједник удружења
Центар за дјецу с пп „Заштити ме“, Бања Лука	Јавна установа	15.04.2010.	• Мирослав Гајић, директор
Васпитно поправни дом за малољетнике, Туњице	Министарство правде	15.04.2010.	• Перо Љубић, директор • Ранко Гламочанин, руководиоца одјељења за малољетнике • Предраг Вуксан, специјални педагог • Нада Ђајић, социјална радница
Социјално педагошка заједница, Нови Град	Пројекат који води Центар за социјални рад Нови Град	15.04.2010.	• Радмила Игњатовић, педагогица • Жељка Адамовић, социјална радница
Завод за васпитање мушке дјеце и омладине „Хум“, Сарајево	Јавна установа	13.05.2010.	• Мухамед Агић, директор • Никола Бендер, помоћник директора
КЈУ Дисциплински центар за малољетнике, Вогошћа	Јавна установа	15.05.2010.	• Самир Суљагић, директор • Ђенита Љуца, шеф Службе за стручни рад и ресоцијализацију
Установа за прихват и одгој дјеце „Мала школа“, Вареш	Установа	19.05.2010.	• Сњежана Павић, в.д. директора

Анекс II – Основни подаци о установама

Назив установе ¹¹⁵	Оснивач	Финансирање	Капацитет установа			
			Укупно	Дјечаци	Дјевојчице	Добна структура
Центар за дјецу без родитељског старања „Дуга”, Кулен Вакуф	Страна невладинa организација <i>Schutzengel gesucht</i> из Њемачке	Средства прикупљена од разних хуманитарних акција	Тренутно на смјештају 25 дјеце	14	11	од 0 до 6 година
„Дјечији дом“, Мостар	Град Мостар	Мјесечни износ који уплаћују центри за социјални рад по чијим рјешењима се дјеца смјештају, те повремене донације	Тренутно на смјештају 44 дјеце	22	22	од 7 до 21 година
Дјечији дом „Рада Врањешевих“, Бања Лука	Влада РС	Буџет Министарства здравља и социјалне заштите Републике Српске, те мјесечни износ који уплаћују центри за социјални рад по чијим рјешењима се дјеца смјештају	Тренутно на смјештају 79 дјеце	40	39	од 0 мјесеци до 21 година
„Дом и породица“, Зеница	Општина Зеница	Мјесечне уплате центара за социјални рад који смјештају дјецу те од изнајмљивања простора Дома и припреме хране за народну кухињу. Засебну организациону јединицу представља Мали породични дом који у потпуности финансира Општина Зеница.	Тренутно на смјештају 121 дјеце	61	60	од 0 до 18 година
Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“, Сарајево	Кантон Сарајево	Буџет Кантона Сарајево, мјесечне уплате надлежних центара за социјални рад и донације.	Тренутно је смјештено 106 дјеце	64	42	од 0 мјесеци до 20 година

¹¹⁵ Установе су неведене истим редослиједом као у извјештају

ЈУ Дом за дјецу без родитељског старања Тузла	Тузлански кантон	Буџетска средства ТК, као и из властитих прихода Дома једним дијелом као и разних донација	Тренутно је смјештено 91 дијете			од 0 мјесеци до 18 година
Дом за дјецу и омладину „Кисељак“, Зворник¹¹⁶	Влада РС	Уговорни однос са центрима за социјални рад са чијег подручја је дијете смјештено	Тренутно је смјештено 30 дјеце	22	8	од 6 до 17 година
Породични центар „Папа Иван Пavao II“, Вионица-Читлук	Часна сестра Јосипа Кордић, након чије смрти улогу равнатеља преузима њен брат Грго фра Корнелије Кордић и сестра Корнелија Кордић	Донације од страних добротворитеља, претежно из Италије.	Тренутно је смјештено 74 дјеце			
Основна школа и дјечији дом „Al Walidein-Gazzaz“, Сарајево	Фондација "Ал-Амана" Сарајево	Фондације „Ал-Амана“ и дијелом од Министарства образовања и науке Кантона Сарајево	Школу похађа 370 ученика од којих је 173 смјештено у интернату			
Штадлеров дјечји дом Египат, Сарајево	Хуманитарна организација „Провинција БЗБДМ Сестре Служавке Малог Исуса“	Установа се финансира радом часних сестара и финансирањем смјештаја дјетета из центара за социјални рад	Тренутно је смјештено 17 дјеце			Од 6 до 21 година
Установа за прихват и одгој дјеце „Мала школа“, Вареш	„Школске Сестре Фрањевке Криста Краља, Босанско-хрватска провинција Пречистог срца Маријана“	Мјесечни износ који уплаћују центри за социјални рад по чијим рјешењима се дјеца смјештају, те од различитих добротворних организација у Босни и Херцеговини и иностранству.	Тренутно је смјештено 9 дјеце	3	6	

¹¹⁶ У вријеме припреме материјала за штампу истраживачи су сазнали да су сва дјеца из Дома измјешетена у Дом Рада Врањешевић у Бањој Луци, а да није донесена званична одлука од надлежних органа о гашењу ове установе.

Фондација Рудолф Валтер Село мира Турије, Лукавац	Представништво стране хуманитарне организације „Рудолф Валтер” која је оснивач	Донације 2/3, а остало 1/3 из мјесечне уплате центара за социјални рад	Тренутно је смјештено 126 дјеце			
„Пријатељска кућа”, Добој	Плод сурадње хуманитарне организације из Холандије и Центра за социјални рад Добој	Донатори-холандска организација <i>Stiching Hullpaktie</i> финансира трошкове смјештаја и образовања дјеце, а Општина Добој финансира трошкове струје и воде.	Смјештено је 7 дјеце	2	5	Од 6 до 18 година
Сиротиште “Дуга”, Градачац	ЈУ Центра за социјални рад Градачац, Општине Градачац и Х.О.“Киндерберг ер”из Стуттгарта	Буџет Општине Градачац, те Министарства за рад и социјалну политику ТК	Смјештено је 7 дјеце	/	7	Од 6 до 20 година
Социјално-педагошке животне заједнице Републике Српске(Бања Лука, Лакташи, Градишка, Нови Град)	Министарство здравља и социјалне заштите РС-а у сарадњи са општинама Бања Лука, Лакташи, Градишка и Нови Град	Надлежни центар за социјални врши исплату за смјештај дјеце без родитељског старања у висини цијене смјештаја за дјецу смјештену у дому.	Тренутно је смјештено 44 дјеце	16	28	Од 3 до 20 година
Социјално педагошка животна заједница(СПЖЗ) Унско-санског кантона	Скупштина и Влада Унско-санског кантона	Буџетска средства	Тренутно је смјештено 132 дјеце	75	57	од 0 до завршетка започетог школовања

СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Грачаница	Представништво стране хуманитарне организације СОС-Киндердорф	Донације и мјесечне уплате центара за социјални рад за смјештај дјеце у Дјечије село. Највећи дио буџета обезбјеђује СОС Киндердорф, док је 30% средстава обезбијеђено у БиХ.	Тренутно је смјештено 65 дјеце у СОС дјечијем селу, 28 особа у Кући за младе, те 17 особа на програму полусамосталног живота	29 дјечака у СОС дјечијем селу; 19 особа мушког пола у Кући за младе; 6 особа мушког пола на Програму полусамосталног живота	36 дјевојчица у СОС дјечијем селу; 9 особа женског пола у Кући за младе; 11 особа женског пола на Програму полусамосталног живота	СОС дјечије село: Од 5 до 16 година; Кућа за младе: од 14 година до завршетка средње школе; Програм полусамоста лног живота: од завршетка средње школе до највише 3 године
СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Сарајево	Представништво стране хуманитарне организације СОС-Киндердорф	Донације и мјесечне уплате центара за социјални рад за смјештај дјеце у Дјечије село. Највећи дио буџета обезбјеђује СОС Киндердорф, док је 30% средстава обезијеђено у БиХ.	Тренутно је смјештено 83 дјеце у СОС дјечијем селу, 36 дјеце у Кућама за младе, те 14 младих особа у Програму полусамосталног живота.			СОС дјечије село: Од 5 до 16 година; Кућа за младе: од 14 година до завршетка средње школе; Програм полусамоста лног живота: од завршетка средње школе до највише 3 године

Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту “Мајчино село”, Међугорје-Бијаковићи	Покојни Фра Славко Барбарић	Средства која уплаћују Центри за социјални рад за смјештај дјеце, те од продаје сувенира које израђују дјеца. Донације добијају од ходочасника који долазе у Међугорје, те од домаћих предузетника	Тренутно је смјештено 47 дјеце.	27	20	од 1 до 19 година
Центар за дјецу и омладину са тешкоћама у развоју „Дуга”, Нови Травник	Општина Нови Травник	Центри за социјални рад плаћају за дјецу коју они упућују и/или чији су родитељи у стању социјалне потребе. Понекад плаћају и сами родитељи.	У дневном и полудневном боравку смјештено је 32 полазника, Стационар пружа услуге тренутно 17 полазника	31	18	од 3 до 45 година
Центар за дјецу и омладину са посебним потребама „Los Rosales“ Мостар	Град Мостар	Министарство образовања, науке, културе и спорта ХНК ; Град Мостар; Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК; пројекти	141 корисник	80	61	Од 7 до 52 године
Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Кораци наде”, Тузла	Удружење грађана	Дио активности финансијски подржава Министарство социјалне заштите Тузланског кантона.	140 корисника			
Центар „Заштити ме“ Бања Лука	Влада РС	Министарство просвјете и културе РС-а, Министарство здравља и социјалне заштите посредством центара за социјални рад и административне службе Града Бање Луке	Школу похађа 172 ученика, од који је 50 смјештено у интернат	114	58	од 10 до 21 година
Дом за дјецу са сметњама у физичком или психичком развоју „Марија-наша нада” Широки Бријег	Фондација Дон Карло Њоки из Италије	Фондација Дон Карло Њоки и други страни и домаћи донатори , те дјелимично Министарство образовања ХНК .	Укупан број дјеце у Дому је 53.	36	17	од 1 до 24 године
Удружење „Хуманост-социетас хуманитатис“, Зеница	Удружење "Хуманост", Зеница	Финансирање на начин да се пилотна фаза пројекта завршава у септембру 2010. године и финансира се од Зеничко-добојског кантона и свих општина Кантона са 60%, док 40% средстава донирају страни донатори	43 дјеце			од 6 до 22 године

КЈУ Дисциплински центар за малољетнике, Вогошћа	Кантон Сарајево	Буџет Кантона Сарајево, преко Министарства за рад, социјалну политику, расељена лица и избјеглице КС	Упућено 13 малољетника који су на основу судског рјешења упућени на извршење васпитно-дисциплинске мјере.	13	/	од 14 до 18 година
Васпитно поправни дом за малољетнике, Туњице		Буџетска средства	Тренутно је смјештено 10 васпитаника.	10	/	од 15 до 20 година
Завод за васпитање мушке дјеце и омладине „Хум“, Сарајево	Кантон Сарајево	Буџет Кантона Сарајево, преко Министарства образовања, науке, културе и спорта КС	У тренутку наше посјете у Заводу је било 11 смјештених малољетника.	11	/	од 14 до 17 година

Напомена: празан простор у табели указује да истраживачки тим не располаже подацима за тражену област

Анекс III – подаци о запосленима у установама

Назив установе ¹¹⁷	Структура запослених/ангажованих особа				
	Управа и административна служба	Васпитачи	Стручни сарадници	Медицинско особље	Помоћно особље
Центар за дјецу без родитељског старања “Дуга”, Кулен Вакуф	директор	4 педагошка радника	/	4	4 помоћне раднице, 2 кухарице, 1 спремачица, возач/кућни мајстор
„Дјечији дом“ Мостар	директор, 3 запосленика на административним пословима	8	/	/	5
Дјечији дом „Рада Брањешевих“ Бања Лука	директор, секретар, технички секретар, шеф рачуноводства, рачуновођа и магационер	14 васпитача, 2 ноћна чувара	2 педагога, социјални радник	9	2 кућна мајстора, возач, 4 чистачице, вешерка, 4 кувара, 7 домаћица
„Дом и породица“, Зеница	директор, правник, секретарица, 3 особе у рачуноводству и магационер	14 васпитача у Дому, 6 васпитача у Организационој јединици Мали породични дом	педагог-психолог, психолог, 2 социјална радника	9	18
Дом за дјецу без родитељског старања „Бјелаве“, Сарајево	директор, шеф службе за васпитно-педагошки рад, шеф службе за материјално и финансијско пословање, референт благајне правник, економиста	2 школска васпитача, 7 предшколских васпитача	педагог, социјални радник повремено ангажиран, 1 стручни сарадник за социјални рад- приправник	16	15 домаћица, 3 кухара и 2 помоћне раднице, 2 вешерке, 2 портира, возач и домар
ЈУ Дом за дјецу без родитељског старања Тузла	директор, секретар-правник, економиста, благајник	2 ноћна дежурна васпитача, 2 предшколска васпитача и 9 школских	2 педагога-психолога, 1 социјални радник, 1 дефектолог-олигофренолог	10	4 кувара, 2 спремачице, 1 вешерица, возач и домар

¹¹⁷ Установе су сложене редослиједом истим као у извјештају

		васпитача			
Дом за дјецу и омладину „Кисељак“, Зворник	директор	5 васпитача	2 социјална радника, 1 психолог-повремено ангажован	/	домар
Породични центар „Папа Иван Павао II“, Вионица-Читлук	директор	4 васпитачице, 7 часних сестара	психолог-педагог, дефектолог/ логопед	/	помоћно особље које учествује у изградњи и ширењу физичког капацитета центра
Основна школа и дјечији дом „Al Walidein-Gazzaz“, Сарајево	извршни директор школе, секретар школе-правник, директор интерната	12 дневних васпитача, 8 ноћних васпитача, 21 професор у предметној настави, 8 наставника, 3 особе у продуженом боравку	социјални радник, педагог и школски педагог		
Штадлеров дјечији дом Египат, Сарајево		3 часне сестре			2 куварице, вешарица, портирка, домар и спремачица
Установа за прихват и одгој дјеце „Мала школа“, Вареш	равнатељица	директорица и 4 васпитачице	психолог и социјални радник	1	куварица, спремачица и домар
Фондација Рудолф Валтер Село мира Турије, Лукавац	директор, секретарица, педагошко вођство, књиговођа и хигијеничарка	14 помајки ; 7 тета, 2 замјене помајкама, 3 васпитача	психолог, 2 социјалне раднице, дефектолог, логопед	1	4 куварице, 2 вешерице, 4 портира и 1 кућни мајстор, те 2 спремачице
„Пријатељска кућа“, Добој	/	1 васпитачица	/	/	/
Сиротиште “Дуга”, Градачац	/	1 васпитачица	/	/	/

Социјално-педагошке животне заједнице Републике Српске(Бања Лука, Лакташи,Градишка,Нови Град)	/	8 старатеља	7 стручних сарадника из центара за социјални рад	/	/
Социјално педагошка животна заједница (СПЖЗ) Унско-санског кантона	директорица, правник, рачуновођа, књиговођа, технички секретар	14 старатеља	6 стручних сарадника-руководилаца старатеља,4 стручна сарадника - руководиоца васпитне групе, социјални радник и педагог-психолог		2 куvara, 2 портира, домар и спремачица
СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Грачаница	директор, рачуновођа, секретарица	12 СОС мама, 7 СОС тета/асистентица, 10 васпитача у СОС Кући за младе	стручни сарадници за развој дјеце: педагог-психолог, професор историје и социјални радник	/	2 мајстора, 1 домаћица и 2 ноћна чувара
СОС Киндердорф интернационално дјечије село, Сарајево	директор, рачуновођа и секретарица	16 СОС мама и 9 СОС тета/асистентица, 15 васпитача у СОС Кући за младе	стручни сарадници за развој дјеце:педагог, педагог-психолог, професор спорта, социјални радник	/	2 мајстора и 2 домаћице, 2 ноћна чувара
Установа за предшколско васпитање и социјалну заштиту “Мајчино село”, Међугорје-Бијаковићи	директор, управник дјечијег села и 2 економиста	14 васпитачица и учитељица разредне наставе	социјални радник, психолог, социјални педагог	медицинска сестра, педијатар и логопед	помоћно особље
Центар за дјецу и младеж с потешкоћама у развоју „Дуга”, Нови Травник	директорица	2 његоватељице и радни инструктори	3 волонтера-педагога	2 дефектолога, 4 асистента дефектолога, 1 физиотерапеут	возач и кухарица

Центар за дјецу и омладину са посебним потребама „Los Rosales“ Мостар	директорица, секретарица, рачуновођа	2 васпитачице, 6 професора дефектолога, 4 наставника дефектолога, 2 учитеља, наставник физичког и здравственог образовања, и наставник радног и техничког образовања, 5 терапеута	стручни сарадници психолог, педагог и социјални радник,	медицинска сестра-његоватељица	4 хигијеничарке, возач и домар
Центар за дјецу са вишеструким сметњама „Корац наде“, Тузла	директорица, секретарица		7 стално запослених дефектолога		
Центар „Заштити ме“ Бања Лука	13 запосленика	18 особа у центру, 11 особа у интернату	психолог, 2 логопеда, 2 физиотерапеута, реедуатор психомоторике, социјални радник, специјални педагог и библиотекар.	2	15 запосленика, те 6 куvara/ица
Дом за дјецу са сметњама у физичком или психичком развоју „Марија-наша нада“ Широки Бријег	директор	5 васпитача, 2 радна терапеута	психолог, логопед, дефектолог, виши радни терапеут, социјални радник	4 медицинска техничара, специјалиста физијатар, виши физикални терапеут	
Удружење „Хуманост-социетас хуманитатис“, Зеница		1 едукатор-рехабилитатор, 1 наставник разредне наставе, 2 асистентице	1 психолог на пола нормe, 1 логопед на пола нормe и 1 педагог на пола нормe		1 возач и 1 спремачица
КЈУ Дисциплински центар за малољетнике, Вогошћа	директор, правник, дипломирани економист, виши референт за рачуноводство и материјално техничке послове	7 васпитача	шеф службе- професор педагогије, социјални радник, професор педагогије, психолог	/	2 хигијеничарке, 2 рецепционара и домар

Васпитно поправни дом за малољетнике, Туњице	руководилац одјељења, референт за евиденције и опште послове	2 групна васпитача, 2 самостална стручна сарадника, 1 референт за образовање	социјални радник и психолог		
Завод за васпитање мушке дјеце и омладине „Хум“, Сарајево	директор, помоћник директора, технички секретар, референт за правне послове	3 васпитача	педагог,социјални радник	/	15